

9395

GH. DIAMANDI *7 m*

TOT ÎNAINTE *7 m*

DRAMA ÎN PATRU ACTE

*Pile române
4 hârtie*

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI «INDEPENDENȚII ROMÂNE»
CALEA VICTORIEI NO. 56
1910

TOT-ÎNAINTE

DRAMĂ ÎN 4 ACTE

Inchinare Franciei.

GH. DIAMANDI.

1961

D

CONTROL 195

BIBLIOTECĂ

STAMPĂ

COTA

3327

RC 12/04

Toate drepturile rezervate

B.C.U. Bucuresti

C5247

DREPT PREFAȚA

Două luni petrecute din nou în Franța m'au făcut să simt grija care astăzi apasă dureros sufletul francez. Am crezut că vedeam lucrurile prin sita propriilor mele amăgiri și desnădăjduiri. La Royat, însă, dureroasa impresie s'a adevărit. Cei cu cari am venit în atingere erau neliniștiți, abătuti. Intâmplarea mă apropie de un fost ambasador, prieten al României. Din spusele acestui martor al multor împrejurări grele, patriotica grijă a zilei de mâne se simțea ca necurmată preocupare.

Diplomatul erà jignit de unele gesturi de amenințare brutală; francezul suferea că țara lui nu erà în stare să răspundă hotărât unor provocări, iritante tocmai prin nedreptatea lor.

Trufia vijelioasă a unui monarh iubitor de zingănitul armelor îl nelinișteà, dupăcum nesiguranta situației tulburase întreaga opinie publică franceză.

Tot la Royat am reînoit legături vechi cu unul din cei mai de seamă scriitori. Literatul, psiholog subtil, pe vremuri ironist amar, devenise

naționalist susceptibil, muncit de sfânta caznă a omului care se cercetează în momentele tragice de criză națională. Coborât din turnul de fildes, el privea îndurerat la sbuciumul Franciei democratice. Căută să înțeleagă ce e în adevăr francez în acest vișor de patimi și de aspirații, în talazuri ridicate din adâncurile mulțimii. Si groaza îi eră, că Franța se jertfește pe altarul unei omeniri superioare, poate, dar străine, de sigur. Privea neputincios la uitarea măreției trecute. Vedeă cum spiritul nou împinge tradițiunile în ceața trecutului, fără ca din ceața viitorului să-i apară limpede și hotărât călăuză idealului Franciei de mâne. Iar în afară de granițe, bănuitor simțea înghesuiala «barbarilor» pândind o pradă bogată, rău păzită și rău apărată... «Și astfel cu acel «delicat» am petrecut amărâte seri de simpatie. În fond acești doi oameni, oricât de intelectuali erau, reprezintau aspirații ce nu-și mai aveau îndreptățire la viață, căci porneau din jălireă trecutului. Am cunoscut și comercianți și financiar. Peste tot grijă și casnă. Și nu pot, zice că neguțătorul, care se plângea de concurență străină, că financiarul, care se vedeă întrecut de alții de alt neam, nu pot zice că acești oameni aveau griji de ordin inferior, josnic. Sunt ceasuri când frigurile se întind năprasnic asupra unui întreg popor și fiecare ins răspunde atingerii, după firea lui. Geamătul e al fiecăruia, strigătul e obștesc. Și în asemenea vremuri tânguirea neguțătorului

îmbrâncit de concurența străină, e tot atât de măreață în durerea-i omenească, ca și cea mai înaltă problemă de filozofie. Cumplitul arcuș al momentului face să sbârnie toate coardele simțirii și întreg spiritul francez.

M'am îndreptat spre cei, cari se trudeau să ridice o nouă Francie. Dacă unii lucrători vedeau în distrugerea sălbatecă, mai mult o răzbunare decât o desrobire, alții se clătinau în credințele revoluționare, șovăiau și căutau ceva mai bine, binele vremelnic, nu binele desăvârșit și de-a pururea, visat acum douăzeci de ani. Și aci nedumerire și aci minte încordată și ochi ațintiți, întrebând viitorul neguros. Am strâns mâna câtorva căpetenii socialiste. Și aci oboseală și descurajare. Masele nerăbdătoare se îndrumau—în chip trecător de sigur—spre anarhismul sindicalist, sau se grupau în jurul unei Republice democratice, dar nu și revoluționare.

Ca în totdeauna masele erau ingrate. Uitau însă bătrânii și eroicii apostoli, că și ei tot astfel fuseseră față de «utopiști» și că, la urma urmei, ingratitudea față de trecut e o afirmare a voinței de a fi, în viitor. Și ce e o Revoluție dacă nu o explozie a ingraturii?... De altfel n'am căutat să fac o anchetă ci să capăt impresii, fără valoare pentru alții, pline de înțeles pentru mine.

Am trăit clipe tragice, ca în ceasurile de căznă ale unui suflet iubit. Și atât de precize mi s'au părut acele momente și atât m'au sguđuit în

nețărmuta mea dragoste pentru Franța, în care am trăit visul meu de tinerețe, încât impresiile au luat ființă, s'au întrupat, s'au dramatizat. Dar nu puteam primi, ca mulți francezi, ideea **sfârșitului**. Creerul meu de latin înlătură presupunerea că ar putea fi omenire fără Francie. Incredzător în puterile rasei, vedeam Franța în durerea și munca prefacerii, nu și în agonie. O zăream, apoi, întremată, pășind mândră în viitor, în fruntea omenirii: „**Tot înainte**“. Am simțit nevoia, cunoscută celor chinuiți, să exteriorizez acele impresii. Am ciocnit oamenii între ei, cu patimile și credințele potrivnice și vii, cari singure dau drept la viață.

Indurerat și singuratic, cu încetul am urzit rețeaua acestei piese de teatru. Și din vâltoarea atâtor neînțelegeri și atâtor dușmăanii a răsărit o zi de primăvară, de pace și de armonie. Se pare, însă, că greva din «Tot Inainte» a tulburat adânc liniștea celor, cari judecă totul prin cel mai trist dintre instincte frica: frică de larma vieții, deși tot pe scena Teatrului Național a fost o grevă cu urmări violente, în «Falimentul». Dar aci nu e vorba să mă măsur cu ilustrul Björnson; ci pomenesc numai o chestie de fapt.

Am pus o grevă în piesa mea, pentru că greva e acel fapt divers social, care strigă neliniștea unei societăți în un moment preciz al vieții sale. În «Tot Inainte», greva nu e scopul piesei, ci un mijloc scenic. În viața condensată a scenei,

câteva strigăte, din mulțime pornite, sunt un simbol puternic. De altfel greva piesei mele se sfârșește spre binele multora, nu din mișelia autorului, ci din covingerea lui.

Am destulă încredere în judecata cumpănită, a publicului român, ca să nu-l văd făcând o răscoală pentru câteva țipete de greviști.

Căci cu acest argument de teamă copilărească n'ar mai fi loc pe scena teatrului român, nici chiar pentru melodrama cea mai romantică. Sau poate Teatrul Național n'are menire să joace piese cu subiecte streine? Repertoriul nostru dramatic des-minte aceasta. Pe de altă parte nu cred ca frământările zilnice ale Apusului să ne fie streine. În mare parte, sub alt unghi și în proporții reduse, oamenii de inimă ai României sunt și ei chinuiți de aceleași probleme.

Dar oricum ar fi, piesa a fost primită de comitetul de lectură al Teatrului Național și pusă în studiu, din ordinul Directorului. După vre-o cincisprezece zile a fost scoasă din repetiții — «amânată» — fără ca autorul să fi fost măcar înștiințat.

M'am întrebat însă dacă nu cumva «Tot Înainte» eră o piesă slabă peste măsură. Și fiindcă în jurul acestei lucrări s'a făcut oare care sgomot, dau aci impresia membrului din comitetul de lectură însărcinat să se pronunțe asupra piesei de față.

Iubite Domnule Diamandi,

«Ți-am cetit piesa și am admirat-o aproape fără rezervă. E foarte spectaculoasă, plină de mișcare, plină de viață și sunt sigur că va avea succes. Am lăsat-o lui Eliade și îndată după terminarea acestor rânduri îi voi face raportul ce mi-a cerut.

O rezervă — singura — e privitoare la limbă. Se vede că ai cugetat-o în franțuzește. De acolo, o mulțime dar o mulțime de expresii neromânești. «să schimbe de rochie» ... «cum veneam dela biserică» și câte zeci de altele pe cari nu mi le aduc aminte. Dar aceste sunt lucruri cari se pot schimba, — le vei schimba; iar în cursul repetițiilor se vor modifica pe ici pe colo toate părțile șubrede».

Iată și sfârșitul acestei scrisori:

«Dar încă odată în afară de această rezervă,¹⁾ găsesc piesa minunată: îmi reamintește cele mai bune piese ale lui Favre.»....

Aceste sunt scrise de D-l I. Al. Brătescu-Voinesți.

.....
Atunci de ce? Cititorii. să judece.

Gh. Diamandi.

1) «Franțuzisme» semnalate și de către Directorul Teatrului Național.

PERSONAGII

<i>Albert Héquet</i>		D-L	C. NOTTARA.
<i>Jean Héquet</i>		»	ATANASESCU.
<i>Fred. de Bussang</i>		»	NICULESCU.
<i>Abatele Julien de Bussang</i>		»	P. STURZA.
<i>Denisa A. Héquet</i>		D-NA	DEMETRIAD.
<i>Renée de Bussang</i>		»	IONAȘCU.
<i>Francina J. Héquet</i>		D-RA	EL. MIHAILESCU.
<i>Hubert Lefranc</i>		D-L	I. LIVESCU.
<i>Samson Elias</i>	}	Membrii ai Consiliului de Administrație.	» G. ACHILLE.
<i>Bléhard</i>			» CONSTĂNTINESCU
<i>Royer</i>			» DUȚULESCU.
<i>Portal</i>	}	Amploriați.	» BĂRSAN.
<i>Rétier</i>			» BREZEANU.
<i>Mougne</i>			» MALCOCI.
<i>Servat</i>	}	Delegații lucrătorilor.	» NEDELCOVICI.
<i>Lerouge</i>			» CONSTANTINIU.
<i>Firmin</i>			
<i>Germain</i>	}	Servitori.	» IANCOVESCU.

Lucrători, lucrătoare, copii, greviști, armată.

ACTUL I

La Clermont Ferrant. Iarna. Scena reprezintă salonul-birou al lui Héquet. Modeluri de obuze, ghiulele, etc. mese cu hârtii, biroul lui Héquet cu un obuz mare pe el, fotografii de capete încoronate și de militari. Cărți. In perete colecții de arme, panoplii de cartușe. O bibliotecă, scaune, canapele. Lumină electrică. Foc în cămin.

SCENA I

PORTAL, RÉTIER

RÉTIER (uitându-se pe fereastră).

Ninge, ninge. (Pausă). Portal, situațiunea e încurcată.

PORTAL

Vezi toate în rău. Ai o boală de stomac.

RÉTIER

Ține minte ce-ți spun eu : o să facem tumba.

PORTAL

Ferească Dumnezeu. Și apoi, prietene Rétier, eu nu văd fabrica la pământ. Patronul nostru e om tare.

RÉTIER (dă din umere).

Ff! Ff! Ff! Cine e tare azi?

PORTAL

Afacerea!

RÉTIER

Aș! Crezi cutare casă puternică și brrr... se prăbușește ca o clădire de cărți.

PORTAL

Dece? Cum?

RÉTIER

O telegramă de zece cuvinte venită din America, de aiurea, sau de ori unde.

PORTAL

Dar omul?

RÉTIER

Ce e omul? Cine nu are o clipă de slăbiciune, ori de silă? Insfârșit ești ca pe mare, veșnic în primejdie.

PORTAL

Și primejdia nu e numai în afară ; omul poartă în sine dușmănia sa.

RÉTIER (vanitos).

Atârnă de om (șade pe canapea).

PORTAL

În ce vremuri trăim ! (pausă). Tu ești deștept, învățat. Spune-mi de ce suntem măcinați de soartă ?

RÉTIER

Învățătura voastră nu vă desface legătura de pe ochi. Și chiar eu, biet șef de echipă ! Ce știi ? Ceva mai mult decât voi toți.

PORTAL

Și ce știe el, Héquet, patronul ?

RÉTIER

Și ce știi ceilalți, învățații ? Nici cât mine ! (Dă din umeri). În toată această fabrică, eu sunt singurul, care gândesc la asemenea lucruri.

PORTAL

Aci să te văd. Ai vre-un leac ?

RÉTIER

Niciodată nu mi-am bătut capul în sec.

PORTAL

Ei, atunci, ce vezi?

RÉTIER

Ce văd eu... e hei!... Dar tu ce vezi?

PORTAL (simplu).

Dela începuturile lumii, văd frământare în durere și nedreptate. Unii s'au mângăiat cu lucruri deșarte.

RÉTIER

Cei slabi s'au supus loviturilor vieții în schimbul unui raiu oarecare.

PORTAL

Și cei tari?

RÉTIER

Au ridicat pumnul.

PORTAL

Ei și? Ce s'a schimbat de atunci?

RÉTIER

Am căpătat libertatea și stăpânirea conștiinții noastre.

PORTAL (amar).

Și ce bucurie că am căpătat conștiința durerii

și a păcătoșiei mele? Mare mândrie că știu să sufăr ca un afurisit!

RÉTIER

Portal, faptul că pricepi durerea te face să simți nedreptatea și, astfel, ajungi la răzvrătirea ta de om.

PORTAL

Răzvrătirea? Impotriva cui?

RÉTIER

Răzvrătirea împotriva societății. Lupta individului...

PORTAL

Prea multă luptă pentru un dram de nădejde... și, apoi, eu nu simt nevoia să mă răzvrătesc împotriva oamenilor, ci împotriva soartei. Ai un leac? Vezi ceva?

RÉTIER

Portal, tu te uiți peste atâția munți de veacuri și nu vezi clipa de toate zilele. Privește la moșoroii tău, cârtiță ce ești. Fiecărui după ale sale. Ca să pricepi rostul lumii, trebuie dreptate.

PORTAL

Dă-mi-o. (Intinde mâna).

RÉTIER (gest de apucare)

Iat-o.

PORTAL

Cum?

RÉTIER

Urăște.

PORTAL

Rétier, Rétier, te ferești de mine, dar mă ispi-
tești. Știu că uneltești. Sameni vrajba împotriva
lui Héquet. Dar tu și cu mine, n'am ajuns unde
nici n'am visat? Nu ești tu omul de încredere
al lui Albert? Nu sunt eu primul controlor? Ce
eram noi? (Rétier strânge pumnii și dă din umere). Doi
lucrători păcătoși, muritori de foame. Héquet
și-a adus aminte de noi și iată-ne la adăpost.
Cum pot eu urî pe Héquet?

RÉTIER

Ei, par'că eu urăsc pe Héquet?

PORTAL

Pe cine?

RÉTIER

Pe patron. (cu tărie) Urăsc omul care se crede
mai presus de mine. Dece el și nu eu?

PORTAL

Putea el să nu fie patron?

RÉTIER

Nu e dreptate. Urăsc pe superiorul. Superioritatea altuia mă turtește pe mine, Rétier. A! dacă lucrătorii ar vrea! Am fi cu toții o apă.

PORTAL

Dar atunci, tu dai drept lucrătorilor tăi, să te urască și pe tine.

RÉTIER

Nu, fiindcă ei nu simt umiliința să fie mânați și apoi... Eu, e altceva.

PORTAL (pauză)

Oare aiurea tot astfel sunt oamenii?

RÉTIER

Unde aiurea?

PORTAL

În țări străine.

RÉTIER

Aiurea e mai bine. Aiurea e totdeauna mai bine. Trăim într'o țară păcătoasă.

PORTAL

De ce vorbești astfel?

RÉTIER

Taci. Eu mă înțeleg... știu mai bine decât tine.

PORTAL

Știi unde mergem?

RÉTIER

Către Domnia noastră.

PORTAL

Fi-va mai bine, când vom fi noi stăpâni?

RÉTIER

Vă voi scăpa de groaza foametei și de rușinea de a fi om supus altui om. Minteaa mea ușurată de această caznă se va îndruma spre cercetarea altor probleme.

PORTAL

Fi-vom stăpâni pe soarta noastră?

RÉTIER (exasperat)

Du-te dracului cu stăpânirea soartei. Cu oameni ca tine nu se fac revoluții. Binele, ca și răul, cere făptuire, nu vis sterp.

SCENA II

PORTAL, RÉTIER, HÉQUET

HÉQUET (intră brusc, examinând hârtii) pe cari apoi le trânteste pe birou),

Portal, cum stăm? (Rétier vrea să vorbească). Am întrebat pe Portal.

PORTAL

Suntem strâmtorați, de abia 23.000.000...

HÉQUET

(Oferă țigări și le arată scaune. Se așează tustrei).

Și restul, bani blocați în tunuri, mitralieze, puști, munițiuni și altele. Bine, apoi?

PORTAL

Concurență neașteptată. Mulți dintre clienții noștri își împart comenzile....

HÉQUET

Bine, bine. Pe scurt?

PORTAL

Comenzi de 23.000.000.

HÉQUET

Rétier, ce spun lucrătorii?

RÉTIER

Mârâie, cer sporirea salariului.

HÉQUET

Cum, sporire? I-am urcat acum un an. Ce mai vor? Până când? Să stai să auzi ce vor spune financiarii. Am trimis pe fiul meu să-i iee dela gară. (Se uită la ceas).

RÉTIER

Ei nu vor să știe de finanțe.

HÉQUET

Și eu nu pot fără finanțe. Câți lucrători avem acum?

RÉTIER

Am cinci mii.

PORTAL

O armată.

FIRMIN (intră).

Au sosit domnii.

HÉQUET.

Poftește-i.

FIRMIN

Aci, sau în biurou?

HÉQUET

Biroul?... Unde sunt eu. (Firmin ese. Portal și cu Rétier aruncă țigările și se îndepărtează de biuro. Hubert Lefranc, Samson Elias și Jean Héquet intră).

SCENA III

HÉQUET, PORTAL, RÉTIER, S. ELIAS, H. LEFRANC
și J. HÉQUET. (Salutări, strângeri de mâini, etc. Țigări).

HÉQUET

Vă rog, domnilor, stați. (Se așează cu toții. Portal și cu Rétier în fund). Sunt la dispoziția domniilor voastre.

ELIAS

Glumești. Noi suntem la ordinele amicului Héquet.

LEFRANC

Ca intotdeauna.

HÉQUET

Prea amabili. Ați telefonat că aveți să-mi faceți o comunicare însemnată.

ELIAS

O, din partea acționarilor. O convorbire pur amicală.

HÉQUET

Ascult.

ELIAS

Iubite amice, după cum știi, avem un capital considerabil vârat în materialul de războiu. După indicațiunile d-tale (citează) «spre a produce repede, efin și bine», am introdus o serie de îmbunătățiri.

LEFRANC

Atât în fabricație cât și în raporturile cu lucrătorii.

HÉQUET

Pe urmă?

LEFRANC

A acționarii, au drept la încurajările....

HÉQUET

Adică?

LEFRANC

Dividende

ELIAS

A acționarii n'au avut decât decorații, și nu toți.
(se arată).

LEFRANC

Mulțumită îmbunătățirilor propuse de d-ta, dividendele au scăzut.

HÉQUET

Era de prevăzut.

ELIAS

Imbunătățiri...

LEFRANC

Fără dividende?...

HÉQUET

Tatăl meu, în calitate de inginer și de acționar, împreună cu mine, am arătat nevoia de a moderniza mașinile.

ELIAS

Cererea e timidă.

HÉQUET

Erați siguri de un războiu între....

LEFRANC

Un conflict e totdeauna posibil.

ELIAS

Nimeni nu vrea să se bată.

HÉQUET

Dacă nu aveți un războiu în sertar, nu se strecoară marfa?

LEFRANC

Nu e vina noastră. (se plimbă).

ELIAS

Să dăm drumul lucrătorilor.

HÉQUET. (Se scoală).

Inchiderea fabricii e desonoarea firmei mele comerciale.

J. HÉQUET

Peste cincisprezece mii de suflete : bărbați, copii, femei, aruncați în stradă, fără hrană, fără adăpost.
(Portal se scoală).

LEFRANC

Pffff! E plicticos, dar ce vrei?

ELIAS

Legea de fer a afacerilor!

LEFRANC (Se spală pe mâni).

Suntem nevinovați.

ELIAS

Avem și noi interesele noastre... La urma urmei, în afaceri nu merge cu sentimente. (Se scoală).

HÉQUET

Sentiment? Din ziua în care m'am simțit, n'am avut de cât un țel: Să fiu cel mai tare. Spre a fi astfel, am nevoie să plămădesc oamenii. Din ei storc vlaga afacerii noastre.

ELIAS.

Stoarce maximum de energie cu minimum de bani.

HÉQUET (dă din umere).

Conceptii de cămătar.

ELIAS

Domnule!

HÉQUET

Taci, Elias. N'ai fost lucrător. Nu știi. Omul își dă puterile pentru a trăi, dar trebuie ca dinaintea ochilor să-i joace o rază de speranță.

LEFRANC

Iar faci sentiment cu omul!

HÉQUET

Hubert, eu nu sunt un om. (Nervos). Eu sunt o forță. N'am decât o patimă, forța. N'am decât un Dumnezeu, forța.

RÉTIER (Aplaudă tare).

Bravo ! Bravo ! (mirați toți se'ntorc spre el).

HÉQUET

Ce te-a apucat ?

RÉTIER (cu ifos).

Aprob. Eu sunt pentru forță. E teoria mea.
(Gesturi, umere).

HÉQUET

Propunerea d^{voastră} distruge mănuchiul de forță de care am nevoie (arată spre Portal și Rétier). Am avut 300 de lucrători, apoi 500, 1000, 2000 și azi am 5000 de oameni, cari trăesc din munca lor și din invențiile mele. 5000 de oameni care împrăstie în lume mijlocul de a apăra cinstea țărilor ! Casa Albert Héquet & C-ie... Arme și munițiuni ! (strigă) E un drapel această firmă ! Și voiți să mă rușinați ?... Asta nu se poate.

ELIAS

Rușinea e pentru o societate fără dividende.

J. HÉQUET

Ah ! mi-e scârbă.

ELIAS (amărit.)

Ah ! Dacă facem patriotism în afaceri !

LEFRANC (uitându-se la panoplie, distrat)

Sărmană Francie, în ce hal ai ajuns! (pauză).

ELIAS

Afacerile merg rău și d-nii Héquet vor să mergem înainte...

LEFRANC

Așa în bobote. Unul din amor propriu....

ELIAS

Celălalt din amor național (pauză). Domnilor, suferim de supraproducțiune.

LEFRANC

Suntem congestionați.

J. HÉQUET

Luăți sânge.

LEFEANC (gest)

...Să dăm afară din....

J. HÉQUET (tăcere)

Răsboiul! (un moment de inlemnire, mișcare de oroare, brațe ridicate, pumni încheștați, etc).

HÉQUET

Războiu.

ELIAS

Pfiiit.

PORTAL (în acelaș timp)

O! o! o! o!

LEFRANC (tăcere.)

A! A! A!

RÉTIER

Hiiiiip. Na! Na!... Sânge!

J. HÉQUET

Ce vă mirați? Accidentele muncii nuucid în fiecare an 50.000, 100.000, 200.000 300.000 oameni? În războiu nu vor muri mai mulți.

HÉQUET

Ori cum.....

ELIAS

Un războiu? Dar bine, domnule, crezi că un războiu se face tot așa de lesne ca pacea?

LEFRANC

Finanța nu vrea războiu.

HÉQUET (fumează.)

ELIAS

Vrei să aruncăm țara în catastrofe?

J. HÉQUET

Ei, cine îți spune de un război al nostru... Aiurea, departe.

ELIAS

Vorbești de această calamitate cu un sânge rece revoltător.

J. HÉQUET

Dar d-ta ce cauți aci D-le Elias? Ce caută D-l Lefranc, tata, eu? (arată pe Rétier și Portal) Ce caută ei? Dar acționarii, milioanele lor? Cu toții căutăm câștig de pe urma acestei calamități.

LEFRANC (dă din umere).

Aceasta e literatură. Dacă nu vor să se bată?

RÉTIER

Eu aş vâra un Mare Duce în petrol.

LEFRANC

Băete, ai prea mult duh. Ei, domnilor, cum rămâne?

HÉQUET

Convocați adunarea generală.

ELIAS

Intre oameni cinstiți înțelegerea e ușoară.

HÉQUET

Domnule Elias, stai cu noi la masă.

ELIAS

Mulțumesc, urmăresc pe cineva la bursă. Nu pot.

LEFRANC

M'ai invitat să petrec Crăciunul cu tine, Albert.
Ai un vin... (Rétier vorbește aprins cu Portal).

ELIAS

Ași dori să mă învârtesc puțin prin fabrică. N'am mai fost de anul trecut.

RÉTIER (răstit.)

Cuptoarele din apropiere sunt stânse.

ELIAS

Tocmai. Rétier dragă, nu face nimic. Am des-
tulă închipuire ca să le văd funcționând. Căldura
și zgomotul mă plictisesc.

LEFRANC

Mie îmi displace mirosul de uleiuri. O săptă-
mână nu mai pot mânca saladă.

HÉQUET (dând din umeri).

Jean și d-ta Rétier, duceți-vă cu domnii.

LEFRANC (pe prag)

În afaceri, esențialul e să fim uniți.

HÉQUET

La revedere. (Strângeri de mâini).

ELIAS.

La revedere, amice.

LEFRANC

La revedere la masă (Héquet îi întovărășește până la ușă).

RÉTIER (Repede, lui Portal).

Ei, ce-ți spuneam eu. Uite patronul nostru, un fost ziuăș, care stă la masă cu canalia asta de Lefranc. O să ne vânză. (Portal dă din umere. Elias, Lefranc, Jean Héquet și Rétier es prin dreapta).

SCENA IV

HÉQUET, PORTAL

HÉQUET.

Ciudat, eu un simplu Héquet, asmuț popoarele între ele? Popoare, cari habar n'au de mine, cari

nici nu știu că în acest minut precis, fumez o țigară minunată în tovărășia unui oarecare Portal.

PORTAL

Totdeauna a fost războiu. E legea pământului.

HÉQUET

Așa e, dar altă dată oamenii se băteau pentru zei, pentru femei, pentru cuceriri (gest larg) pentru lucruri puternice, ori voluminoase. Dar așa, să te bați pentru un bilanț negustoresc, pentru o pagină de cifre mici cât puricii...! (Tăcere) Jules, îți mai aduci aminte de cei trei mucoși, veșnic flămânzi.

PORTAL

Cari învățau la lumina sarbădă a lunei și a felinarelor...

HÉQUET

Sau a jăratecului de sub căldări... când se spălau rufe.

PORTAL

Unul, un copil lepădat. Celalt (se arată pe sine) un copil găsit. (Râde).

HÉQUET (arătându-se pe sine).

Și al treilea, fiul unei spălătorese. Rétier, Portal, Héquet.

PORTAL

Trei muschetari ai străzii.

HÉQUET

Rétier veșnic nemulțumit, ros de ură și de invidie. Inteligent și neputincios. Tu, obosit repede în alergarea asta după pâne, te-ai mulțumit cu fărămiturile vieții. Eu, râvnind puterea... Tu...

PORTAL

Mult mai prost.

HÉQUET.

Cu mult, foarte adevărat. Adică să vezi... (Râde cu hohot) Ha! Ha!

PORTAL (râde, apoi brusc).

Râzi? Ce veselie e în prostie?

HÉQUET

Prostia ta a fost o cinste neghioabă, care te-a împiedicat să încaleci viața. Eu am stat la pândă. A trecut norocul pe lângă mine. O hărtiuță acoperită cu formule chimice. Un petec cumpărat pe nimic... Era un nou explosiv.

PORTAL

Norocul tău.

HÉQUET

Care e omul neatins de aripa norocului?

PORTAL

Așa e. Eu n'am îndrăznit să iau formula dela un om beat... Nu știa ce vinde.

HÉQUET

Eu am înșăfat norocul de chică. A țipat, a urlat, m'a tăvălit, dar, în fine, n'a avut în cotro. S'a supus. Azi îl călăresc în pinteni.

PORTAL

Și, doar, suntem din aceiași țărână. Ești atât de vijelios. Jean îți seamănă. E iubit de lucrători, il vor alege deputat... (tăcere). Ești fericit Albert?

HÉQUET (aiurea)

Ce e fericirea, Portal?

PORTAL

Mulțumirea altora în sine. Liniștea.

HÉQUET

Aș! Fericirea e izbânda împotriva tuturor și eu nici n'am timp să gust plăcerea biruitorului! Alți dușmani, altă luptă. Oare ghiuleaua e fericită când ucide? Eu sunt o ghiulea...

PORTAL

Cine te împinge în lume ?

HÉQUET

Nevoia de a fi tare... Afacerile. (Pauză, se apropie de Portal și îi apasă umerele). Toate acestea sunt cuvinte deșarte, dragă. Cazna mă gătuie. Sunt îngrijat. Tresare stânca pe care am clădit. Concurența mă ține cu ochii holbați. Pretențiunile lucrătorilor sapă temelia afacerilor mele ! Semne rele ! Semne rele (tăcere) Portal, să nu te superi, dar ne-am văzut destul, cărate, lasă-mă singur. (Se uită la ceas. Strângere de mâni. Héquet împinge pe Portal spre ușa din dreapta. Portal ese).

SCENA V

A. HÉQUET, RENÉE, apoi DENISA (Renée, repede).

HÉQUET.

(Se uită la ceas de mai multe ori. Stă câțva timp dus pe gânduri într'un fotoliu. Apoi se scutură, ia o foaie dintr'un clasor și citește încet. Se uită la ceas).

RENÉE (intră furioasă gesticulând).

Ce veac blestemat ! Pe cinstea mea, e întâia oară când mi-e rușine să fiu femeie.

HEQUET (Vrea s'o calmeze, cearcă să'i ridice voaleta, Renée se smucește).

Renée dragă, ce ai ?

RENÉE

Desgust și scârbă. (Héquet vrea să spue ceva). Taci!
Taci! Le doresc moartea la toți. Taci! Sălbaticii!
Să huiduească o femeie! O, te rog nu'i apăra....
îmi vine să plâng.... Dă'mi pace. Țara galanteriei!
Republica d-tale ne-a adus aci.

HÉQUET

Vino'ți în fire, Renée.

RENÉE.

Ușor de spus vino'ți în fire.

HÉQUET (Ridică bratele).

....!

RENÉE.

Te rog nu mă brusca și d-ta. De un ceas îți spun că am fost huiduită.

HÉQUET

De cine? Când? Unde?

RENÉE.

De lucrători. Odinioară. La cantină! Ei, îți place acest stil comercial? Huiduită eu? Zău mă întreb ce ar fi pățit Denisa. La urma urmelor, eu nu sunt decât amanta d-tale.

HÉQUET

Ssst! Nu striga. Nu înțeleg nimic...

RENÉE. (dărză).

Nu înțelegi, fiindcă nu mă iubești.

HÉQUET

...!

RENÉE

De m'ai iubi, ai ghâci dintr'un sfert de cuvânt.

HÉQUET (nerăbdător).

Spune sfertul.

RENÉE. (Șade, Héquet lingă dînsa).

Iată. Cum îți spuneam, m'am dus să mă plimb în automobil...

HEQUET

Foarte bună idee...

RENÉE

Foarte nenorocită. Cum îți spuneam, la întoarcere, în fața cantinei, am dat peste un grup de lucrători. Nu s'a mișcat nici unul. (Héquet ridică mîna, protestînd). Ssst! Nu mă întrerupe. Ce eră să fac? M'am dat jos în zăpadă. (emoționată) Asculți? (Héquet face din cap). Am alunecat și am scăpat din

brațe pe Zaza. (Scoate din mașon un cățel îmbrăcat în blană, îl sărută). Fetița maichii... când au văzut pe Zaza cu blană, oamenii aceia au început să urle și să alerge după sufletul maichii. Eu țipam după ei. Ne am înjurat. Unul și'a desfăcut bluza... N'avea cămașă sub bluză...

HÉQUET

Pe frigul acesta! Ce imprudență!

RENÉE (cu aprindere).

Cum îți spuneam, găinarul vroia să fure blana lui Zaza. Sărăcuța mamei. Noroc că a venit Rétier...

HÉQUET (mirat).

Rétier? Ce făcea acolo?

RENÉE

Nu știu. Le vorbea. Ia târât la cantină. Strigau cu toții: jos patronii. (Ride). Ei ce zici?

HÉQUET

Rétier? Jos patronii?

RENÉE (plinbându-se).

Poftim! Iată la ce se gândește! Ce zici de pățania mea?

HÉQUET

Ce să zic? Ai intrat printre lucrători gătită ca o regină și cu un cățel învălit în blănuri. Ai fost ușuratică.

RENÉE

Bine înțeles, vinovată sunt eu. (mîniosă, cu brațele încrucisate). Și d-ta, patronul, nu găsești un cuvânt de ocară împotriva mitocanilor, cari au îndrăznit să fluere o doamnă? (Se plimbă). Ce soiu de patron ești d-ta?

HÉQUET

Ei n'au văzut în d-ta o femeie, ci luxul, (arată pe Zaza). Și în Zaza n'au văzut un cățel, ci o sfidare.

RENÉE

Ia dă'mi pace. O doamnă e o doamnă și Zaza un cățel.

HÉQUET

Sunt ceasuri grele când și o cârpă e un simbol.

RENÉE (gest de morișcă).

Ffff! (cu ciudă). Pentru un șurub te-ai fi aruncat pe fereastră... Pentru o femeie găsești explicații... Simboluri!.. Veacul mișeliei!

HÉQUET

Să fii dreptă...

RENÉE

Vorbe, vorbe; dacă eram o frână hidraulică...

HÉQUET (Ride).

Te strângeam.

RENÉE

Plin de spirit. (Tăcere. Brusc). Mă rog, mult are să
ție domnia afacerilor?

HÉQUET

Te supără?

RENÉE

Ce întrebare! (Serioasă. Șade). În vârtejul afa-
rilor, ați pierdut simțul dragostei. Pe legea mea.
Azi, voi, bărbații, de abia sunteți politicoși. Numai
aveți vreme să fiți și amabili: vă cheamă afacerile.
N'aveți cum fi îndrăgostiți: vă istovesc afacerile.
Sunteți neastâmpărați ca mașinile, nepăsători ca
cifrele și brutali ca bilanțurile... Ffff!... Unde mer-
gem? Știi?

HÉQUET (Dă din umeri).

Nu știu. Înainte.

RENÉE

Oamenii îmi par pisici închise într'un sac. Nu-

mai ținem seamă de rude, de prietini, de sex. Ne luăm în ghiare. Ne scoatem ochii și ne sfâșiem.

HÉQUET

Pe întuneric... Cam ai dreptate... Denisa are aceiași impresie (Se p limbă fumînd).

RENÉE (cu demnitate).

Denisa? O, te rog, nu mă aseamnă nevastei d-tale. Ea e femeea sfintei datorii, a sfintei credinți și sfântului cămin. Denisa e plină de sfântul bun simț. Nevasta d-tale e o femeie de afaceri.

HÉQUET

Ba că chiar! Denisa n'are nici o afacere.

RENÉE

Intâi Denisa are economii, multe economii... și apoi... (Tace).

HÉQUET

Apoi?

RENÉE (repede).

Femeea care nu iubește decât un bărbat, e o femeie de calcule mărginite. Teoria câștigurilor mici.

HÉQUET (Râde).

Tu vezi totul în mare.

RENÉE (Se plimbă în sens contrar).

Și d-ta ai reputația unui om deștept? Na! (și face nas mare). Mă rog, care e baza amorului? (Se așează unul în fața altuia).

HÉQUET.

Contrastul.

RÉNÉE (Sentențioasă).

Temelia dragostei e puțința aventurii, e siguranța înșelăciunei. Primejdia, domnule.

HÉQUET (Râde).

Ha! Ha! Crezi?

RENÉE

Dece nu mă iubești cum vreau eu? Fiindcă ești sigur de mine. (Héquet se trânteste pe un fotoliu și râde tare). Poftim râde! Statornicia mea te face să râzi? Ce încurajare!...

HÉQUET

Nu, nu... Ha! ha! Ce greșală, Renée. N'am cea mai mică încredere în d-ta. (Renée se scoală mirată). Eu sigur de d-ta? Din potrivă.

RENÉE (furioasă).

Cum? Mai zi, (gata să-i scoată ochii).

HÉQUET

Intâi ești amanta bărbatului d-tale.

RENÉE

Na, asta e. Fred e bărbatul meu legal.

HÉQUET

Al doilea ești amanta...

RENÉE (repede)

Lui Albert Héquet. Arme și munițiuni. (Bate din palme).

HÉQUET (râzând).

Ai uitat și Companie.

RENÉE

Cum faci spirit, devii brutal. Ce companie? (Se îndăpărtează).

HÉQUET

Ești iubita sculptorului Legrand.

RENÉE (fără convingere).

Nu e adevărat. (Sare într'un picior). Nu e adevărat. Am să zic până mâne că nu e adevărat.

HÉQUET

Nu ?

RENÉE (Strigă).

Nu, nu, nu e adevărat. Mai vrei?

HÉQUET

Renée ia sama. Îți ert puțința aventurii, îți ert siguranța înșelăciunii. Nu-ți voi erta, însă, minciuna (blajin) și apoi, nebunatic, între noi doi, ce nevoie de o comedie proastă, nedemnă; îți dăruiesc tot ce vrei în schimbul veseliei tale și dragoste nu cer... (trist). Imi dai tu ca de pomană... Haide mărturisește. (O mângăie și o așează lângă el).

RENÉE (jenată).

Nu, nu. Lasă. Imi ceri prea mult. Nu ești drăguț și ești indiscret.

HÉQUET

Ești sigură de ertare.

RENÉE

Parcă eu nu știu. Nu e vorba de ertare, dar mi-am croit câteva principii... Vrei să rămân fără principii?

HÉQUET

Ce principii?

RENÉE

De pildă : să nu mărturisești nici odată.

HEQUET (Râde).

Bravo!

RENÉE (cu ochii plecați).

Și de ce vrei să-ți fac rău?

HÉQUET

Mie, rău? (Se scoală. Rece). Imi e tot una, draga mea. (Se plimbă).

RENÉE (năucită).

Eartă-mă. Cum, ți-e tot una?

HÉQUET

Uite așa.

RENÉE

Ești grosolan.

HÉQUET

Cine nu mă înșală pe mine?

RENÉE

Atunci?

HÉQUET

Că mă înșeli, nu-mi pasă, dar simt o ciudată plăcere să mi-o spui d-ta. (Se așează). Ești, ori nu, amanta lui Legrand?

RENÉE

Ții numai decât? (Héquet face semn afirmativ). Ei da, așa mi se pare. Li înșel pe amândoi cu tine.

HÉQUET

Legrand e mai bătrân și sărac, e mult mai puțin deștept decât mine.

RENÉE (rar).

O fi, nu știi. Dar e așa de vesel. Legrand se ocupă de mine ca de marmura lui. Mă mângâie, se pune în genunchi. Mă gătește în văluri străvezii. Mă împodobește cu cununi de flori, și când, astfel gătită seamăn unei zeițe, râde, plânge, sare. Imi zice bacanta lui. Mă chiamă maimuța stacojie... (emoționată). Imi zice chiar javră mititică.

HÉQUET (Râde).

Drăguț de tot sculptorul tău.

RENÉE.

Firește... (Se plimbă). Tu nici odată nu ți-ai bătut capul ca să-mi găsești un nume drăgălaș (oftează). Știi, sunt zile când es de la Legrand beată ca o curcă, fără să-mi fi perdut măcar o spelcă, beată de cuvinte drăgălașe, Legrand mă face să iubesc viața. Cu el râd... Și în ziua de azi râsul e atât de scump!

HÉQUET (Se uită la niște cartușe).

Și cu mine?

RENÉE

A cu tine... E ceva (caută). Puternic, hm! Impunător... Solemn (Héquet se strâmbă). Pare-mi-se că spun prostii. Nu?

HÉQUET

Cam așa. (Se joacă cu o ghiulea). Cu mine ți se urăște.

RENÉE

Tu ești vinovat.

HÉQUET

...???

RENÉE (Izbucnește)

Odată nu te-am surprins gândindu-te, nu zic la mine, dar la o femeie, la alta măcar. (tristă). Tot ce e putere în tine, e jertfit în căutarea mijloacelor de a răni, de a ucide. Sânge și suferință!

HÉQUET

Afacerile!

RENÉE (cu tărie).

Ei, dragă, dă-le dracului de afaceri. (gingașă). În loc să ne căsăpim, aide să ne iubim, fără lege, așa slobod ca niște ființe slobode (îi pune brațele după gât și se îndreaptă spre un fotoliu). Și dacă trebuie să perim, de ce să nu murim în dragoste? (Șade unul lângă altul).

HÉQUET

Ce spui tu, e mult mai adânc decât crezi.

RENÉE (jignită).

Mulțumesc. (Pauză). Albert, învață asta dela mine: Inimioara mea simte lucruri, pe care capul tău nu le pricepe.

HÉQUET (Surâde și se pleacă).

Nebunico, spune pe cine înșeli. Pe de Bussang, pe Legrand sau...

RENÉE (Râzând, tare la ureche).

Pe nici unul.

HÉQUET (Râde).

Asta-i din cale afară.

RENÉE

Stai să vezi. În sfârșit, ce să-ți spun...

HÉQUET

Îți trebuie cei cari lipsesc ?

RENÉE

Ah ! Că bine vorbești. Tu ești făcut să mă înțelegi... Ce păcat ! (Tăcere). Albert dragă, nebunatică cum sunt, dar am o mare experiență a vieții.

HÉQUET (ironic).

Nu mai spune.

RENÉE

Am băgat de seamă ceva, care vouă, bărbaților, vă scapă cu desăvârșire.

HÉQUET

Ce anume ?

RENÉE (gravă).

În ziua de azi, din trei bărbați abia poți face un amant.

HÉQUET (râde).

Trei ?

RENÉE

Trei și încă.., Mai puțin de trei, e calicie curată.

HÉQUET (râde și îi sărută mâna).

A ! cât aș vrea să te iubesc, dihanie drăguță, făcută pentru dragostea slobodă.

RENÉE, (drăgălașă).

Albert, iubirea e așa de bun lucru... cearcă...

HÉQUET

N'am timp... Afacerile.

RENÉE (exasperată).

Uf! Fie-ar al dracului de afaceri. Afacerile și măritișul, iată cele două calamități ale vieții moderne... Îți doresc ruină. (Pauză). (Se apropie drăgălașă). Albert, privește-mă. Nu sunt frumoasă?... Nu sunt veselă? Nu sunt bună? (Îl mângâie). Și eu știu, (Cu capul plecat pe umerii lui Héquet) și eu știu dezmerdări care mângâie. (Se aude sirena fabricii).

HÉQUET

Nu mai sunt al meu. (Se uită la ceas. Sărută mâna lui Renée). Creerul meu, sufletul meu, totul e acolo. (Arată spre fabrică).

RENÉE (acelaș joc).

Hoța! Albert, arată-mi o țară, unde să nu fie afaceri, numai dragoste (Strigă). O, țărișoară a dragostei, unde ești? (Se aprind toate lămpile electrice).

HÉQUET (serios).

La Jardin de Paris.

RENÉE

Nu glumi. Doar nu odată am învidiat acele femei, singurele care azi intrupează în ochii barbarilor dragostea și veselia franceză. (tăcere). Ași face ca ele... Dar vai! Eu sunt o femeie cinstită. (repede). Albert, zilele acestea am să primesc câteva toalete de toată frumuseța și pălării, uite așa... (Face roată cu mâna) și altele așa, ca tigaia (gest). Toate cu grădini în amfiteatru. Așa (gest). Câteva blănuri simple: ermină. Modest și de bun gust. Apoi un trusou cu inițialele lui Zaza. (Își moaie degetul și scrie în aer). Zaza de Bussang, și armele lui Zaza : O pisică în țeapă, pe câmp azuriu... atât... Vei vedea tu cât costă.

HÉQUET

Renée, nici nu știi cât costă ?

RENÉE

Dragă, tu n'ai timp să iubești, eu n'am timp să socotesc. Suntem răfuiți... Ești supărat ?

HÉQUET

O, de loc. Dar aș fi vrut să știi tu, de curiozitate.

RENÉE (dând din umeri).

Mare cimilitură ! Patru până la șase mii de lei pe an. (Héquet râde din toată inima). A, nu râde. N'ai

dreptul să spui că cheltuesc pentru mine. (Sare pe genunchii lui Héquet). Pe cinstea mea, nu-mi rămâne un ban în mână. N'am o lețcae pusă la o parte... N'am de dat nici unui sărac... Mi-i și rușine. Cheltuesc totul pentru voi. (Denisa crapă ușa și se retrage).
 Albert. (Se uită la ceas). Mă duc să mă îmbrac pentru masă. O guriță. (Se sărută, apoi, grațioasă, ese valsând, uitând mașonul cu Zaza).

HÉQUET (trist).

Aceasta e veselia mea cea nemărturisită. (Cade pe gânduri). Rétier ?!

SCENA VI

HÉQUET, DENISA (cu lucrul).

DENISA (se apropie încet de Héquet. Aspră).

Albert!

HÉQUET (se scoală. Aspru).

Ce ?

DENISA

Ce ai de zis ?

HÉQUET

Hm ! N'am nimic de zis.

DENISA

Subiectul ni se pare interesant.

HÉQUET

Ai venit să-mi faci o scenă?

DENISA (dând din umeri).

Din ce ai înțeles că vreau să-ți fac o scenă?
Aa! Pentru... (Face cu mâna semnul valsului). D-ta știi bine că sunt ani de când ne respectăm libertatea.

HÉQUET

De a doua zi după căsătorie.

DENISA

Da, de a doua zi, n'a mai fost nimic la mijloc între noi decât numele... Eu am apartamentele mele (se așează).

HEQUET (se plimbă).

Eu, pe ale mele. Și astfel avem iluzia libertății.

DENISA

Dar, fiind uniți numai prin lege, nu suntem liberi (lucrează).

HÉQUET

Unire fără armonie... Știu. (Se așează lângă cămin).
De ce te-ai căsătorit?

DENISA

De ce? (cu ură). Eram de vânzare. M'ai cumpărat. Aveai nevoie de o firmă. Așa e? (Se plimbă agitată).

HÉQUET (trist).

E adevărat. În luptă, numele d-tale eră o armă.
(Într-un dosar și-l răsfoiește).

DENISA

Cred și eu. Pe cărțile de vizită, m'ai silit, să pun numele de domnișoară: «D-na Denisa Héquet, născută Royat de Chamalières». Sună foarte frumos Royat de Chamalières.

HÉQUET

Am fi putut fi prieteni, cu toată minciuna măritișului...

DENISA

Dacă de la început nu mă părăseai pentru afacerile fabricii.

HÉQUET

Ești nenorocită?

DENISA

Fără îndoială și fără nădejde.

HÉQUET

La cea dintâi neînțelegere serioasă, ți-am oferit divorțul.

DENISA

Ești prea bun. Royat de Chamalières îți dăduse vază. Din acest nume ai stors tot folosul. Divorțul! Dar ce eram să fac cu zestrea ce mi-ai constituit? Eu nu știu să mă apăr. Nu cunosc decât prăpăstiile, nu și potecile vieții.

HÉQUET

Eră și copilul. (Aruncă dosarul pe masă).

DENISA

Copilul! Nici cu el nu mă înțeleg. Parcă nu l'aș fi purtat în mine, hrănit din sufletul și sângele meu. (tristă). Am rămas atâta în urma lui Jean!... (pauză).¹⁾ A, tocmai am primit o scrisoare dela vara mea Deschamps, mama Francinei. Ai citit scrisoarea?

HÉQUET

Ce scrisoare? (Se așează aproape de rampă lângă o măsuță). Mă duceam la biserică. Am rugat pe Renée să-ți dea scrisoarea Marietei.

DENISA (Se așează în fața lui Héquet).

Nu ți-a dat nimic?

1) Scena care urmează se poate suprima până **.

HÉQUET

Absolut nimic.

RENÉE (In penioar, intră răsând în hohote).

Ha! Ha! Deniso dragă, iartă-mă. Sunt așa de uitucă. Inchipue-ți. Când să mă dezbrac, mi-am adus aminte de mașon... (Ia mașonul, scoate pe Zara. Caută scrisoarea și dă peste fărâșuri de hârtie. Le împrăștie, suflând. Cătră Zaza). Fui! maică, mănânci corespondență? Ce lăcomie! Fui! Rușine!

HÉQUET (Se pleacă, adună hârtii. Se scoală. Vrea să citească. Le aruncă în foc).

Nimic.

DENISA

Renée, ești nesuferită. Nu e chip să faci o îndatorire.

RENÉE

Ei și? Un petec de hârtie!

DENISA

Dar nici nu o citisem.

RENÉE

Ce are a face! (Iși ia mașonul într-o mână). La revedere, la masă. Haide, Zaza, arată boerilor ce știi să faci. (Face cere cu brațele). Hop! Hop! (Zaza

sare. Lângă uşe Renée ridică piciorul. Zaza sare şi urmează pe Renée care ese. În timpul acestei scene, Denisa dă din umeri şi, nervoasă, joacă degetele pe biurou).

DENISA

Ei, îţi place ?

HÉQUET **

Da !

(Pauză lungă).

DENISA

Unde e Jean ?

HÉQUET

Cu Elias şi cu Lefranc, în fabrică.

DENISA

Când însurăm pe Jean cu Francina ?

HÉQUET

După Crăciun.

DENISA

Jean are idei înaintate ! (Se aşează departe unul de altul).

HÉQUET

...!!

DENISA

Cum merg treburile ?

HÉQUET (Fumează).

...!!

DENISA (ridicând tonul).

Cum merg treburile ?

HEQUET

...!!

DENISA (violentă).

Viața noastră casnică mă lasă nepăsătoare. (apăsat).
 Dar te invit să ai mai multă ținută... pentru copiii
 noștri și pentru servitori.

HÉQUET (întorcându-și scaunul în fața Denisei).

Ce vrei ?

DENISA

Vreau să-ți spun să te păzești. (Strigă). Arăți tu-
 turor că Renée e amanta d-tale.

(tăcere).

HEQUET

Iartă-mă. Odinioară m'ai întrebat de afaceri.
 N'am răspuns și am greșit. (rece). Dar d-ta mă in-
 trebi de ele, când îți miroase a catastrofă. Atunci
 îți place să răsucești fêrul în rană... Răzbunarea

domnișoarei Royat de Chamalières... Ai vre-o veste rea de dat?

DENISA

Răzbunare! Chiar așa de ar fi, mă umilești destul, ca să am dreptul să mă gândesc la răzbunare.... Și eu? Eu, sunt tare prin cinstea mea.

HÉQUET

Fie! Urmează-ți ura. Dar, fiindcă te interesează afacerile, sfătuește pe de Bussang să nu mai joace la Bursă. E prea prost. (Se plimbă. Apăsă).—Ca să-ți fac plăcerea d-tale, l'am luat de tovarăș. Un tovarăș fără capital, fără muncă, fără cunoștinți. Casa mea e a lui. Fiindcă-ți eră prietin din copilărie, și.... Fiindcă ai avut tăria să'mi spui că e singurul bărbat pe care l'ai iubit.

DENISA

Oo! In toată cinstea și neprihănirea mea.

HÉQUET

Eu nu mă îndoesc, dar de hatârul d-tale am scăpat pe Fred de rușine, de mai multe ori. De hatârul d-tale, primesc pe fratele său, pe Abatele Julien. Știi că eu nu prea fac haz cu oamenii bisericii. Deniso, ar trebui ca de dragul amicilor d-tale să nu mă dușmănești.... Răbdarea mea are hotare.

DENISA

Ce poți face ?

HÉQUET

Să nu mai plătesc datoriile lui Fred....

DENISA

Vrei să mă atingi în dragostea mea pentru Fred ?

HÉQUET

Te ating, când mă lovești.... (Tăcere, se apropie de Denisa. Blând). Deniso avem atâtea greutăți, de ce nu vrei să fim prietini ? Să ne răbdăm păcatele și credințele ?.... (Tăcere).

DENISA (Se scoală).

E prea mare vrăjmășie în începuturile noastre.

HÉQUET (Se așează la celalt capăt).

Bine. Cum vei vra. Eu însă nu voi schimba nimic din obiceiurile mele.... Nu jertfesc nimic și pe nimeni.

DENISA (Pășește încet spre Héquet).

Mai ales pe Renée.... pentru care ai așezat și un pian în birou.... O Renée !

HÉQUET

Da Renée ! Renée e singura veselie a acestei

case, în care soția mi-e dușmană, copilul un punct de întrebare și lucrătorii o amenințare.... Am avut amantă din ziua când n'am avut nevastă.

DENISA

Și până la a doua căsătorie a lui Fred, aveai amante și aci și la Paris.

HÉQUET

Da, căci numai pe lângă acele femei găseam liniște și veselie.

DENISA

Veselie cumpărată, prefăcută !

HÉQUET

Mă mulțumesc și cu atât. Vezi, nu cer mult. Și eu, care nu știu să mint, sunt recunoscător acelor femei pentru minciuna lor. Și d-ta dacă ai fi vrut....

DENISA

Nici eu nu știu să mint.

HÉQUET (Pauză. Intinde mâna).

Pace ?

DENISA

Pacea celui mai tare ! (Stau față în față).

HÉQUET.

Cum vei voi (Pauză. Rece). Mai ai ceva de spus?

DENISA (Acelaș ton).

Nu. D-ta?

HÉQUET (Aspru).

Nimic. (Tăcere. Denisa își ia lucrul).

FIRMIN (Intră).

Domnule, Domnul Portal are ceva urgent să vă comunice. Vă roagă să treceți în cabinetul de lucru.

HÉQUET

Bine. (Firmin iese. Héquet se întâlnește pe prag cu Fred de Bussang și cu Abatele Julien. Strângeri de mâni etc.) A, bună seara. Poftim. Denisa e aici. Fred te aștept în cabinetul meu de lucru. (Ese).

SCENA VII

DENISA, ABATELE JULIEN. FRED

DENISA

Bună seara prietinelor. (Strângeri de mâini). Poftim. A, nu dragă abate, d-ta lângă cămin, la căldură. Așaaa. Ești bine?

AB. JULIEN (Un militar în antereu).

Mulțumesc foarte bine. Frig. Eri, de abia am putut schimba două vorbe. (Pauză) Cum o duceți?

DENISA

Cu grijă și necazuri. (Lucrează).

AB. JULIEN

Ciudat. Aveți avere, prestigiu (Se uită la fotografii). Legături împărătești. Împărăteasa Chinei, Menelik... Ce mai vreți? (Se așează departe de cămin.)

DENISA

A, dragă abate, nu e ușor să duci bogăția în cârcă.

FRED

E greu, foarte greu. Dar și sărăcia cântărește!

AB. JULIEN

Fost-au neorânduieți?

DENISA

Desordinea cea mai cumplită e cea nevăzută.

AB. JULIEN

Cea din suflete.

DENISA

Vecinic amenințări de grevă... Ce veac și ce viață ?

AB. JULIEN

Unde mergem ?

DENISA

Sărmană țară !

FRED

Eu am o teorie. Să se facă legi pentru ocrotirea bogaților.

AB. JULIEN

Frumoasă teorie. Dar practica, aplicarea ?

FRED

Asta nu mă privește.

AB. JULIEN

De ce nu ?

FRED (Fumând).

Fiindcă nu e meseria mea, n'am spirit de organizator. Ar trebui să alerg, să mă zbat, să fac....

AB. JULIEN

Jertfe bănești (Ironie) Și traiul s'a scumpit....

DENISA

De când cu democrația lor!

AB. JULIEN

O mișcare politică poate merge departe... Până la vărsare de sânge.... Și carnea e la preț?....
(Ironic). Nu e așa Fred?

FRED

Hei! Hei! Atârnă. Dăunăzi paznicul meu, Pan, a ucis pe Fouillard, braconierul.

DENISA

Stărpea toate potârnicurile lui Fred.

FRED

Și asta n'ar fi fost nimic. Dar prinsese gust la... păsările cele din Australia cari s'au deprins așa de bine la noi. Foarte frumoasă lovitură. Frrr.... Bang și gata.

AB. JULIEN

Frumoasă lovitură, în adevăr. Dar când vorbeam de scumpetea cărnii, nu vorbeam de calitatea a treia, Fouillard și Comp. ci de calitatea fină, de pildă.... de carnea ta, Fred. (Se scoală, privind la panoplii.).

FRED

Tu glumești, frate, dragă. Eu vorbesc serios.

Sunt hotărât să nu perd un dram din mine pentru fericirea omenirii. Fiecare pentru sine. Mai am o teorie (Declamând). Atâta vreme cât individul poate trăi în mediul, în care se sbate, această înseamnă că acel mediu e prielnic vieții.

AB. JULIEN

Vă îngăduiți?

FRED

Da. E o variantă comodă a armoniei sociale. Într'un asemenea mediu, individul își caută de treaba lui, individul are o medie de copii, o medie de nevoi, o medie de fericire, o medie de ideal. Individul...

AB. JULIEN (pășește aprins spre Fred).

Ei, ce-mi pasă mie de un asemenea individ. Medie în afaceri, medie în ideal, mediocru în toate. Cu această formulă de egoism timid, țineți Franța pe loc, și cum vreți să lupte individul francez izolat?

FRED

Piii! Nu știu și nu mă privește. Julien, de când ai venit aci, vânturi problemele cu lopata. Unde vrei să ajungi?

AB. JULIEN

Vreau să trezesc în o minoritate de aleși simțul tradițiunii și al credinții pregătitoare de jertfe.

FRED (dăscurajat, se trânteste pe alt fotoliu).

Bang! Iar jertfe! La d-ta e o boală. Pentru ce îndată jertfe?

AB. JULIEN

Fiindcă din durere naște protestarea, rescoala.

DENISA

Răscoală? (se scoală speriați).

FRED

Răscoala?

DENISA

Abatele vorbește de revoltă? Un preot!

FRED

Ești un anarhist.

AB. JULIEN (cu tărie).

Din mine ați făcut un desmoștenit. (Către Fred).
N'ați sfărâmat tu, și aliații tăi, stâlpii, pe cari se
razimă sfânta noastră biserică? Și eu nu vor-
besc de individ, ci de idealul unei clase.

FRED (dă din cap uimit).

Tare ești înapoiat și tare ai rămas acelaș. Bine,
Julien, n'ai citit discursul lui Fabiani? (strigă) Frate
«nu mai sunt clase!»

AB. JULIEN (Se plimbă nervos. Glas profund).

Frate, nu mă înțelegi! (se așază și răsfoeste cărți)

FRED

(Face semn Denisei, coboară scena împrenă și se așează la o masă. Vorbesc încet).

Deniso, ce vrea Héquet ?

DENISA

Știe că ai perdut la Bursă.

FRED (plictisit).

Am fost curățat. Ce'i pasă ?

DENISA

Fred, Fred, de ce joci ?

FRED

Alerg după emoțiuni. Nevasta mea e în veșnică mișcare, mă ametește... Ce stupidă e viața !

DENISA

Viața de azi.

FRED

Să fim drepți. Nu e vina Republicei... Ce frumos ar fi, însă, dacă ne-am putea drămui nenorocirea așa cu lingurița. (se uită la ceas). Mă așteaptă patronul. (către Julien). La revedere, reacționarule. (Julien dă din umere. Fred ese. Tăcere).

DENISA

Ce firesc ar fi fost, ca eu să fiu nevasta lui

Fred și Renée, născută Blanchard, nevasta lui Albert.

AB. JULIEN (distrat).

Firește, da.

DENISA (se scoală și se apropie de abate).

Héquet e omul banului! Și când mă gândesc că toată această nepotrivire vine dela Drepturile Omului! (Abatele o privește mirat). Ce calamitate! Ei, da, cine e fericit azi, că avem acele faimoase drepturi? Boerimea mocnește, burghezia tremură și lucrătorii amenință. Frumoase timpuri! Și măcar de ar fi făcut Drepturile Omului fără Republică.

AB. JULIEN

Ași fi ales Republica fără Drepturile Omului.

DENISA

Poate ai dreptate. (Oftează. Tăcere lungă. Sfioasă).
Te obosesc?

AB. JULIEN (își arată haina).

Nu, sunt obișnuit să'mi plec urechea la orice tânguire.

DENISA

Părei distrat... Credeam...

AB. JULIEN

Cunosc durerea d-tale. De douăzeci de ani nu s'a schimbat. E aceeași și eu nu pot nimic.

DENISA (Mirată. Abatele se scoală încet se razimă de cămin).

Așa e. Din ziua când am pus alături pe Fred și Albert, durerea mea a rămas aceeași... Dar d-ta ești cu totul altul.

AB. JULIEN

Eu ?

DENISA

Da, Julien, d-ta.

AB. JULIEN (după o clipă).

Se poate.

DENISA (în picioare).

Altă dată găseai cuvinte de mângâere...

AB. JULIEN

Altă dată eram tare.

DENISA

Nu te înțeleg.

AB. JULIEN

Deniso, pentru ce cădeai în genunchi și cereai îndurare pentru slăbiciunile tale ?

DENISA (umilă).

Fiindcă între Atotputernicia Celui de Sus și slăbiciunea mea erai d-ta, Preotul.

AB. JULIEN (cu încetul se aprinde).

Nu te gândeai la principiul Dumnezeirii. Femeie, nu'l pricepi. În creier îți vâjâia frica pedepsei. Sunt veacuri de când v'am mlădiat duhul, și v'am impus încredere în menirea noastră.

DENISA

Și d-ta aveai încredere în sfânta-ți menire.

AB. JULIEN

Eu? Credeam în gloria Bisericii.

DENISA

Vrei să zici în Dumnezeu?

AB. JULIEN (puternic).

Eu am iubit Biserica, Biserica falnică, a tot stăpânitoare. «Ecclesia, gloria mundi!»

DENISA (îndurerată).

Julien, pentru Dumnezeu?

AB. JULIEN (însuflețit).

Dumnezeu? Dar nu vezi că stăpânul și-a întors

fața dela noi? Sute de mii de glasuri gem, plâng, strigă. Sute de mii de mâni se ridică, amenință, se frâng. O omenire întreagă urlă după pacea sufletului și mântuirea minții și... și... In Cer nu e decât un Zeu : Tăcerea.

DENISA (strigă).

Blestem!

AB. JULIEN (cu amărăciune).

Soro, sufăr, sufăr. Alții au iubit pe aproapele lor, au iubit femeea, arta, știu eu ce!

Eu n'am iubit decât Puterea puterilor care este Domnul. Lui îi închinam acele suflete de femei, de copii, suflete slabe, pe cari le mănuiam și, astfel, supuse le aruncam la picioarele Altarului. Nu mai este credință. Unde e credința?

DENISA (plecată).

Părinte eu cred.

AB. JULIEN

Crezi! (râde amar). Ha! Ha! Femeie ce ai jertfit tu din tine pentru Domnul?

DENISA (jenată).

Mă închin. Merg la Biserică.

AB. JULIEN

Intre păcatele tale și Domnul stă Biserica. Femeie, ce ai făcut tu pentru Biserică?

DENISA (sfioasă).

Pomeni, daruri.

AB. JULIEN

Răscumpărare. (cu tărie). Când am fost goniți, despuiați, ce a'ți făcut? Voi, toate, care tremurați sub gestul (face gestul) afuriseniei, voi, toate, care deschideați ochii la lumina blândă a bine cuvântării (tună) femeilor, ce a'ți făcut? (Tăcere). Scăldat-ați altarul cu sângele vostru? Lăsat-ați carne pe bationetele forței liberei cugetări? (Tăcere lungă. Mâhnit). V'ați ridicat ca un roi de muște la trecerea unei păsări și ați căzut iarăși pe hoitul care vă hrănește josnicia vieții voastre zilnice. (Se plimbă încet. Tăcere). Pânea noastră de toate zilele.

DENISA (Șoptește).

Nevoile vieții....!

AB. JULIEN (blând).

Prea bine. Atunci cereți vieții mângâiere.

DENISA (Strigă).

Julien! Nu vorbi astfel. Eu n'am călăuză în mine. (plângătoare). Am trăit în credință... Fără Preot nu văd unde calc... Păcatele mă ispitesc... (șoptit). Am patimi... (rugătoare). Spune-mi cuvântul care iartă.

AB. JULIEN (O bine cuvintează ușor. Zâmbeste).
Și acum poți păcătui.

DENISA (Liniștită, șade).
Cât ai să stai la noi ?

AB. JULIEN
Nu știu. Vreau să plec. (Șade).

DENISA
Unde ?

AB. JULIEN
Nu știu, departe. (Aprinde o țigare).

DENISA
Dar eu ce voi face ?

AB. JULIEN (ironic).
Vei face politică ? (Tăcere). Când însurați pe Jean ?

DENISA
În curând. După Crăciun.

AB. JULIEN
Cum e domnișoara Francina ?

DENISA

Pare foarte bună. Nu-ți aduci aminte de o familie Deschamps?

AB. JULIEN

Se scrie în două cuvinte?

DENISA

Nu, într'unul. O căsătorie de interes, ca multe altele. Suntem rude oare cum. Francina e la noi de trei luni.

AB. JULIEN

Avere?

DENISA

O zestre potrivită.

AB. JULIEN

Ce școală?

DENISA (tristă).

Licențiată în științele economice.

AB. JULIEN

A? Atunci credința...

DENISA (Șoptește tristă).

O educație burgheză. (tăcere).

AB. JULIEN

Jean își pune candidatura.

DENISA (tristă).

Are sorți!

AB. JULIEN

Radical socialist? (Denisa face semn că da).

SCENA VIII

DENISA, ABATELE JULIEN, HUBERT LEFRANC la braț cu RENÉE, ALBERT HÉQUET la braț cu FRANCINA, FRED DE BUSSANG, JEAN HÉQUET. Bărbații în frac și smoking. Doamnele în toalete. Veselie, râsete, salutări. Conversații în grupuri.

H. LEFRANC

...Pacea universală! Frăția cea deapururea! E bine, e foarte bine. Sună frumos. Dar să nu dai vorbeii valoarea faptelor. (Renée așează flori la o pălărie, urmărind conversația pe apucate). Dar ai să uiți această muzică îndată ce vei fi ales.

JEAN

De ce?

FRANCINA

Cum asta?

H. LEFRANC

Domnișoara Francino, în dragoste ca și în politică, în fie-care om sunt doi. Unul înainte de a ajunge : Candidatul. Celalt ajunsul : Deputatul (Râsete). De aci două politice. Și două dragoste. Candidatul face o politică de patimă, alesul o politică de răspundere.

RENÉE (Distrată, intrerupe fără să lase pălăria).

Urmează, d-le Lefranc, mă interesezi.

FRANCINA (Lui Lefranc).

Poți fi sigur că Jean nu'și va schimba credințele. Deputat ori nu, va rămâne un om de inimă, cu idei moderne...

H. LEFRANC

Bravo, domnișoară, ești un avocat dibaciu ! (Francina face un gest de protestare). Mă rog, Mă rog...

FRANCINA

Unde e dibăcia cuvintelor mele ?

H. LEFRANC

... În ceața vorbelor... Idei moderne!? Cine nu are idei moderne !

J. HÉQUET (Lui Lefranc).

D-ta ai idei moderne ?

H. LEFRANC. (cu convingere).

Nici vorbă! (Aprinde o țigară)... Imi aduc aminte când mi s'a pus candidatura ca monarchist.

HÉQUET

Tu ai fost monarchist Hubert?

RENÉE

Frumos, modern. (Răsete).

H. LEFRANC (Râde).

Mă rog, să ne înțelegem. Săriți cu toții asupra mea ... Toată viața mea am fost un republican convins. (mișcare). A fost, însă, un moment când a trebuit să fiu monarchist.

RENÉE

O siluire?

H. LEFRANC

Eram într'o societate financiară. Consiliul de administrație fiind exclusiv compus din monarhiști...

HÉQUET

A dat faliment?

H. LEFRANC

Mult mai târziu. Cum vă spuneam, domnii aceia

țineau numai de cât să fie ales un republican... Ffff, oare-care inteligență, hm, oare-care... dar de vorbă. Nu zic. eram plăcut. În sfârșit, ce să vă mai spun, aveam oare-cari însușiri. Aaaa, un mare bun simț și altele. Am fost ales... Ei știți ce impresie am avut?

RENÉE

Ai fost strâmtorat?

H. LEFRANC

De loc. Dar nu mai știam dacă eu eram re-republican sau dacă Parlamentul era monarhist? (gest larg). Eram o apă.

A. HÉQUET

Tare s'au schimbat lucrurile.

H. LEFRANC

Știu, ce m'a ademenit în politică, e tocmai acel spirit moderat, fără soluții netede, acel spirit, în două luntre, care ținea un echilibru elegant între diferitele interese. Oamenii erau moderați.

RENÉE

Adică lipsiți de patimi.

FRANCINA (fără voce):

Și de credinți.

H. LEFRANC

Ce vespi ! Convingerile se dau după păr.

FRED

Pe mine mă îngrijește dispariția acelei specii de politiciani cumpăniți.

H. LEFRANC

Bunul simț, moderațiunea, au părăsit arena politică.

FRANCINA

Astfel că după d-ta ?

AB. JULIEN

N'a rămas loc decât pentru extremi.

HÉQUET

Cam așa e.

H. LEFRANC

Trist, foarte trist, pentru Franța.

J. HÉQUET

De ce e trist, domnule Lefranc ?

H. LEFRANC (doctrinal).

Politica de azi a speriat finanța. Ei, domnilor, știți ce vrea să zică o finanță îngrozită ?

RENÉE (Căscând).

Habar n'am.

H. LEFRANC

O asemenea finanță se ascunde. E ca o femeie brutalizată, un se dă!

RENÉE

A lei!

FRED

Bravo!

DENISA

Prea bine.

H. LEFRANC (grav).

Domnii mei, finanța își întinde aripile gata să sboare peste graniță. Biata Franță (șade).

FRANCINA

Și unde are de gând să sboare finanța?

H. LEFRANC

Intr'o vilegiatură (repede). In Elveția.

FRANCINA

Acolo e impozit pe venit.

H. LEFRANC (repede).

In Austria atunci.

FRANCINA, J. HÉQUET

Impozit pe venit.

H. LEFRANC (exasperat).

Sunt un bun patriot, dar, în sfârșit, toate au margini. Finanța se va duce în Germania, țara ordinii.

FRANCINA, J. HÉQUET

Impozit pe venit.

H. LEFRANC, (Se plimbă furios, încrucișând brațele și destinzându-le brusc într'un gest de disperare).

Vă bateți joc de mine? Germania! Dar atunci la ce servese: Împăratul, armata și socialiștii patrioți și monarhiști, dacă nu au putut împedica această monstruozitate? Nu se poate... Faceți o glumă stupidă. (Renée cascade).

FRANCINA.

N'am îndrăzni...

H. LEFRANC.

De mult e introdus în Germania?

FRANCINA.

De vre-o doisprezece ani.

H. LEFRANC (gest abătut. Tăcere. Se trânteste într'un fotoliu, apoi trist).

Cât suntem de înapoiți !...

RENÉE (căscând).

Biata Franță !

J. HÉQUET

Așa sunteți d-voastră, vă speriați de geaba.

H. LEFRANC (Sare în sus. Se plimbă).

De geaba? De când suntem în Republică, o duc în sperieturi.

RENÉE

-Erai mai liniștit pe vremea primului imperiu.
(Rîsete. Renée se scoală, ia o floretă din perete și începe a se juca cu o pălărie de bărbat).

H. LEFRANC (Face mutre. Ca și cum n'ar fi auzit).

Merge prea repede.

FRANCINA

De abia acum intrăm în viața republicană.

AB. JULIEN

Se prea vede.

DENISA

Vai ! Vai ! Ce creștere ! (Amărâtă cată spre Francina).

FRED

Viața republicană are să fie un raiu.

H. LEFRANC (Uimit se uită la Francina. Începe a se învârti în jurul ei).

HÉQUET (glumind).

Ce zici Jean ?

J. HÉQUET (vesel).

Bravo, Francino, bravo.

RENÉE.

Uf! Că plicticoși mai sunteți. (Aruncă floreta pe un scaun. Dă cu piciorul într'o pălărie și cântă la piano).

FRANCINA (Lui Lefranc care se uită la dânsa cu gura căscată)

Ce ai? Te uiți la mine ca la...

H. LEFRANC (devenit furios).

Ce am? Eu, un despot al finanței, vorbesc finanțe cu d-ta? Economie politică cu d-ta... Pe cuvântul meu. Am îmbătrânit! (Impertinent). Vorbeai cu atât bun simț, în cât credeam că erai un bărbat. Iartă această lipsă de cuviință. Unde îmi eră capul? Domnișoară Deschamps! (glumet, îi face o reverență).

FRANCINA (reverență de curte).

Majestate! Sire al finanței! (iarăși reverență). Am

brevetul superior, licența în drept și sociologie. Știi ce e Swift sistemul? Cunoști Vorreitul? Știi ce e Casa Rurală din România? Cunoști revista asta? (Francina gesticulează cu floreta și cu o revistă).

H. LEFRANC

Belgiană.

FRANCINA (Ride).

Parisiană. Știi ce e Mirul? Știi?

TOȚI

Destul! Iartă-l! Ajunge!

H. LEFRANC (Urlă).

Mea culpa! Mea culpa!

FRANCINA

Dar asta știi? (Se repede asupra lui Lefranc fugărindu-l cu florată). Na. Una, două. Pară. Na, una, două Tierce. Pară coarta. Na, na, na. (risete).

RENÉE

Dă-i, dă-i finanței, dă-i monarchistului republican. Arde-l.

LEFRANC (Fugărit începe a găfâi. Se oprește răsând).

Ertare, ertare. (Strigă). Trăiască impozitul pe ve-

nit! Ei, ce mai vrei? (Ride). Cu sila faci din mine tot ce vrei.

FRANCINA

Altă dată să știi că ai à face cu o intelectuală.
(Renée la piano cântă o pavană).

LEFRANC (Trist. Se pune pe un fotoliu.

Nu mai sunt femei. Pieri grația francezei...
O intelectuală... Sfintă Doamne!

FRANCINA (grațioasă, joacă pavana. Toți aplaudă, rid, Lefranc mai tare decât toți).

LEFRANC

Bravo! Bravo! De geaba, nu pot rezista farmecelor, fie chiar revoluționare. (Vesel, îi sărută mâna).

RENÉE (Să aruncă în brațele Francinei),

Francino, ești un înger.

H. LEFRANC

Ei! Ei! Dar mie ce cusur îmi găsiți?

RENÉE

Măi băete, ești prea gras! (Fred face gest. Risete. Convorbiri generale.

FRED

Renée, fă-ne puțină muzică.

RENÉE

Dacă voiți în salon... Să lăsăm copiii împreună.

J. HÉQUET

D-ta înțelege dragostea.

RENÉE

O ho!

FRANCINA (Strânge mâna lui Renée).

Îți mulțumesc. (Héquet, Denisa, Renée, H. Lefranc, Fred și Abatele Julien, merg încet spre ușă. Se aude: «Ce vioiciune. Ce farmec. Halal femeie! Norocul lui Jean». Incep cu toții să cânte și să sară, afară de Abate. Tra-la-lala. Tra-la-lala. Ese).

SCENA IX

JEAN HEQUÉT, FRANCINA. (Se uită câțva timp unul la altul).

J. HÉQUET

Francino, Francino, te iubesc.

FRANCINA

Jean al meu (Își ia mâinile. Pauza. Cu pasiune)
Jean, Jean să fii tare. Să ne iubim pentru tăria
și bunătatea din noi.

J. HÉQUET (O strânge în brațe. Incet).

Să-mi fii iubită, să-mi fii prietenă. Să-mi fii soție. (Să apleacă și o sărută).

FRANCINA (Cu capul pe pieptul lui Jean, grav).

Amin.

J. HÉQUET (Șoptit).

Să avem copii mulți.

FRANCINA (Tare).

Fete blânde și flăcăi zdraveni, Toți buni francezi.

J. HÉQUET (o mai privește odată în ochi, apoi strigă puternic).

O, nevasta mea de mâine! (Se îndreaptă spre salonul din stânga).

CORTINA CADE ÎNCET.

ACTUL II

DECORUL ACTULUI I

SCENA I

Inainte de ridicarea cortinei se aud huidueli.

ABATELE JULIEN ȘI RÉTIER

La intrare Abatele face loc lui Rétier ca să treacă întâi. Rétier luptă puțin, apoi mândru trece urmat de Abate.

AB. JULIEN

De ce m'au huiduit?

RÉTIER

Haina.

AB. JULIEN

Haina? Ești un întârziat. Hristos n'a fost socialist? Interesul mișcării noastre, e să atragem pe toți aceia cari sunt împotriva zilei de azi.

RÉTIER

Ce te ridică împotriva zilei de azi?

AB. JULIEN

Domnia banului.

RÉTIER (mirat).

Ce soi de preot ești d-ta? (cu mâna îl poartă să stea). Vă rog cetățene. (șed amândoi).

AB. JULIEN

...Un preot care vede o lume de armonie într'o lume de dreptate (pauză).

RÉTIER (bănuitor).

Și cu ajutorul cui pășești în acea lume?

AB. JULIEN

Cu ajutorul energiilor cari se simt.

RÉTIER

Nu ajung predicile sau... binecuvântările Romei?

AB. JULIEN

Rétier ești un copil nevinovat. Predica din anvon e pentru cei slabi, pentru cei pe cari gestul îi sperie. Pentru turmă... pentru un Portal sau... chiar pentru... un Rétier.

RÉTIER (răstit).

Te iert căci nu știi cui vorbești. Nu știi ce pot eu.

AB. JULIEN (pauză).

Cărțile pe față. Prin gura mea aflu adevărul. Rétier! nu poate fi desrobire fără luptă (se apropie de Rétier pe care îl stăpânește cu statura și cu privirea).

RÉTIER (în neastâmpăr cearecă ironie).

O! Da! De sigur, lupta, în parlament, lupta în cooperative... lupta legală!

AB. JULIEN (îl apucă de haină și îl scutură).

Să mă fi înșelat asupra ta? Dar creștinismul n'a purtat luptă? El a răsturnat o lume întreagă prin fer și foc.

RÉTIER (rânjit)

Dar «Cuvântul?»

AB. JULIEN

În adevăr zic ție: La început a fost focul și ferul, apoi «cuvântul.» (cu putere) Ce ne trebuie e lupta împotriva tuturor, acțiunea violentă. (strigă) Lupta fără milă, dărămătoare a tot ce e azi. Forța! Forța!

RÉTIER

Forța! Formula mea. Eu sunt pentru forță.

AB. JULIEN

Forță? D-ta? (șoptit) Ești omul de încredere al lui Héquet.

RÉTIER. (se scoală furios).

Popă, ia seama! Eu nu sunt omul nimănui. Sunt un om liber, născut cu ura stăpânului: Om sau zeu.

AB. JULIEN (plimbându-se încet).

Ce spui d-ta e frumos și tare... Dar aceste sunt vorbe. (pauză, șoptit) Ce ai de gând să faci? Vrau să știu.

RÉTIER (întunece)

Vrei?! Nu-ți dau voce să mă întrebi. Voi face după cheful meu. Ai să vezi...

AB. JULIEN

Unde e Héquet?

RÉTIER

A trimis după mine. În orice clipă are nevoie de mine. Eu țin toată fabrica prin munca mea... Dar lui, îi vine toată gloria. Îl credeam aci. Trebuie să fie prin biurou. Mă face să aștept. Patronul! (se îndreaptă spre ușe).

AB. JULIEN

Rétier ia seama. Nu te grăbi. Mai bine astâm-pără-te. Poate... simți puțină frică...

RÉTIER (grosolan).

Muere! (ese prin fund. Abatele rămâne singur. Ascultă apoi surâde îndelung. Se așează alene pe fotoliu).

SCENA II

ABATELE JULIEN, FRED care intră prin dreapta
apoi FIRMIN

FRED

(trântind registrele pe masa cea mare. Are floare la chiu-
toare. Intră fumând. Mirat)

Ce cauți aici Julien?

AB. JULIEN

Ce am căutat, am găsit.

FRED

Ești vesel.

AB. JULIEN

Poate că mi-a sunat ceasul.

FRED

Vorbești ca un oracol. (glumet) Vi se dau ave-
rile îndărăt?

AB. JULIEN (dând din umere).

Fred, am să'ți cer un serviciu.

FRED (strâmbându-se).

Țigări? (ii oferă țigări).

AB. JULIEN

(nu din cap. Pauză)

Cunoști povestea lui Samson?

FRED (năuc).

Care Samson? Elias?

AB. JULIEN

Nu. Tunsul lui Dalilă (se scoală).

FRED

(cântă, apoi șueră un aer oriental).

Dalilala! Dalilalala!

AB. JULIEN

Când Samson a crezut că-i sunase ceasul, a zguduit stâlpii templului. Strălucita clădire s'a năruiat asupra-i și astel, Samson a murit răzbunat, în toată puterea mândriei sale.

FRED

Îți spun drept că puțin îmi pasă de ce a murit

acel ebreu care în fond are o virtute șubredă și moravuri ușoare.

AB. JULIEN

Ascultă (întărâtat). Fred, în mine clocotește urgia urei. Toată durerea vine dela acești imbecili sceptici. Ironia lor a săpat biserica. Burghezia ne-a lovit întâi, tot burghezia ne-a dat cea din urmă lovitură.

FRED (îngrijat).

Te rog, Julien dragă, vino-ți în fire. Nu uita că ești în o cetățue burgheză. Amicul meu Héquet e un stâlp al acestei burghezii.

AB. JULIEN

(călare pe un colț de masă).

Am hotărât să sgudui stâlpul. Vrau ca Jean Héquet să cadă la alegeri (tăcere).

FRED

Băetul nu mi-e simpatic. Doream să fie ales, ca să-l îndepărtez (ușurat). Vrai numai decât ca Jean să cadă? Din dragoste pentru tine, primesc și această propunere. De altfel Denisa e nenorocită că Jean și-a pus candidatura ca radical socialist (fluera). Tu vei fi mulțumit, eu voi fi mulțumit. Cât despre Dalilalala... (șueră aerul oriental)

AB. JULIEN (apăsât)

Vrau ruina lui Albert Héquet (se plimbă îndărjit).

FRED

(trăznit, de abia șoptește)

Ce?

AB. JULIEN

Orice lovire dată Republicei, va fi spre folosul Credinței. La orice sguduire oamenii numai caută înainte. Înainte e necunoscutul. Ei își întorc capul și privesc la trecut. Trecutul e drumul sigur, drumul bătut de strămoși.

FRED (uimit)

Și ce are de-a face ruina lui Héquet cu sgu-
duirile omenirii?

AB. JULIEN

Dumnezeu a ținut omenirea prin frică și oa-
menii au uitat frica.

FRED

(se lasă pe un fotoliu).

Julien, nu mai trăim pe acele vremuri (mâhnit).
Zău, mă sperii. Dragă Doamne ai venit aci să te
odihnești și te apuci să turburi liniștea mea... Imi
sfârâmi viața!...

AB. JULIEN

Vierme! Ce e viața ta, în vultoarea omenirii!

FRED (se plimbă înciudat).

Ei, mă scoți din țâțâni cu omenirea d-tale. Dar

eu ce sunt? Nu sunt un om? Jertfe! Dumnezeu!!
Omenire!!! Ți-ai pus în cap să mă înnebunești?
Trăiam aci în pace, în o fericire potrivită. De o-
dată, trosc, îți trece prin gând să răstorni totul.
(strigă). Gânditu-te-ai la mine?

AB. JULIEN

(îl cântărește, dând din umere cu dispreț).

Nu ești decât carne! Carnea geme în tine.

FRED (urlând).

Carnea vrea să trăiască. Să ruinezi pe Héquet!
Popă trufaș! Știi tu ce vrea să zică, aceste două
vorbe rostite liniștit, ca un «Tatăl Nostru»? Știi
ce înseamnă Héquet ruinat?

AB. JULIEN (grav).

Héquet ruinat înseamnă pentru lucrători o ne-
încredere mai mult în Republică.

FRED (turbat).

Ești nebun. Ruina acestui om înseamnă ruina
mea. Eu trăesc din el. El ruinat, eu sunt desfiin-
țat... Și ai încă nebunia să te adresezi mie și
să-mi cei ruina mea, ca un serviciu?

AB. JULIEN

Republica să dea faliment.

FRED (calm)

Ei ce'mi pasă mie de Republică. (Strigă). Nu vreau să aud de faliment... Și pentru ce ar dà faliment?

AB. JULIEN

Pentru a îndrumă Francia spre Biserică.

FRED (plictisit)

Dar pentru Dumnezeu, dute aiurea. Ai Africa, Asia... Julien dute, dute... Sunt milioane de negri și galbeni puzderie (vreu să'l împingă afară).

AB. JULIEN (înțepenit, dă din cap)

Nu.

FRED

Ai Spania, ai Italia, ai Germania și ai...

AB. JULIEN

Nu. Pe dânsa o vreau, pe mândra mândrelor (Tăcere lungă).

FRED (desperat, se zșează)

Ce vrei să faci? (se aud murmure, apoi câte-va huidueli).

AB. JULIEN

(Mișcat tresare apoi ascultă cu băgare de seamă. Panză)

Vei vedeà (ia o carte și citește).

FRED (rugător)

Mai bine astâmpără-te (se nită la ceas și la masa cea

mare, sună). Julien tu ai nevoie de odihnă nu de catastrofe (iarăși murmure, șuerături, câte-va huidueli). Dar asta ce-o fi?

FIRMIN (intră)

Ați sunat?

FRED

Firmin. Ce sunt zgomotele aceste?

FIRMIN

Aduc a huidueli. Nu știu. De asta ați sunat?

FRED

Nu.... ai uitat să pui țigări.

(Firmin ese).

AB. JULIEN

O să mai vorbim (se îndreaptă spre ușe).

FRED (cu jumătate de gură)

Pace ție și duhului tău! (Firmin așează țigările. Abatele ese prin stânga citind, Firmin prin fund, tăcere). Și doar suntem frați.

SCENA III

(Jucată repede)

Uşile din stânga se deschid. Intră cu toţii certându-se: ROYER, BLÉHARD, S. ELIAS, HÉQUET la braţ cu LEFRANC, PORTAL. Toţi sunt încruntaţi. HÉQUET e abătut. Salutări mute şi reci. Stau la masa cea mare. Toţi umblă aţîţaţi. se aşează. se scoală în nerânduială. Portal în picioare la un pupitru pe care a pus un teanc de registre.

ROYER

Domnule Héquet ce înseamnă această primire?
E întâia oară când sunt huiduit în provincie.

ELIAS

Şi să vii dela Paris ca să fii huiduit la Clermont Ferrant. Da, da... (gest).

HÉQUET

Este o agitaţie surdă printre lucrători.

(Exclamaţii, gesturi).

BLÉHARD

Care e pricina?

HÉQUET

Ei Domnilor, ce vi s'a întâmplat e un incident fără importanţă (miraţi. acţionarii se uită unul la altul).

BLÉHARD

Fără importanță ?

ROYER

Bine, fie, Domnule Hequet, față de greutatea financiară prin care trecem, consiliul de administrație e de părere că trebuiesc licențiați (scoate o hârtie și citește). «Cinci sute de lucrători săptămâna întâia, o mie peste...»

ELIAS

In total, două mii de lucrători mai puțin, pe ziua de 1 Decembrie.

HÉQUET

V'am arătat la ce primejdie expuneți această casă.

ELIAS (cu intențiune)

Casa Albert Héquet & Comp. !

HÉQUET (simplu)

Da. Casa Albert Héquet.

ROYER

Consiliul are mandat să facă cum crede și așa va face.

HÉQUET

Domnilor, nu luați hotărâri pripite... loviți întreprinderea și mă loviți.

ELIAS

Chestie personală !

BLÉHARD

Intru cât ești D-ta lovit ?

HÉQUET (cu tărie)

Nu e vorba de foloasele mele bănești. Eu, am pus în această casă ce a fost mai bun în mine. Dragoste, muncă, inteligență, cinste (emoționat) Aci e gloria mea.

ROYER

Dar, dragul meu, cine îți scade din glorie? Cu toții știm că mulțumită faimosului explosiv am înjghebat această Societate.

ELIAS

De altfel ești decorat.

BLÉHARD

Cine nu știe...

H. LEFRANC

De tunul automobil. Un giuvaer, și fiul D-tale pregătește aeroplane de războiu.

ELIAS

Ne trebuie o tăere razna...

HÉQUET

Vă e ușor să tăeți așa în carne vie. Nu'i cunoașteți. Cu ei am legături dela un om la om.

ELIAS

În materie financiară între om și om nu cunosc decât o legătură : bilanțul. (Aprobări).

HÉQUET (se scoală)

Atunci... Demisiunea mea (mișcare, tăcere).

ELIAS

Este un clenciu... Domnule Royer...

ROYER (scoate un act din buzunar)

Prin contract ești ținut să stai în capul acestei fiaceri încă patru ani de zile (citește) Hm! Hm!

În caz contrar Domnul Héquet va pierde garanția depusă, ce se urcă la suma de 500.000 franci. De asemenea va pierde orice drepturi asupra brevetelor și invențiilor făcute, etc., etc.

HÉQUET (se așează zdrobit)

Mă striviți (Royer, Lefranc, Elias, Bléhard îi strâng mâna mângâindu-l).

ELIAS

Ce mare vorbă pentru un lucru de nimic.

ROYER

Atari operațiuni se întâmplă zilnic.

BLÉHARD

Un incident între capital și muncă.

HÉQUET

Pentru D-voastră omul nu există.

ELIAS

Ba da, ba da. Dar e ceva mai presus de om: finanța.

LEFRANC

Bravo.

ROYER

Prea bine.

BLÉHARD

De sigur (Strâng mâna lui Elias).

FRED

Bravo.

BLÉHARD

Cum merge candidatura fiului D-tale?

HEQUET

Bine.

ELIAS

Uite ce am cumpărat în gară «Darea de seamă a întrunirii electorale (citește). «Cetățeni!»

ROYER

Frumos început (murmure).

LEFRANC

Literatură!

ELIAS (citește)

«Societatea noastră burgheză a ajuns în acea anarhie în raporturile...»

LEFRANC

Tot literatură.

BLÉHARD

Mai înaintată.

ELIAS (citește).

«Crizela de supraproducțiune, amenință și capitalul și munca».

FRED

E scandalos.

LEFRANC

Hm! devine polemică.

ROYER

Da bine merge tânărul!

BLÉHARD

Frumos de tot!

FRED

Foarte primejdios!

ELIAS (citind).

«Și peste toate aceste calamități, gata să prefacă totul, în valoare bursicotieră, stă finanța cosmopolită ca o caracatiță. (Consternație generală. Strigăte de protestări, gesturi. Scena foarte vie).

ROYER

Auziți! Caracatiță!

ELIAS

Finanța cosmopolită!

ROYER

Bursicotieri!

LEFRANC

«Stă la pândă!»

FRED

Bang!

BLÉHARD

Caracatiță!

LEFRANC

Biata Francie!

ROYER (către Héquet).

Tăcerea D-tale e un adevărat scandal,

BLÉHARD (repede).

Și acel domn e inginer.

FRED

Și mâine, poate, va fi trimis în Parlament!

BLÉHARD

Și poimăine, va fi Ministrul Industriei,

ROYER

Și răspoimăine, Ministru de Finanțe.

TOȚI (afară de Héquet).

A! A! A!

LEFRANC (blajin).

Zi ceva Héquet.

HÉQUET

Contractul ce am cu D-voastră nu stipulează
ce convingeri...

ELIAS

Societatea e în drept să se apere împotriva celor care lucrează în dauna intereselor sale.

HÉQUET (se scoală mânios).

Atunci Domnilor voi arde planurile tunului automobil și ale celorlalte invențiuni (mişcare).

LEFRANC

Ssstt! Să fim uniți înainte de toate.

ROYER

Vă rog domnilor, puțin sânge rece.

LEFRANC

Finanța stă mai presus de atacurile unui candidat fără răspundere.

BLÉHARD

Bravo!

HÉQUET

Fiul meu va demisiona. (mişcare)

LEFRANC

Respingem demisia lui Jean.

ELIAS

Lefranc, glumești?

LEFRANC

Ssstt! Domnilor! Ce trebuie să distingă finanța de om e sângele rece. Mai mult vom câștiga cu munca lui Jean Héquet...

ELIAS

...De cât vom pierde cu discursurile sale. (aprobări).

ROYER (ironic).

Și apoi de la discurs la revoluție...

BLÉHARD

Stă toată puterea finanței.

ELIAS

Ori cum, e un semn al timpului.

ROYER

Caveant consules!

LEFRANC

O, cât despre aceasta... Sărmana Francie!

TOȚI (afară de Héquet).

Sărmană Francie! (strângeri de mâini cu Héquet. Acționarii urmați de Fred. se opresc la ușe, se întorc către Héquet și strigă în cor) Sărmana Francie! (Ese. Lefranc se așează lângă Héquet).

SCENA VI

LEFRANC. HÉQUET apoi FIRMIN

LEFRANC (pauză. Se uită jenat la Héquet).

Ai fost foarte demn... Dar cu finanța nu prinde.

HÉQUET

Hubert, ce e finanța? (oferă țigări, fumează).

LEFRANC (un moment de zăpăceală, se plimbă).

Cum Albert, ești de atâta timp în afaceri și încă nu știi ce e Finanța?

HÉQUET

Nu știi. Ce e?

LEFRANC

Ce e? Ce e? (bruse) Finanța e Finanța. Hm?

HÉQUET

Ți se pare clar?

LEFRANC

Vezi în Larousse. (aprinde o țigare).

HÉQUET

Nu m'am mulțumit. Spune tu.

LEFRANC

Mă ei așa pe repezite (se oprește dinaintea lui Héquet
cu o cindă). Știi că ai haz, Héquet.

HÉQUET

Tu ești un financiar...

LEFRANC

Tocmai asta-i, sunt financiar, dar fără definiție.
In sfârșit (caută) Finanța e știința lui atât la sută.
Hm! Hm?

HÉQUET

Slab.

LEFRANC

Hm! (convins) Finanța e știința de a guvernă.
(șade) Hm!

HÉQUET

Credeam că politica...

LEFRANC

Nu, nu. Politica e arta de a guvernă. Ai în-
teles? Hm!

HÉQUET

Nu prea.

LEFRANC

Ei dragă, finanța e ca Dumnezeu, fără început
fără sfârșit. Hm !

FIRMIN (intră)

Domnule, o delegație de lucrători (în depărtare se
aud huidueii).

LEFRANC (răzând)

Trec colegii mei.

HÉQUET

Firmin, chiamă pe Portal și poștește delegația
(Firmin ese).

LEFRANC

Fug. N'am poftă să fiu huiduit (se îndreaptă spre
ușe. Distrat). Să fim uniți înainte de toate.

SCENA V

A. Héquet, Portal, Rétier, Mougne, Servat, Lerouge. Lucrătorii
intră întunecați. Rétier e cu ochii injectați. E în continuă agitație.

HÉQUET

Bună ziua Domnilor (ii poștește să stea la masa cea
mare).

RÉTIER (corectând, fără a se uita la Héquet)

Cetățeni !

HÉQUET

Nu mă sperie. Cetățeni ce doriți? (scurtă mișcare printre delegați).

RÉTIER (brusc, cu pumnul în masă)

Mărire de salariu. (aprobări).

HÉQUET

Salariile au fost mărite acum doi ani.

RÉTIER

De frică.

HÉQUET

Dacă vrei. Anul acesta este cu neputință. Afacerile merg foarte rău.

RÉTIER

Ele merg totdeauna bine pentru patron.

HÉQUET

D-ta care cunoști afacerile mele, n'ar trebui să spui neadevăruri.

RÉTIER (atâtă)

Camarazi mă insultă. (Mișcare).

MOUGNE

Vă rugam să cercetați cu deamănuntul cererea noastră și să o înaintați celor în drept.

HÉQUET (Se uită la Portal care trist dă din cap, Héquet nu vrea să comunice lucrătorilor hotărârile consiliului. Tăcere).

Chiar adineaurea a fost ședința consiliului.

RÉTIER

..... Frumoasă primire.

HÉQUET (Se uită lung la Rétier care încoarce capul).

Consiliul se împotrivește la ori ce mărire de salariu. (mişcare, protestări).

LEROUGE

Mărește d-ta.

HÉQUET

Am stăpân.

SERVAT

Ce stăpân ai D-ta ?

HÉQUET

Finanța.

RÉTIER (râde grosolan)

Și ești un om tare ! (Ioc de fisionomie între Rétier și Héquet).

HÉQUET

Nu cunosc pe toți acționarii Societății al cărui director tehnic sunt. Nevăzuții, hotăresc totul.

RÉTIER

Palavre.

HÉQUET

Voi ați avut poate Duminici, sărbători. Eu ce am avut? Când nu eram în fabrică, eram în laborator. Mănuiesc lucruri tot atât de ucigașe ca și cuptoarele, ca și turnătoria.

MOUGNE

Așa o fi. Dar noi nu avem ale noastre?

HÉQUET

Știu. Și eu am fost lucrător...

RÉTIER

Da, ai fost. Dar unde ești azi d-ta și unde am rămas noi!

HÉQUET

Ca să ajung aci câte mii și mii de Héquet n'au murit neștiuți de nimeni? S'au așternut generații peste generații.... Și din plămada lor mută, umilă, fără istorie, la ceasul convenit, m'au slobozit pe mine Albert Héquet... Rétier, eu am avut în mine ceva ce nu e în tine. Și eu am fost ca tine, dar eu am găsit vad. Pe tine, te'a luat puhoiul invidiei.

PORTAL (arătând delegații)

Aceștia, pe drept sau pe nedrept, se ridică pentru

o lume nouă, unul pentru altul. Tu, Rétier, ești împins numai de invidie și te ridici pentru tine singur (cu tărie). Și mai ales, ca să cobori pe alții.

RÉTIER (strigă)

Nu e adevărat.

PORTAL (liniștit)

Așa e Rétier.

RÉTIER (cu pumnul spre Portal)

Câine! (Mișcare. Delegații se scoală și calmează pe Rétier. Portal se nită aiurea. Héquet se plimbă).

MOUGNE

Măriți salariul?

HÉQUET

Cu neputință (Se așează la masa cea mare).

DELEGAȚII

Atunci vom face grevă.

HÉQUET

Câți o să vă puneți în grevă?

RÉTIER

Toți.

MOUGNE

Ei toți! Vre'o mie cinci sute, până la două mii de lucrători.

~~RÉQUET~~ (tresare. Șoptit)

Două mii de lucrători? (Bar de tot) Luați seama, Consiliul a hotărât ca în caz de grevă să nu repri-mească greviștii.

LEROUGE

Ei și.

SERVAT

Vom găsi de lucru aiurea.

HÉQUET

Aceasta vă e cel din urmă cuvânt?

DELEGAȚII

Da. Greva.

HÉQUET

Bine. (mâhnit) O să ne despărțim. Cine știe când și cum ne vom vedea. (pauză) Am muncit împreună.

DELEGAȚII (afară de Rétier)

E drept. Așa e. Da.

HÉQUET (în picioare)

Rămas bun. (întinde mâna) Faceți grevă impo-

triva mea ? (Delegații, afară de Rétier, se scoală și strâng mâna lui Héquet).

LEROUGE

Nu. O să alegem deputat pe d-l Jean Héquet.
(Tăcere).

RÉTIER

Dacă oi vrea eu.

MOUGNE (deodată)

Domnule Héquet, până azi, aci n'a fost grevă.

SERVAT

Lucrătorii nu erau organizați.

LEROUGE

Ei rățăceau în neștire.

SERVAT

Azi suntem un grup politic.

MOUGNE

Nu facem grevă contra d-tale, dar așa, ca să se știe aiurea.

LEROUGE

Și aci suntem gata.

SERVAT

Ne cântărim puterile.

LEROUGE

Trebuia să înceapă și aci.

HÉQUET (trist)

Trebuia să înceapă!

LEROUGE

Așa a venit timpul.

SERVAT

E furtună la munte și se fac puhoai... departe,
unde e soare!!

MOUGNE

Nu se putea să rămânem în afară de mișcare.

HÉQUET

Prin grele timpuri trece Republica.

RÉTIER (se scoală și urlă)

Jos Republica! Trăiască Revoluția! (sgomot învâl-
mășeală).

LEROUGE

Dar noi ce suntem?

SERVANT

Suntem republicani.

DELEGAȚII (afară de Rétier, strigă)

Trăiască Republica socială...

HÉQUET

Trăiască Republica...

RÉTIER (infuriat)

Republica? Dar ce soi de Republică e aceasta, în care lucrătorul n'are drepturi, în care lucrătorul nu e stăpânul? (Bătându-se cu pumnul în piept). În care nu se dă fiecăruia ce-i se cuvine? Republică cu biruri! Republică cu militarie? Asta-i țară? (Protestări energice).

LAFONT

Lasă țara în pace.

MOUGNE

Țara ne-a făcut francezi.

SERVAT

Țara noastră e Francia.

LEROUGE

Patria noastră e Francia.

RÉTIER (urlă)

Jos Patria! Jos Francia. (Turbat). Jos Armata!
(Delegații țipă și se reped asupra lui Rétier).

MOUGNE

Nebunule !

SERVAT

Ruşine !

LEROUGE

Ticălosule !

PORTAL

Hienă !

TOȚI

Ruşine !

HÉQUET

(calmează pe lucrători apoi calm, lui Rétier)

Sărmane de tine !

RÉTIER

*(retras în colțul în care îl goniseră lucrătorii.
Șoptește cu ură).*

Eu nu sunt sărman. Eu sunt un om liber.

HÉQUET

Ești robul urei *(cu tărie)*. Gânditu-te-ai ce-ar fi de
Francia asta frumoasă, fără armată tare ?

PORTAL

Prada celor care o pândesc.

SERVAT

Ce ar fi democrația noastră cu o Francie slabă?

LEROUGE

Prada celei mai odioase tiranii.

HÉQUET

Vreți o democrație tare? Vă trebuie o Francie puternică.

DELEGAȚII

Așa e. Bravo, bravo. (Cu pumnul amenință pe Rétier care se frământă).

HÉQUET

Rétier, Necinstești munca! (Tăcere lungă. Delegații se uită unul la altul. Se îndreaptă spre ușă salutând pe Héquet. Ese).

SCENA VI

HÉQUET, PORTAL, RÉTIER.

HÉQUET (pauză)

Rétier vino aci să ne lămurim (și arată un scaun în fața lui. Rétier vine încet, plin de ură. Stă în picioare în fața lui Héquet care șade). Rétier ce urmărești?

RÉTIER

Să ne vie rândul.

HÉQUET

Nu m'ai înțeles. Tu personal ce vrei? (Deschide sertarul, ia un pumn de aur și îl joacă).

RÉTIER

Nimic.

HÉQUET

Bani?

RÉTIER (scuipă)

Na !..

PORTAL

Vrei să ai două echipe la ordinele tale?

RÉTIER

(se uită chiorăș la Portal. Dă din umere).

Nu.

HÉQUET

Șef de atelier?

RÉTIER (mai domol)

Nu.

HÉQUET (îl țintește)

Vrei să facem un fel de asociație?

RÉTIER (se codește. Mormăie).

Nu. (Pauză).

HÉQUET

Ert, ce ai zis... Spune pe șleau... Ce vrei?

RÉTIER (șoptește după o lungă tăcere)

Vrau să fiu cunoscut... Vrau să fac ceva mare...
De ce tu și nu eu?... Nu sunt un om ca tine?...
Vrau să am vază... Un nume glorios.

HÉQUET

Ce glorie îți pot da?

RÉTIER (muncit)

Ai un automobil... lucrezi la aeroplan.

HÉQUET

Și?

RÉTIER (șoptește repede)

Să-l cheme tunul Rétier. Aeroplanul Rétier... Să
fiu eu inventatorul. (Cade pe scaun. Stă cu capul între
mâini. Tăcere lungă).

HÉQUET

Consiliul știe de aceste invențiuni. (Rétier se in-
dreaptă). Îți făgăduesc că îndată ce Jean sau eu vom
descoperi ceva nou să-i dăm numele tău... Cu o

condiție (își șterge fruntea cu o batistă pe care o pune lângă el, pe colțul mesei).

RÉTIER

O condiție? Ce condiție? (Dă cu ochii de obuzul cel mare și îl fixează într'una).

HÉQUET

În afară de ce vei câștiga, vei primi din buzunarul meu un salariu ca și azi dar... Vei părăsi fabrica... Rétier, trebuie să pleci.

RÉTIER (se încovoie pe masă, cu capul lângă obuz.
Furios)

Aci vreau să inventez. Între acești cincii mii de lucrători. Vor vedea ei ce pot eu. Mă gonești de aci? Mă umilești?

HÉQUET

Da. (Batista cade, inconștient Rétier face gestul s-o ridice, se îndreaptă, se uită fix la obuz pe care-l cuprinde cu amândouă mâinile. Héquet se pleacă. Rétier ridică cu greu obuzul vrând să strivească capul lui Héquet. Portal se aruncă. Il oprește. Héquet vede scena. Rétier aproape gătnit de Portal pune obuzul pe masă. Héquet deschide un sertar, scoate un revolver cu care amenință pe Rétier. Fără ură). Portal dă-i drumul (Portal șade. Către Rétier). Tu, stai pe scaun. Aci în fața mea. De te miști, te ucid ca pe un câine (aruncă revolverul în sertar. Rétier amețit cade cu capul între mâini, sprijinit pe masă. Tăcere). Ești beat de invidie. (Cu un deget ridică obuzul de inelul de sus. Râde cu hohot apăsă un bumb al obuzului. E de lemn. (Obuzul se deschide. Apare o pivniță cu li-

queururi). Dela un general străin. (Rétier rămâne trăsnit, Héquet varsă liqueuri în trei pahăruțe, punându-le dinaintea lui Portal și al lui Rétier). În sănătatea sufletului tău, Rétier. (Bea împreună cu Portal. Aprinde țigări, dă una lui Portal. Pune pe cealaltă dinaintea lui Rétier, care-și ascunde capul între mâini și isbucnește în plâns scurt. Héquet mișcat, pune mâna pe umărul lui) Rétier!

RÉTIER

(Turbat, se scoală, imbrâncește pe Héquet, aruncă paharul și țigara, geme).

Mai prins în cursă ca pe un lup... Și mai înjosit (arătând pe Portal). Dinaintea acestei javre plecate (tare). Héquet mă voiu răzbună!... Tu nu știi ce pot eu...

HÉQUET

Invidia e neputincioasă.

RÉTIER (merge spre ușă cătând speriat îndărăt. Se oprește pe prag întinde pumnul. Serâșnește) Canalie! (ese).

HÉQUET (pauză)

Săracul de el! (trist). Portal, din noi trei, unul a murit.

PORTAL

Cel care ținea mai mult la toate deșertăciunile acestei vieți.

(Se uită la Héquet căzut pe gânduri, și ese în vârful picioarelor.)

SCENA VII

HÉQUET. RENÉE *cu patine și o carte.*

RENÉE (Veselă, intră încet).

Cucu! (Sare pe genunchii lui Héquet. Mirată). Ce ai, ești trist? Trist cu o pivniță de liqueururi la îndemână și cu o femeie pe genunchi? (Își toarnă în pahăruț). Spune mamei ce ai?

HÉQUET

Afacerile!

RENÉE

(se așează într'un fotoliu).

Bine înțeles. De ce ești trist? (Imită pe Héquet). Afacerile!... De ce ești vesel? (și mai trist) afacerile... Eu sunt în adevăr tristă.

HÉQUET

Zaza are colici?

RENÉE

De gelozie, Zaza a mâncat un canar... Numai sunt dobitoace!

HÉQUET

Atât? (Renée face nu din cap) Trecut-ai nebăgată în seamă?

RENÉE

(dă din umere și se uită în oglindă).

Când dau peste idioți care nu mă admiră, îmi fac curte. (Trece pe dinaintea oglinzei. Salută, zâmbește, face cu ochiul, își trimite o guriță. Șade). Mă iubesc foarte mult. Sunt atât de drăguță. Nu?

HÉQUET (îi sărută mâna).

Ce ai, javră mititică?

RENÉE

M'am certat cu Legrand.

HÉQUET

Cu satirul? Dece?

RENÉE

Ca să atragă clientelă, consilierii din Royat, au poruncit lui Legrand o statue. Ghici ce?

HÉQUET

O moniță stacojie.

RENÉE

Ași! Statuia virtuței re-com-pen-sate.

HÉQUET

Vai!

RENÉE

Și bietul sculptor, se dă cu capul de toți pereții. Nu'i vine.,. Dacă nu'i vine! Și de atunci bea pe neresuflate. Eri am trecut pe la el, așa de clacă. M'a desbrăcat, să'i vie inspirația. Am băut... și am adormit.

HÉQUET

Inainte... sau după ?

RENÉE

Nu fii prost! Țiam spus că erà pentru clacă. Numai ce visez... ghici ce ?

HÉQUET

Virtutea recompensată ?

RENÉE (râde).

Cât pe ce. Pe când dormeam, bețivul de satir, se apucase să mă spoiască cu bronz. (Héquet râde). Anume am păstrat pentru tine o bucățică de pulpă verde. Verde! Mi-e scârbă de verde. Ei îți place ? Eram furioasă.

HÉQUET

Și ce ai făcut, nebunico ?

RENÉE (sfioasă).

Ce poate o femeie slabă, împotriva unui satir

beat? I-am tras o palmă. I-am asvârlit un ibric cu apă în cap și am deschis robinetul dela gaz.

HÉQUET

Renée, cum se poate?

RENÉE

Avusesem grijă să'i sparg toate geamurile (râde). Înțelegi ce javră! Ori cum, n'ai ce spune, cu satirul meu nu te plictisești un minut. A!.. Azi am avut o petrecere intelectuală. Am fost cu Francina și cu Jean la întrunirea publică.

HÉQUET (sare în sus).

D-ta! D-ta?

RENÉE (modestă).

Să mă mai instruesc. Jean e un om mare (sărută fruntea lui Héquet)..

HÉQUET (șade. Interesat).

Și ce a zis Jean?

RENÉE

Nu — mă — întrerupe. Lume, lume. Lumea toată. Nu era tocmai aleasă. Vezi bine, la o întrunire publică. Iată discursul lui Jean (grav). «Măi băeți...

HÉQUET

Cum?

RENÉE

Nu-mi tăia firul că uit. «Măi băeți, din cauza afacerilor, în societatea de azi, raporturile dintre noi sunt triste». Apoi a vorbit de o caracatiță, de alte dihănii și pe urmă a spus că toți financiarii sunt niște faliți (Héquet face un gest și sună). Ssstt ! Taci că nu erai acolo... (Se scoală). A... Aud că vine virtutea neîndurată. (Trimite o guriță lui Héquet. Ese le-gănându-se în pas olandez. Héquet închide obuzul. Firmin intră, ea obuzul și paharele, ese).

SCENA VIII

A. HÉQUET, DENISA, FRED *apoi* RENÉE.

DENISA

(Intră repede. Miroase. Intoarce capul spre ușa pe care a eșit Renée. Se așează în fața lui Héquet).

Iar a fost aici.

HÉQUET

Un minut. (Fumează).

DENISA

Frumoasă societate pentru Francina și pentru Jean.

HÉQUET

Nu face rău nimănui.

DENISA

Numai moralei... Dar asta pentru d-ta nu e nimic... Ah! Ce nesecată îndurare aveți pentru asemenea creaturi... Și cu câtă asprime ne judecați pe noi, femeile cinstite.

HÉQUET

Vă judecăm cu asprimea, cu care voi înși-vă, judecați slăbiciunile altora.

DENISA

Foarte mulțumesc de comparație.

HÉQUET

Deniso, de asta ai venit?

DENISA

Nu... Consiliul a fost huiduit?

HÉQUET

Da.

DENISA

Ce măsuri ai luat?

HÉQUET

N'are nici o însemnătate.

DENISA

A?... E adevărat că eră să intri în conflict cu Consiliul?

HÉQUET

Da. (Cearcă să facă roate de fum).

DENISA

Ce zici de discursul lui Jean?

HÉQUET

A mers prea departe.

DENISA

Atâta răspunzi? (Mânioasă). D-ta și cu Jean, introduceți aci un spirit detestabil.

HÉQUET

Iar discuți principii! (Fred intră).

DENISA

(Fred intră)

Prevăd o serie de greutăți din cari poate vei eși ruinat.

HÉQUET

Cât timp voi avea încredere în mine, nimic nu mă poate ruina. În ziua în care voi simți că slăbesc.... Pentru voi e Jean... Pentru mine...!

DENISA

Eu vă strig luați seama ! Mergem spre povârniș. Și dacă ar fi vorba numai de noi, n'aș zice nimic. Dar târăști în năruirea d-tale, oameni nevinovați...

FRED

Și cari strigă : Stai !

HÉQUET

Deniso, zestrea Domniei tale e la adăpostul ruinei mele.

DENISA

Nu e vorba de mine.

HÉQUET

Jean ?

DENISA

El mă va moșteni.

HÉQUET

Portal e asigurat !

DENISA

Ce Portal ! Cine-ți vorbește de parazitul acela ! Te gândești la el, fiindcă e ridicat din stradă.

HÉQUET

Ca și mine.

DENISA

N'am zis eu. (Exasperată) Dar privește aci, la d-l D. de Bussang, care și-a dat toate silințele ca să te ajute.

FRED (modest).

A... Nu cu bani. Inșă am pus la dispozițiunea d-tale, dragă Héquet, toată inteligența, toată energia... Cunoștințele mele... și mai ales, acel simț practic... (Își aprinde țigara la a lui Héquet).

HÉQUET

(Se scoală. Rămâne incremenit).

D-ta ai pus atâtea lucruri la dispozițiunea mea ?

FRED (natural)

De sigur. Și vorbesc numai de acele calități principale, care impun pe un om recunoștinței semenului său.

HÉQUET (politicos)

Găsești că soția mea e un bun avocat ?

FRED (glumet)

Pff ! I-am atras luarea aminte asupra unor simptome îngrijitoare. (serios). Vasul începe a trosni, ia apă.

HÉQUET (aspru)

A ha! Vă miroase a catastrofă...?? Știți ce am hotărît, eu, căpitanul?

DENISA (il înfruntă)

Ce?

HÉQUET (puternic)

Să se cufunde vasul. Voi sta la postul meu. Voi scăpa câțiva oameni. Iar șoarecii, șoarecii să piară odată cu mine.

FRED (se repede la Héquet)

E nebunie. Cum să pieri d-ta? Eu țin la d-ta... (Cu dispreț). Nu te gândești decât la d-ta! E mișelesc să pieri astfel... Dezertor! (Tăcere, cade pe un scaun). Și eu, ce mă fac, eu?

HÉQUET

Prea modest. Cu atâtea calități!... Energie, cunoștințe, simț practic...

FRED (descurajat)

Dar toate aceste le-am tocit în serviciul d-tale.

HÉQUET

(O clipă nedumerit. Sbucește de râs).

Ha! Ha! Fred ești un om tare. Mult mai tare decât mine. (Fred se scoală).

FRED

O! O! Mergi prea departe....

DENISA

Atunci?

HÉQUET (către Denisa)

Ocroțiții d-tale îmi sunt moaște sfinte. Fred, vei avea o parte din ruină mea. Aceasta va fi răzbunarea lui Héquet, fiul spălătoresei.

FRED (dând din umere)

S'a uitat. (Amabil). Țigări? (Héquet ia o țigare).

HÉQUET (râzând, îl bate pe umăr).

Fred, oameni ca d-ta sunt o forță uriașă.

FRED (modest)

Crezi? Nu zic, am oarecare forță.

RENÉE

(Intră gesticulând, cu nasul în carte).

Fred, ce-ai face dacă te-aș înșela?

FRED (surprins)

Ai înebunit?

RENÉE

Ca de obicei. Intreb așa ca să știu. (Șade. Închide cartea. Héquet mirat se uită la dansa. Denisa la Héquet).

FRED

Cum, așa de geaba?

RENÉE

(aruncă cartea pe o masă)

Nimic nu e de geaba. Citeam cum o femeie își înșela bărbatul. Eu când citesc, mă pun totdeauna în locul personajului celui mai simpatic. Te întreb pe tine: Tu ce-ai face?

FRED (rece)

Te-aș ucide.

RENÉE (cu glas teatral)

Sunteți prea bun, Domnule Conte! M'ai ucide fiindcă iubești, dar dacă nu m'ai iubi?

FRED

Acelaș preț.

RENÉE

De ce?

FRED

Așa. Pentru cinste.

RENÉE (dusă pe gânduri)

Mulțumesc (se plimbă cetind).

SCENA IX

HÉQUET, DENISA, RENÉE, FRED, FRANCINA, ABATELE
JULIEN, H. LEFRANC, JEAN HÉQUET, (Toaletă de prânz,
salutări etc.).

H. LEFRANC (Continuând)

...Nu sunt o barbă albă (Renée tușește). Admit so-
cialismul... însă cu un amendament.

J. HÉQUET

Care?

H. LEFRANC

Să nu vă atingeți de finanță.

J. HÉQUET

Faci aluzie la discursul meu? (Abatele ascultă cu
interes).

HÉQUET

Jean de câteva zile nu ne mai vedem. Discursul
tău îmi displace. (Renée aruncă cartea).

FRANCINA

Dragă tată, nu ne strică ziua de azi. Jean a avut
un succes așa de mare (sărută pe Jean) Ovațiuni!...

RENÉE

Nimic n'a lipsit. Formă, fond...

DENISA

De unde știi Renée ?

RENÉE

Ce crezi d-ta ? Doar am fost la intrunire. Sunt sigură că «papa» e mândru. Vrea să facă plăcere Majestății sale (Arată pe Lefranc).

HÉQUÉT

Vorbesc serios, nu de hatărul lui Hubert. Discursul lui Jean îmi aduce încurcături.

J. HÉQUET

Îmi susțin candidatura cu convingerile mele.

H. LEFRANC

Hei, dragă Jean, cine îți bănuiește că ai convingeri ? Cine se supără că nu le schimbi ? Dar cel puțin să ai altele.

FRANCINA

Îmi stricați toată veselia. Cădem de osteneală. Mai e o lună până la alegeri.

RENÉE

Și toate acestea fiindcă Jean a spus că financiarii erau niște caracatițe.

DENISA

(întrerupând, repede către Renée)

Găsesc ciudat ca d-ta să te pui între tată și fiu.

RENÉE (și face loc).

Mă rog pune-te d-ta.

DENISA

Jean trebuie să înțeleagă că interesele noastre pot fi lovite de atitudini...

RENÉE (repede).

Ce atitudini? A spus omul ce a gândit. li dau toată dreptatea. Bravo Jean.

FRED (aspru).

Renée!

RENÉE

Ei ce Renée! D-ta nu ai avut niciodată o părere politică. Bravo Jean.

DENISA

Cea dintâi datorie a unui fiu e să nu-și mâhnească părinții.

J. HÉQUET (amărât).

Mamă, fiecare generație își are părerile sale.

H. LEFRANC

Iată de ce mergem prea repede.

J. HÉQUET

Azi nu mai avem iluzii ca pe vremea romanticienilor. Problemele sociale ne apasă și pun o ceață groasă pe geamurile prin cari privim viața.

RENÉE

Bravo. Să spargem geamurile.

DENISA (cu hărtag).

Renée ești nesuferită. Gluma e bună, dar nu totdeauna.

RENÉE

Vorbesc serios. Jos ceața!

DENISA (înțepată).

Te rog cu tot dinadinsul, nu te amestecă în afaceri atât de intime (Ceilalți caută să interviev).

HÉQUET

Deniso, fii te rog liniștită.

DENISA

Asta spune-o lui Renée. Rabd, rabd...

RENÉE

Rabzi? Ei și?

DENISA (înciudată).

Eu mi-am făcut totdeauna datoria.

RENÉE (naturală).

Mare lucru, și eu mi-am făcut totdeauna datoria... și d-ta ai păcate grele (Talburare, intervin cu toți să calmeze doamnele. Fred e disperat).

FRED

Mă rog doamnelor, pre legea mea, dar 'mi turburați liniștea... O să mergem la masă...

DENISA

Eu păcate?

RENÉE

Da d-ta. Ești tristă și... ai economii (Zăpăceală generală. Cu toții zducnesc în hohote nebune. Sare în gâtul Denisei și o sărută). Ah! Femea sfântă. Ai să mori fără păcat. (Râsete. Deodată se aud strigăte).

VOCI

Trăiască greva! (Tăcere adâncă. — Mișcare de spaimă).

HÉQUET (șoptește tare).

A început și aci. (Pauză).

FRED

Bang! (Arată pumnul spre stânga).

H. LEFRANC

Biata Francie!

RENÉE

Asta-mi lipsea!

HÉQUET

Rétier! Rétier! El e de vină.

JEAN

Rétier? Ce e cu el?

AB. JULIEN (se apropie de Héquet).

Țineai mult la el, Héquet?

HÉQUET

Până eri am fost tovarăși... azi e un nenorocit!

FRED

Portal a istorisit totul.

DENISA

L'ai dat pe mâna jandarmilor?

HÉQUET

De loc.

FRED

Cum asta?

HÉQUET (Șade).

Mi-am adus aminte că acum de mult, foarte de mult, eram slab și nenorocit. Au fost clipe când am fost un Rétier... Rétier!!

FRED

Se duce val vârtej toată disciplina.

H. LEFRANC

Albert, ai încurajat... nesupunerea... poate crima.

AB. JULIEN

Ce a zis acel Rétier?

HÉQUET

Un gest. (li arată pumnul).

VOCI

Trăiască greva. (Pausă. O puternică detunătură. Învălmășeală. Héquet și Abatele nu-și perd cumpătul. De afară se aud strigăte, zgomot, murmure adânci).

AB. JULIEN (Șoptește)

Ce o fi?

HÉQUET (Șoptit).

Invidia !

H. LEFRANC

Nu mai e de trăit aci. Mâne vestesc parchetul și armata. Voi telegrafia la Paris.

DENISA

Sărmana Francie !

H. LEFRANC și FRED

Biata Francie !

AB. JULIEN (cu o nuanță de mulțumire).

Începutul sfârșitului (Se apropie de Héquet. O ușă se deschide violent și Portal intră, gâfâind).

PORTAL

Ticălosul de Rétier a vrut să arunce laboratorul în aer...

FRED

Ticălosul !

DENISA

Nelegiuitul !

AB. JULIEN

Nelegiuitul !

Anarhie!

LEFRANC

A a a!

RENÉE

PORTAL

S'a împiedicat, a căzut și a fost făcut bucăți, el și cu un copil care trecea (Gesturi de oroare. Tăcere lungă).
(Ab. Julien și Denisa iau pe Héquet de mână. Ajung aproape de rampă, mai mult șoptit).

AB. JULIEN

Héquet, vezi unde duce disprețul bisericii? Iată urmările liberei cugetări.

DENISA

Pilda e dată.

AB. JULIEN

A sunat pentru tine ceasul cel rău.

RENÉE (din fund).

Anarhie! Anarhie!

LEFRANC (din fund).

Sărmana Francie!

AB. JULIEN (grav).

Auzi?

DENISA

Auzi unde ați adus Francia? (Strânge brațul lui Héquet).

AB. JULIEN

Zi cuvântul... Héquet mărturisește greșeala (îi scutură brațul). Zi cuvântul.

HÉQUET (șoptește).

Ce cuvânt?

LEFRANC, FRED, și DENISA

Sărmana Francie!

AB. JULIEN (șoptește).

Auzi?

DENISA

Spune cuvântul.

HÉQUET

(Se smucește, se îndepărtează de Denisa și de Abate. Se întoarce către ai săi. Simpu și tare).

În care dintre voi nu e un Rétier? (tăcere). Bietul om! Sărmanul meu Rétier!

C O R T I N A.

ACTUL III

Salonul lui Renée. Un bazar. Mult exotism. Afișe, busturi, bronzuri, câteva tablouri. Flori multe. Mese, scaune desperechiate. Două scaune la perete. O masă pentru ceai. O orgă lângă ușa din dreapta. Un pian. Un bust acoperit cu o pânză. Foc în cămin. Electricitate. O ușă în dreapta. Două în stânga. În fund un geamlâc. Ferești mari la toți pereții.

SCENA I

HÉQUET, PORTAL apoi LEFRANC

HÉQUET (Fumând, lui Portal dus pe gânduri).

Portal!... Ei Portal.

PORTAL (tresare).

Gândeam.

HÉQUET

La ce?

PORTAL

Héquet vezi unde mergem?

HÉQUET

In viață.

PORTAL

In tine ce vezi?

HÉQUET

Pofta de a trăi.

PORTAL

Ții la viață?

HÉQUET

Cât voi mai putea face ceva.

PORTAL

Nu vei putea mai mult decât ai făcut.

HÉQUET

De ce dragă?

PORTAL

Nu te vei putea ridica deasupra ta. Ai ajuns unde trebuie. Și pentru cine nu poate sălta peste sine înseamnă a nu mai fi.

HÉQUET

Ce vrei să spui?

PORTAL

Lasă lui Jean afacerile și privește lumea.

HÉQUET

Ar fi să fug din viață. Nu tăgăduesc nici viața, nici lupta. (Șade).

PORTAL

Viața! Stăpâne, stăpâne! Ce-i această luptă în sac? La ce atâta zbucium? (tăcere).

HÉQUET

Ce ai?

PORTAL

Mor de oboseală.

HÉQUET

Ai o pensiune. Du-te și te lasă în voia liniștei.

PORTAL

E vorba de cauza sufletului. Cine sunt eu?... De ce trăim în minciună?

HÉQUET

Vom ajunge cândva la adevăr.

PORTAL

Omenirea a trăit mii și mii de ani în minciună.

S'a obișnuit să mintă, și să fie mințită. Iar acum, la bătrânețe, să alerge după adevăr, e o nebunie. Uite la Rétier. Când a vrut să fie cum eră, să fie adevărat, s'a pedepsit și a murit... (Pauză) Mergem rău, Albert.

HÉQUET (îi muștră).

Portal tu niciodată n'ai știut ce vrei. Ai trăit...

PORTAL

Mulțumită oamenilor și a întâmplării.

HÉQUET

Lasă visurile, omule. Eu nu mă dau învins. Am greutate. Voiu lupta (cu tărie). Vrau să înving. Numai astfel mă pot crede un om viu.

PORTAL (ea în vis).

Pustiu afară, pustiu în mine (către Héquet). Parcă am ajuns străin pe lumea cealaltă. Lucrătorii mă ocolesc, îmi aruncă priviri dușmănoase. Fac din mine un om fără umbră... Și ce vină am eu, pentru al cărui suflet, viața ca și moartea, par două minciuni străine de mine?

H. LEFRANC (intră).

Am pus totul la cale. Armata va păzi instalațiunile... (Își freacă mâinile). Ce nas are consiliul de administrație! Cerea izgonirea a două mii de lu-

crători și imediat două mii de lucrători se pun în grevă. Albert, ești un om foarte capabil, dar ai un cusur... O! un cusur...

HÉQUET

Intre noi, află că am mai multe cusururi. Care?

LEFRANC

Nu'ți e frică.

HÉQUET (râde).

Frică de ce?

LEFRANC

Frică de tot și de toate. Vorbesc ca prietin, dar și ca delegat al consiliului.

HÉQUET

Ca financiar?

LEFRANC

Da. In lumea afacerilor trebuie să'ți fie frică. (Héquet face semne de întrebare). Frică de un crac care să te atingă, bine înțeles. Frică de concurență pentru tine, frică de pușcărie pentru colegi, și frică de grevă pentru întreprinderile tale, bine înțeles (doctrinal) Frica e mama prudenței, pe când prudența nu e decât mama siguranței...

HÉQUET

De mi-ar fi fost frică, n'aş fi ajuns unde sunt, nici n'aş fi putut inventa ceva.

LEFRANC

Poftim! Finanţei trebuie să-i fie frică pentru toată omenirea! In sfârşit! De frică am luat toate măsurile: armată, jandarmi, agenţi şi pompe... Ei, cu toate acestea mi-e frică.

HÉQUET

Vrei tunuri?

LEFRANC

Nu. Dar ce ne facem de nu vor fi neorândueli? Ce mai complicaţii! Ne-am face de râs!... Astfel cum stăm, se chiamă că lucrătorii au început. Forţa morală e cu noi. Şi Finanţa are nevoie de forţa morală, pentru imbecili... Sunt așa, o serie de tâmpiţi, care nu pot făptui un delict, ce zic, o crimă, dacă nu au forţa morală cu ei.

HÉQUET

Hubert, ești un om cinstit?

LEFRANC

Nu cunosc om mai cinstit decât mine. (Pe gânduri. Hotărît). N'am de ce să roşesc... Intr'adevăr sunt cinstit.

HÉQUET (plimbându-se)

Totuși dorești o ciocnire, ca să avem iluzia forței morale.

LEFRANC

Nu e o iluzie. E o aparență. Intr'adevăr. Prin o fericită întâmplare, interesele asociațiunii noastre, într'un minut precis din viața noastră, sunt aceleași cu ale lucrătorilor ; o armonie antipatică dacă vrei. Mă pricepi Héquet? Pe de o parte pentru noi nevoia absolută de a face tăieri razna. Pe de altă parte, pentru ei o necesitate tot atât de absolută de a face un act politic (aprinde o țigară) Cei vechi numeau aceasta fatalitatea... Tragedia. Hm! Hm??

HÉQUET

Despre toate acestea ce gândești ca om?

LEFRANC

Ca om? In viața mea n'am făcut rău nimănui. (Héquet arată geamurile). Ca financiar e altceva... E tocmai ce-ți spuneam. Tragedia.

HÉQUET (către Portal)

Vezi ce mai e pe la laborator. (Portal ese. Pauză). Grele timpuri. Ceață, ceață!

SCENA II

HÉQUET, H. LEFRANC, DENISA, RENÉE, FRANCINA,
 AB. JULIEN, FRED ȘI JEAN HÉQUET. Intră îngrijați
 Portal intră și iese.

RENÉE

Din salonul meu (arată spre geamuri) se poate ve-
 dea fabrica și piața. (Conversație în grupuri).

H. LEFRANC

(Privește mărunțișurile, portretele etc. dă de bustul acoperit.
 Héquet, Jean și Fred citesc ziare. Abatele stă de-oparte dus pe
 gânduri)

Cine?

RENÉE

Un idiot.

FRED (citind)

Renée, mai ține-te puțin.

RENÉE (incăpățânată)

Am zis un idiot.

LEFRANC

Are nume?

RENÉE

Idiotul e sculptorul Legrand.

LEFRANC (mirat)

Legrand e o celebritate.

RENÉE (dând din umere)

Sunt certată cu el.

LEFRANC

A! (se uită la un tablou) Frumos tablou. (Șade pe unul din cele două scaune de lângă perete. Renée muzică din Walkyrie. To! Io! To! Ho! Lefranc sare speriat. Ceilalți au impresii deosebite). Ce! (Ride se uită la tablou și se pune pe cellalt scaun. Renée muzică veselă. Acelaș joc). Na! Wagner și Machiche! Frumoasă potriveală.

RENÉE

Așa sunt eu, plină de contradicții. Mai multe femei într'una singură. (Ride). Idealul. (Lefranc salută).

FRANCINA *)

Am făcut câteva întruniri la sate. (Germain aduce ceainul. Francina și cu Renée servesc. Germain ese).

FRED

Eu nu fac politică, dar acei cari vor să ferească oamenii cu sila, ar trebui spânzurați.

LEFRANC (către Jean)

Și ai fost cu Doamna? Pe vreme urâtă, în case murdare...

*) Se poate suprima până la **

FRANCINA

Da, fiindcă vreau ca în totul să fiu tovarăşa soţului meu.

RENÉE

Nu e bine să te ții de bărbat ca un scai, nu te mai apreciază.

FRANCINA (râzând)

Eu nu sunt scaiul lui Jean, ci al idealului lui, care e și al meu.

RENÉE

Să nu vă plictisiți. * *

PORTAL (intră)

Domnule Héquet, lucrătorii păr'că ar dori să vă mai vorbească.

LEFRANC

Ce atâta vorbă! Să se hotărască odată.

FRANCINA

Tată fii bun. Mult face o vorbă bună la vreme grea.

HÉQUET

(un moment la îndoială).

Portal vino cu delegații lor (Portal iese). Fetițe, de hatărul tău fac și acest pas... De geaba!

J. HÉQUET

Domnule Lefranc, ce zici?

LEFRANC

Consiliul nu poate cedă... Dar în aceste vremuri turburi, poți prevedea totul, afară de ce se poate întâmpla.

J. HÉQUET

Dar cel puțin intră în vorbă cu ei.

LEFRANC

Aci nu e vorba de politeță, ci de afaceri. Nu e nici un război la orizont. Suntem congestionați... Amenințați de apoplexie, în material... și de anemie, în numerar. Asta nu se mai chiamă sănătate. Avem prea mulți lucrători. Am hotărât să le dăm drumul. Mi se prezintă o ocazie minunată. Mă folosesc de ea. Atât (pausă).

J. HÉQUET

Rezultatul final?

H. LEFRANC

(Serviindu-și încă o ceașcă de ceai)

Rezultatul final? E învierea morților, răcirea pământului, tot ce vrei. Rezultatul imediat însă, e determinat de dușmănia intereselor noastre, forțe mai tari decât noi toți. Și eu, ca om, de abia sunt răspunzător de mijloacele ce întrebuițez.

FRED

...Și încă.

FRANCINA

Cum să vorbești-astfel? D-ta nu ești un om rău.

H. LEFRANC

Aci, eu nu sunt om. Ei nu sunt oameni. Nimeni nu suntem oameni (bate mânios cu pumnul în masă). Aci stau față în față banul și brațul. Tragedia... Găsiți o formulă de împăcare.

J. HÉQUET

Domnule Lefranc, formula pășește.

H. LEFRANC

Mă voi supune, sau voi dispărea... Dar atunci: vai de Francia!

FRANCINA

Confunzi Francia cu interesele d-tale.

LEFRANC (dă din umere. Glumet)

Ei, dacă Albert, vrea să ție două mii de lucrători pe seama lui, o, atunci n'am nimic de zis... (râde) Poftim, iată o formulă umanitară.

HÉQUET

Nu pot. Banii, banii sunt sancțiunea muncii mele.

VOCI

Trăiască greva.

LEFRANC (șoptește fără voce)

Să fim uniți. (Portal intră cu gesturi disperate, arătând că totul e învălmășală și luat de curent).

J. HÉQUET

Tată, ce zici?

HÉQUET (fumând, natural)

Nimic. (pauză).

J. HÉQUET

Dar eu, eu sunt candidatul lucrătorilor.

FRANCINA (hotărâtă)

Tu vei face când și cum te va lumina conștiința ta.

RENÉE

Nu-mi e la îndemână.

DENISA

Doamne sfinte! Până când lupte și frământări?...

RENÉE

Iată unde duc afacerile. Domnia zeului Malac!

AB. JULIEN

Moloch, nu Malac.

RENÉE

Mulțumesc. Dar tot acolo esă (pauză).

DENISA

Unde mergem, Dumnezeule?

FRED

Spre ruină.

LEFRANC

Biata Francie (pauză).

AB. JULIEN

Se apropie vremea.

A. HÉQUET

Suntem la o cotitură (pauză).

J. HÉQUET (cu tărie)

Mergem înainte.

AB. JULIEN (mândru)

Unde înainte? Cum înainte? Fără călăuză, fără Dumnezeu, fără Credință, fără Biserică? Numai cu patimi și cu pofte?

FRED

Fără caractere ?

RENÉE

Fără dragoste !

AB. JULIEN

Cu ură și invidie ?

H. LEFRANC

Cu o finanță îngrozită ?

DENISA

Fără ideal ?

LEFRANC

Vai de țara asta !

AB. JULIEN (râzând cu dispreț)

După două sute de ani de burghezie, am ajuns la faliment.

HÉQUET

Te cam grăbești Domnule Abate. (Fred ia o mutră disperată).

J. HÉQUET (către Abate)

Vouă, v'au trebuit o mie de ani ca să faceți o

burghezie (arătând pe Héquet). Ei, în mai puțin de două veacuri dau naștere unei alte lumi (mișcare între Denisa, Fred și Lefranc). Și în fața istoriei, astfel cum o înțelegeți voi, cu merite și demerite, cine e mai în putere de facere ?

DENISA

Prefacerile repezi ne zăpăcesc.

H. LEFRANC

Nici n'ai timpul să te obișnuiești cu o lume...

FRED

Și bang ! Ai intrat în cealaltă.

A. HÉQUET

Credeți voi că sunt liniștit ?

FRED

D-ta ești Patronul. Ce'ți pasă ?

HÉQUET

Ce'mi pasă ! (strigă). E ceață în viața mea... E caznă în mine.

DENISA

Prețioasă mărturisire !

A. HÉQUET

N'am nimic de ascuns, nimic de regretat.

AB. JULIEN

Recunoști că ați apucat pe cale greșită ?

A. HÉQUET

(Se plimbă în neastâmpăr. Cu tărie).

Recunosc că sunt strimtorat... Recunosc că'mi trec fiori de groază pentru ziua de mâine. Sufer... E ceață, mă strânge ceața de aproape ca un linciu și nu știu încotro să apuc. (Strigă). Dar nu sunt cel din urmă din rasa mea... Am încredere în viitorul Omului... El își va croi drum fără ajutorul vre-unui Zeu..... (Cu spaimă. Șoptit). Pământul tresare.

AB. JULIEN

Gândește-te la pocăință.

HÉQUET (hotărât).

Nu.

DENISA

N'ai umilința creștinului.

AB. JULIEN

În D-ta e numai trufie.

A. HÉQUET

Am trufia puterii mele, create de mine. Din noroiu m'am ridicat, nu prin drept Dumnezeuesc, ci prin Dreptul Omului.

DENISA (cu ură, în picioare).

Și ai stălcit, ai strivit, ai călcat pe alții în numele aceluia drept.

A. HÉQUET (liniștit).

Da. Și tot astfel voi cădea, doborât de oameni.
(Se așează).

J. HÉQUET

Așa e.

DENISA

Vai de generațiunea care vine.

AB. JULIEN

În locul lui Dumnezeu, părinții au pus vițelul de aur. Și în locul drapelului francez, copii pun o cârpă roșie. (Tumult enorm, vociferări. Mișcare, tulburare, scenă violentă).

FRED

Așa e, așa e.

DENISA

Vai, vai, vai!

AB. JULIEN

Așa e, așa e.

FRANCINA

E falș.

A. HÉQUET

Nu e adevărat.

J. HÉQUET

Ruşine să vorbiţi astfel.

RENÉE

(Îşi astupă urechile, bate din picioare şi strigă cât o ia gura chiar când sgomotul a încetat).

Tăcere! tăcere, nu se mai aude nimic! Tăcere!

(În timpul acestei scene, Lefranc face la pian acorduri nebune. Puţină linişte).

J. HÉQUET

Voi nu vedeţi mărirea Franciei decât în trecut, noi credem în viitorul Franciei.

FRANCINA

Drapelul roş? Dar cine se gândeşte să schimbe drapelul Franciei când în cutele lui stau visele omenirii întregi?

DENISA (calmată).

Ori-ce aţi spune, viaţa într'o Republică nu e sinecură.

H. LEFRANC

Dar ce manie să învinuiţi Republica de tot ce vi se întâmplă displăcut. Nici odată Francia n'a fost aşa de bogată ca azi. Nici odată finanţa noastră n'a avut baze mai solide.

FRANCINA

Atunci de ce scâncești ?

H. LEFRANC

Nu zău, ești prea tânără. (Mănâncă o prăjitură). Îți plac stridiile ?

FRANCINA

Mai ales. Dar nu văd...

FRED

Eu am o teorie... Stridia e prietena omului.

LEFRANC (cu gura plină)

Inchipueți că ai deschis o stridie. Și de odată dihania începe să urle. (Strigă tare). Ajutor! Ajutor! Asasinule! (Râsete). Ei, ce ai face Doamnă Héquet ?

FRANCINA (Râzând).

N'ași mai mânca stridii.

H. LEFRANC

Eu sunt stridia. De n'ași țipă, nu s'ar mai sfiî nimenea. (Mănâncă).

FRANCINA

Nu ne-am înțeles. Te întreb de ce tot strigi. Sărmană Francie ?

LEFRANC (grav).

Aaa! Când văd neorândueli, când văd lipsa de respect pentru așezămintele întocmite, când văd pornirea de critică peste tot, aaa, atunci mă răsvrătesc. Cum? Privesc în jurul meu, nu mai văd nici una din vechile mele cunoștințe și voiți să zâmbesc? Aaa! Nu. (Se uită împrejur). Unde e familia patriarhală?

DENISA

S'a dus!

FRED

Numai sunt copii; nu mai sunt părinți!

H. LEFRANC

Virtutea e batjocorită, femeile legitime disprețuite.

RENÉE

A, Eartă-mă, depinde.

LEFRANC

Copii au alte idei decât părinții... În sfârșit nu văd cele trei babe ale mele: Religia, familia și proprietatea.

DENISA

Bravo, Domnule Lefranc.

A. HÉQUET

(râde cu hohot și gonește pe Lefranc bătându'l peste burtă la fiecare frază).

Hubert, ești un om extra-ordinar. De câte-ori am vorbit împreună mi-ai spus că nu înțelegeai, ca un om deștept, să creadă în Dumezeu. (Șade și râde).

DENISA

Ce grozăvie!

H. LEFRANC (râzând).

Ssstt!... Mă rog, dați'mi voe (supărată). Mai întâi, dragă Albert, sunt lucruri cari se spun între bărbați și care nu trebuesc repetate cucoanelor. Una (indiferent). Eu nu mi'am pus problema religioasă nici odată... Dar dacă ași avea bani de plasat...

RENÉE

La vârsta D-tale, alegi desigur familia patriarhală?

H. LEFRANC

Vârsta mea? Găsesc numai că bărbatul care își jertfește libertatea e stupid. În căsătorie, bărbatul e jertfit.

FRED

Iată un adevăr adevărat.

DENISA

Frumos apărător al celor trei babe.

RENÉE

Jertfa, e sărmana femeie.

H. LEFRANC (dând din umere).

Femeea nu jertfește libertatea, fiind-că nu o are. E un principiu juridic că nu poți pierde ce nu ai... Nu zău... dar... familia îmi displace.

J. HÉQUET

Proprietatea ?

FRED

N'are nici una.

H. LEFRANC

A, mă rog, proprietatea își are rostul ei. E o materie supusă speculațiunilor financiare... Personal, însă, am oroare de proprietatea în sine. E o restrângere a libertății. Și între noi fie zis proprietatea e ceva meschin... Măreață e numai speculațiunea.

FRED

Păi cum rămâne? Familie nu, religie nu, proprietate nu..., halal de babe !...

RENÉE

Sărmanele babe !

LEFRANC (cu vioiciune)

Babele? Le am. Babele îmi sunt contemporane. Ne salutăm. Știu cât fac. Știu cum au să se îmbrace cele trei babe și ce au să spuie. E ceva constant în ele, și d-voastră, la vârsta mea, mă luați de mână și îmi ziceți: Vino, tinere, să-ți arătăm domnișoare drăgălașe. Drăgălașe? Nu zic ba, dar nu le cunosc și nu știu cum să le iau... (trist, abatele dă din cap).

FRED

Eu nu fac politică, constat însă că interesele particulare au stâlcit caracterele. Am groază de revoluțiunea cea mare... A confiscat averea străbunului meu, un om prea drăguț. Dar în fine pe atunci erau oameni.

FRANCINA

Și atunci se spunea că nu mai sunt caractere.

FRED

Ce apropiere îndrăzneală. Mi-e silă de Robespierre, dar să fim drepti, era un caracter. Mi-e scârbă de Danton. Tuna, trăsnea. Dar era cineva. Mi-e greață de Saint-Just. Aaa, dar ce om! Pe când azi!! (către Jean Héquet) Unde vă sunt oamenii,

domnule radical socialist? Unde Robespierre? Unde Danton? Unde Saint Just... Unde...

LEFRANC

(se repede la el și îi pune mâna la gură, strigând speriat)

Taci nenorocitul, vrei să'i vezi?

DENISA

Atâta ne-ar lipsi!

RENÉE

Puiule, n'ai alte jucării?

(De odată sbucnește un formidabil «Trăiască greva». Portal apare abătut în prag. Se îndreaptă încet spre Héquet. Toți rămân abătuți).

FRED

(trântit pe un scaun, cu jumătate de gură)

Băng!

PORTAL (intră repede)

Lucrătorii sunt în piață. (toți, afară de Héquet, se duc la geamlăc. Lucrătorii îi văd și strigă).

I-UL GRUP

Jos patronii!

II-LEA GRUP

Trăiască greva. (personagiile coboară scena. Unii șed alții se plimbă. Abatele se îndreaptă încet spre orgă).

III-LEA GRUP

Jos Héquet! (Albert își trece mâna prin păr).

IV-LEA GRUP

Jos Bussang! Jos ucigaşul lui Fouillard (pauză).

RENÉE

Foarte frumos.

I-UL GRUP

Jos Consiliul! Jos! Jos!

DENISA (enervată)

— Mi-e frică.

II-LEA GRUP

Jos bigota! Jos Chamalières!

DENISA

(în picioare, curajoasă)

Jos Chamalières? Cine mă cheamă? Eu sunt Chamalières. (Jean Héquet și Francina vor să o calmeze. Ea îi înlătură și păsește mândră). Ce vor acești oameni? Nu-i cunosc (pauză). Portal, ce vor dela mine? (Portal face un gest). Fred ce vor! (Fred, gest vag). Am ajuns să fiu huiduita? (Păsește mănioasă spre Héquet). Aci la la mine? Albert, ce stai ca un trăsnit? Nu spui nimic? Mă dai pradă turmei? Nu găsești un cuvânt de ocară pentru ei, un cuvânt de scuză pentru mine? (pe nesimțite se grupează cu toții în jurul lui Héquet).

A. HÉQUET

Ce pot zice!

DENISA

Zi ceva, căci ești răspunzător de ce se întâmplă.

A. HÉQUET

Cuvintele nu mai au rost!

TOȚI

(cu intențiuni deosebite)

Aa, a, aaa!

DENISA

Atâta mângâere găsești?

HÉQUET

Și eu am nevoie de mângâere. Nu mi-o oferă nimenea și nu o cer dela nimenea.

(Scena urmează repede cu gesturi energice).

DENISA

D-ta ești răspunzător. D-ta ai scos religia din fabrici. D-ta ai cedat lucrătorilor acum doi ani.

FRED

Așa e!

LEFRANC

Așa e!

AB. JULIEN

Așa e!

FRED

Democrația d-tale ne-a adus aci. D-ta ai dat bani soției lui Fouillard, ucis cu legea în mână. Ai hulit astfel un act de autoritate legală.

RENÉE

Da... Așa e...

LEFRANC

Da. Greșeală. Așa e.

AB. JULIEN

Ești vinovat.

RENÉE

M'au huiduit, și n'ai pedepsit pe nimenea.

FRED

Și pe mine m'au huiduit!

AB. JULIEN

Și pe mine m'a huiduit.

H. LEFRANC

Albert, dela început ți-a lipsit bărbăția... D-ta ești vinovat.

FRED

Sunt ani de zile de când tot strig: ia seamă.

HÉQUET

(Se scoală încet, ascultă, face câți-va pași, ridică fruntea râde tăcut)

Se ciocnesc patimi vechi de mii de ani... Vă
trebuie un ispășitor? (strigă). Sunt eu vinovat?...

II-LEA GRUP

Jos Jean Héquet!

III-LEA GRUP

Jos trădătorul!

I-UL GRUP

Jos! Vândutul!

TOATE GRUPURILE

Jos Jean Héquet!

TOȚI (afară de portal)

Ești vinovat!

AB. JULIEN (de lângă orgă)

Héquet, ai semănat vânt, acum culege furtună
(Portal se apropie de Héquet).

DOUA GRUPURI

Jos fiul patronului. Jos Juda.

HÉQUET (soptește tare)

Jean sunt eu vinovat?

J. HÉQUET (pătimaș)

Da tată. Și eu te gășesc vinovat (Héquet cade pe scaun cu capul într-o mână). Nu trebuia să cedezi Consiliului de administrație. Mai bine perdeai garanția... Trebuea să pleci din acest iad (gesturi de protestare, la ceilalți murmure). Plecai cu fruntea sus, nehiduit... Și... mie, îmi cruțai rușinea de a mă vedea învinuit că sunt vândut, numai și numai fiindcă sunt fiul d-tale... Fiul Patronului! Ai fost slab tată, slab (repede). Știi ce voia Consiliul. Când au venit lucrătorii să te amenințe cu greva, nu le-ai spus nimic.

PORTAL (strigă)

Ar fi fost zadarnic (incet). Și apoi trebuia să înceapă și aci (Albert Héquet face lui Portal un gest obosit).

FRED

Héquet, d-ta ne-ai adus aci!.. Și eu care-l credeam un om tare!

IV-LEA GRUP

Jos candidatul Patronilor!

FRANCINA (strigă)

Tată! Tată! Cum intru ei în viață? Cu ură, cu ocară, cu rușine! Tată, cedează lucrătorilor (se apropie de Héquet, îl coprinde în brațe). Vom trăi săraci...

Vom munci... Se prăbușește candidatura lui Jean...
In rușine, sub cea mai cumplită iuvinuire...

J. HÉQUET

Ce zici tată ?

FRANCINA

Tată fă ceva.

A. HÉQUET

(se scoală și privește pe fiecare de rândul).

Față de lucrători n'am nici o vină. Nu mă hui-
duesc pe mine. N'am nici o vină față de voi toți,
cari mă sfășiați ca pe o fiară la aman. E luptă
între două puteri. Am întârziat conflictul, cât am
avut a face cu oameni. (Strigă). Portal, făcut'am tot
ce am putut ?

PORTAL

Patronul, nu putea face mai mult. (Întrepereri, gesturi).

HÉQUET (pășește încet. Cu tărie).

Invinuirile celor cari m'au hărțuit o viață în-
treagă nu mă dor. (Râde iafundat. Mișcat). Dar voi,
tu Jean și tu Francino, voi copii mei, aruncați asu-
pra'mi, nu piatra care ucide, ci lespedea care în-
groapă. (Pauză). Ce vreți dela mine ? Să cedez ? Nu
pot. Resping ruina. Imi trebuiesc bani. Banii sunt
armele mele. (Cu tărie). Mii de oameni se acață,
îmbrăncesc, rânesc...ucid... ca să poată ajunge

sus unde e iarba fericirii... Și fiecare vede in fericire pofta ce e în el: dragoste, avere, trufie sau liniște. Cu mâinele goale, cu picioarele goale, din adâncuri, am început să urc, să urc acel munte. Am pus piciorul pe umere, pe capete, pe piepturi... trupuri cari se rostogoleau sub apăsarea voinței mele de a ajunge sus... Rănit-am? Ucis-am?... Nu știu. N'am privit la cei căzuți. N'am auzit gemetele lor. Nu'mi trebuia ameteală, nici slăbiciune. (Pauză. Strigă). Portal, înțelegi?

PORTAL

Altfel, strivitul erai tu.

FRED

Mai bine eră să fi fost strivit atunci decât acum, când ne târîi pe toți în râpă.

HÉQUET

Sunt aproape de țel. Și țelul e puterea, e averea, banii, mândria muncii mele... Voi toți, prieteni și rude, vă târâi după mine. Și voi toți, mă trageți îndărăt, fiindcă colo sus, furtuna suflă sălbatec. (Sbucnește de răs). Ha! Ha! Vă năpustiți asupra mea ca și cum aș fi soarta rece sau un Christ surd. (Tranziție bruscă. Voce domoală). Dar ce credeți că sunt eu? Nu sunt decât un biet om, jucărie în vultoarea socială. Joc, mă strâmb, mă plec, salt... dupe cum vântul vieței, atinge tainele

din mine (Pășeste încet și se așează departe de ceilalți. Pauză).

FRED (atâtat)

Eu mi-am plasat : viața, energia, viitorul în mâinile acestui om de carton.

AB. JULIEN

Albert Héquet azi nu vorbești ca un om tare.

DENISA

Fiindcă nu e un drept credincios.

HÉQUET (domol)

Nu cred în Dumnezeu căci nu'l simt în mine nici în jurul meu. Sunt mai tare de cât toți aceia cari nu au tărie în ei...

FRANCINA

Sunt legi mai tari de cât noi...

AB. JULIEN

Și sfărâmarea lor e durerea! Veac slab!

DENISA

Veac ticălos!

FRED

Eu, ce mă fac eu??

J. HÉQUET

Veac minunat de luptă și de prefacere.

FRANCINA

Veac mai mare decât toate câte au fost.

J. HÉQUET

Ca un fior, întrebarea suferinței, a pătruns tot poporul. (pauză).

FRED

Poporul!! Poporul!!!... Dar eu?

HÉQUET

Jean, de ce mi-ai zis vorbe grele?

J. HÉQUET

Tată, am văzut în d-ta stăpânul care poate și nu vrea. În mine e setea de dreptate și dor nespus de bunătate. (strigă) Vrau dragostea semenilor mei. Vrau ca omul să fie fratele omului.

FRED

Eu am o teorie...

GREVIȘTII

Trăească greva. (huidneli) Ho! Ho! (fluerături) JOS poliția! (huidneli. Tăcere. Héquet singur la stânga privind spre geamuri. Abatele Julien se pune la orgă dus pe gânduri. Fred

ștă lângă Doamne, Jean și Francina se duc și se întorc dela Héquet la Denisa pe care caută s'o liniștească. Renée drapează stofe, atinge mărunțișuri. Lefranc la o masă, răsfoește plictisit o carte. Privește, ascultă. Denisa scoate din reticul o carte de rugăciuni).

HÉQUET

Portal, ce vezi ?

PORTAL (la geamuri)

Grupuri compacte de lucrători, poliția. Se dau în lături. (Trompete de cavalerie, murmure puternice de afară). Armata. (Trompetele sună «stai»).

GREVIȘTII

Trăiască greva ! (Murmure în mulțime. Se sparg geamuri în fabrică. Sgomot de învălmășeală. Huidueli. Tăcere. Din depărtare se aude cântecul Internaționalei; Abatele deschide orga și începe în surdină un Noël). Greviștii cântă în depărtare).

Nu sunt supremi salvatori !
Nici Zei, nici Cezar, nici Tribun.
Noi ne dezrobim. Muncitori !
Să ne mântuim...

(Sgomote).

AB. JULIEN

(Pe măsură ce cântă, larma de afară îi acoperă glasul și orga).

Osana ! Osana ! Osana !
Trageți clopote, buciume sunați,
Robilor ! La viață sunteți chemați,

1) Cântecul Internaționalei se poate suprima după împrejurări. El va fi înlocuit prin țipete.

Voi toți, cei cari suferiți,
Copii orfani și umiliți.
(Sgomote)

AB. JULIEN

Isus născutu-s'a, născutus'a Isus...
Venit prin voia Celui de Sus
Osana! Osana! Osana!
(Strigăte de afară)

AB. JULIEN

Născutu-s'a Mântuitorul...
(Urlete de afară. Glasul lui e acoperit de trompete, urlete, de hui-
dueli, de fluierul sirenei. Abatele învins, stă cu capul între mâini.

J. HÉQUET

(se frământă. Către Héquet)

Mă duc. (Arată spre geamuri).

HÉQUET

(îl îmbrățișează cu dragoste)

Du-te. (Pauză) Și nimeni nu e vinovat!

FRANCINA

(Se repede după Jean strigând)

Jean! (Vrea să-l urmeze).

J. HÉQUET

(O îmbrățișează, apoi o înlătură)

Tu rămâi aci. Tu ai două vieți în seamă: a
ta și a tainei de mâine. (Ii strânge amândouă mâinile,
o sărută și fugе prin ușa din dreapta. Denisa n'a văzut nimic, ci-
tește rugăciuni. De afară murmure, freamăt puternic).

GREVIȘTII

E lupta de sfârșială.
Să ne grupăm și mâine...

(Strigăte)

PORTAL

....Stau față în față. Greviștii amenință pe ceilalți lucrători. (Murmure). Domnule, vin femeile. (Urlete). Femeile se năpustesc asupra poliției. Vai! Vai!

GREVIȘTII

Jos vândutul! Jos Iuda!

(Francina își acoperă fața).

LEFRANC

Ce face armata?

FRED

Să tragă! Să tragă! (Sgomot).

PORTAL

Bietul Jean! Parcă e un fulg în urgia Firei...,
Le vorbește. (Pauză îndelungată).

GREVIȘTII

Trăiască Jean Héquet! Trăiască Jean! (Mișcare de ușurare printre toți. Denisa se nifă, nu vede pe Jean, are un gest de spaimă, Francina îi explică. Denisa cade în genunchi și se roagă fierbinte. Se aud somațiile trompetelor. Tăcere adâncă).

AB. JULIEN (în picioare. Măret)

În genunchi! Printre noi trece îngerul morții.

(Renée, Fred în genanchi. Lefranc se închină adânc. Francina rezemată de ușă plânge în pumni. Portal e la fereastră. Héquet mândru și drept se uită, când afară, când la ai săi).

AB. JULIEN (cu tărie)

Doamne sfinte! Stăpâne, A Tot Puternice, îndurare pentru păcatele... (urlete de afară îi acoperă glasul). Înălătură Doamne, mânia Ta... luminează... (zgomote) ...apără cu brațul Tău... (zgomot. Abatele își face cruce apoi binecuvintează pe cei îngenunchiați. Atitudine de rugăciune. Se crucește. Umblă puțin. Vede pe Héquet în picioare, se îndreaptă spre el. Poruncitor). În genuchi! (Héquet dă din umere și se uită pe fereastră. Abatele ridică crucifixul, și loveste pe Héquet).

HÉQUET

(se întoarce brusc. Încet)

Aa! (smulge crucifixul și îl aruncă în stradă prin geam. Șoptește tare). Popă, mai însângerat în numele lui Crist... (Pune mâna la frunte și o întinde roșită spre Abate care se dă îndărăt speriat. Din depărtare se aud murmure și vaete. Liniștit) Julien de Bussang du-te acolo! (Arată piața). Poate că acolo e nevoie de credință, de d-ta. și de un D-zeu. (Se șterge pe frunte și privește spre fereastră, întorcând spatele).

AB. JULIEN

(merge împleticit, se îndreaptă spre ușa pe care a ieșit Jean. Aproape de prag se oprește și strigă)

Doamne! Doamne! De ce m'ai părăsit!

PORTAL

Domnul Jean vorbește greviștilor... Ei încep să

dee îndărăt. (Cu încetul personagiile se ridică venindu-și 'n fire. Din ochi ei caută pe Jean și pe Abate. Trompetele sună a doua somațiune).

HEQUET

Jean! (aleargă spre fereastră lângă Portal. Francina vrea să-l urmeze, îi face semn să stee locului. Se aude a treia somațiune. Tăcere adâncă, gesturi disperate. Héquet privește afară. Strigă ușurat)
Se retrag! (Trompetele sună retragerea). Pacea! Pacea!

TOTI

Pacea! Pacea! (Semnul crucii, zâmbete etc),

PORTAL (vesel)

Armata se retrage. (In stânga scenei se aude o detunătură puternică. Strigăte. Panica).

VOCI (de afară)

Foc! arde fabrica, arde! Foc! Apă! Apă!

HÉQUET (disperat)

Vai mie! Vai mie! (Sbucnesc flăcări. Héquet, privește cu fața lipită de geam. Se aud clopote de alarmă. Cei de pe scenă, afară de Francina, care merge spre Hequet, aleargă îngroziți, îmbrâncindu-se, apoi ese).

FRANCINA (merge spre alt geam)

Și aci un băețel se joacă cu o praștie. (Se îndreaptă spre Héquet. Se aud murmure de afară. Se sparge geamul la care era Hequet, care pune mâna la ochi. O piatră cade pe scenă prin geam. Clăpotele sună alarma, departe).

HÉQUET (srigând dureros)

Aaaa! Ochii! Ochii mei! (șovăește) Aaa! (Portal se repede și îl sprijină. Lumina scade repede, pe scenă întuneric. De afară se aud murmure, și rarele gemete a lui Héquet). Nu mai văd!.. Nu mai văd!.. Jean! unde ești? (Portal îl ține de mijloc și îl călăuzește. Francina a ajuns pe dibuite lângă el, îl sprijină de cealaltă parte. Héquet strigă) Cine mă atinge? Cine?

FRANCINA

Eu tată. Eu Francina.

HÉQUET

Nu te văd. Nu văd nimic... Nu mă văd pe mine. (geme) Beznă! Beznă! Peste tot e beznă!.... (Francina îl duce de mână. Din când în când răstoarnă o mobilă. Flăcări rari luminează scena). Unde e fiul meu?

FRANCINA

Cu lucrătorii.

HÉQUET

Unde's prietini mei?

FRANCINA

Au fugit....

HÉQUET

Unde e soția mea?

A fugit.
 PORTAL (trist)

HÉQUET (strigă)
 Portal! Portal!

PORTAL
 Sunt lângă tine Héquet.

HÉQUET (geme)
 Mă învinge întunerecul...

FRANCINA
 Te doare?

HÉQUET
 Mă doare noaptea... Calc în prăpăstie.. E negru peste tot. (strigă) Lumină! Lumină! (pauză) Cine m'a lovit?

PORTAL
 Nimeni. O piatră oarbă: (In depărtare clopote rare)

HÉQUET
 (se oprește)
 Mi se scurg ochii. (Francina îl așează într'un fotoliu. Héquet plânge tare). Plâng asupra mea... Ertăți-mă! (geme) Nu mai pot, și... eu sunt un om! Un biet om!! (leșină).

ACTUL IV

Primăvara. Biroul lui J. Héquet. Confortabil fără lux. Flori. Obiecte de artă. În fund o terasă cu vedere spre peisaj, oraș și fabrică. Terasă mascată de o perdea roșie. Lucrători. femei, copii. drăpeză bande tricolore pe pereți. Ei împodobesc biroul cu verdeață și crengi înflorite. Veselie. Mișcare multă. Lucrătorii urcă, cobor scările, bat cue, șueră, cântă, glumesc. Cortina se ridică foarte încet. Lucrătorii cântă în cor, un cântec de Mai. O ușă în dreapta, una în stânga, ferestre mari.

SCENA I

SERVAT. LUCRĂTORI, FEMEI, COPII, apoi LEROUGE.

LEROUGE

(Intră prin fund ținând în mână un ziar.

Aho, Aho! (agită ziarul) Tăcere nebunilor!

VOCI

Allo, Allo. (cântece).

LEROUGE (strigă)

Tăcere vă zic. (mai mulți lucrători îl înconjoară).

O FATĂ

Cine-a mai pomenit inaugurare cu tăcere? (cântă tare) Tralalala! Tralalala! (Râsete, refren).

VOCI

Trăiască Jean Héquet!

VOCI

Trăiască Cooperativa.

O LUCRĂTOARE

Avem teatre...

ALTĂ LUCRĂTOARE

Concerte...

UN TÂNĂR

Baluri,..

O LUCRĂTOARE

Biblioteci...

SERVAT

Suntem asigurați contra boalei...

UN LUCRĂTOR
 Contra accidentelor muncii...

ALT LUCRĂTOR
 Casă de ajutor...

TOȚI
 Părtași la câștig.

LEROUGE (strigă),

Așa e, așa e. Dar ascultați ce scrie aici. (Tăcere. Lucrător)i ascultă cu băgare de seamă) Hm! (citește). «In urma răspunsului dat de Președintele Consiliului, ne putem aștepta la ruperea relațiilor diplomatice. (Tăcere adâncă. Semne de indoială. de amenințare. Figuri descurajate, alte încruntate. Strigăte).

TOȚI

Ce? Scuze? Mai bine moarte. Rușine! (Urlete):
 Război! Război! (murmure Larma se domolește încet).

SCENA II

Aceiași, FRANCINA.

FRANCINA

(între repede prin dreapta, face câțiva pași, vede fețele încruntate. Se oprește îngrijată).

Ce e? S'a întâmplat ceva soțului meu?

VOCI

Ași! nu e vorba de el. (Mișcaae repede),

O FATĂ

E vorba de noi toți.

VOCI

E vorba de Francia.

LEROUGE

Ai citit ziarele?

FRANCINA (ușurată)

Atâta numai?

VOCI

Cum numai?

O LUCRĂTOARE

Tare ți-i ușor să vorbești. (Lucrătorii fac cerc în jurul Francinei).

ALT LUCRĂTOR

Eu am cinci copii.

ALT LUCRĂTOR

Eu am șapte.

O LUCRĂTOARE

Și cel mai mic e de o palmă. (Se apleacă).

UN TÂNĂR

Și Domnul Héquet acū și-a găsit să zboare.
(Murmure).

FRANCINA

Francia stăpâna văzduhului n'are a se teme de pământ. (Mișcare).

VOCI

Astea sunt vorbe.

FEMEI

Vorbe, vorbe.

VOCI

Ce'ți pasă?

FRANCINA (întăritată).

Tot neîncrezători ați rămas? Cine vă dă voie să credeți că eu voi stă acasă? (Înaintează spre lucrătoare cari încet se dau la o parte). Soră de caritate, voi fi lângă cei răniți. (Se îndreaptă către bărbați care și ei se dau îndărăt). Și vouă, nu vă e rușine să mă judecați astfel? N'am fost în totdeauna alături de voi? (Murmure simpatice N'aveți teamă. Femeile vor avea și ele partea lor de eroism. (Aprobări).

VOCI

Așa e.

UN LUCRĂTOR

(strânge cu putere mâna Francinei.

Iartă-mă.

O FEMEE

Dar n'a sunat ceasul păcii deapururea!

UN LUCRĂTOR BĂTRÂN

Credeam să nu mai ucidem semenii noștri.

FRANCINA

Acel care ridică mâna asupra Francinei nu este
semenul meu (Aprobări vii),

	VOCI	}
Așa e.		
	VOCI	}
Prea bine, bravo.		

LEROUGE

Ei, nu se poate. Ce dracu? N'o să fie nimic.

O LUCRĂTOARE

Ce dracu. N'au să se măcelărească câteva milioane de oameni pentru niște dezertori. (Murmure).

ALTĂ LUCRĂTOARE (strigă)

Vai, vai, de cei care împing la măcel. (Murmure :
Vai ! vai !)

BĂTRÂNUL (strigă) -

Pe capul lor cadă răspunderea sângelui vărsat. (Tulburare).

O FATĂ

Dreptatea e cu noi.

UN COPIL

Și azi e vremea dreptăței.

UN LUCRĂTOR

Cel care are dreptatea are și forța.

(Aprobări zgomotoase)

FRANCINA

Nu ne e teamă. (Râde). Și la amenințări, iată răspunsul nostru. (Cântă cântecul de Mai reluat în cor de toți. Francina privește împodobirea. Bate din pelme strigând :) Bravo, bravo !... și acum la fabrică.

VOCI

S'o facem frumoasă și pe ea. (Râsete, glume. Francina merge spre fund ținând mâna în sus, fluturând o draperie tricoloră și o creangă de cireș).

FRANCINA (Strigă voioasă).

La muncă, la muncă! (Ese urmată de toți. Scena rămâne goală un moment).

SCENA III

HUBERT, LEFRANC, FRED, ABATELE JULIEN.

(Intră încet. Abatele citește un ziar).

FRED

Azi e inaugurarea.

AB. JULIEN

Zi de primăvară (Șade).

LEFRANC

Cu soare. (Se blimbă alene).

FRED

Frumoasă serbare. (Pauză). Ce repede a ars fabrica. Și de la ce! (Fumează).

LEFRANC

S'au atins două fire electrice. (Șade).

FRED

.... Benzina .... Și bang! Foc!... E foarte plicticos. Nu poți acuză pe nimenea.

AB. JULIEN

Ce nevoie de un vinovat?

LEFRANC

Ai o explicație, care cade îndată sub simțuri.

FRED

Și sub asprimea legilor. (Șade).

LEFRANC

Dar așa, două fire electrice, e prea idiot și prea simplu.

AB. JULIEN

Bietul Héquet!

LEFRANC

Ași! Acolo a fost foarte simplu. O piatră în geam. Sticla în ochi îi tae nu știu ce și rămâne orb. (Fumează).

AB. JULIEN

Cum a venit această piatră, așa fără voia nimănui?

FRED

Se zice că un băețel avea o praștie și a văzut o vrabie. (Face gestul de a trage). Bang!

LEFRANC

Ce zice Albert?

FRED

Nimic... De altfel eră și timp să se odihnească.

AB. JULIEN

Și doar țineà la viața vie.

FRED

N'a avut nici o pasiune.

H. LEFRANC

Nici femei.

FRED

Nici jocul.

LEFRANC

Și țineà la viață!

FRED

Atâția oameni, atâtea ciudățenii. (Pauză). Ori-cum, în fond e o nenorocire.

H. LEFRANC

Când perzi ceva e tot-deauna o nenorocire.

TOTI

(în cor cu tonuri diferite).

Bietul Héquet!

FRED

Cu el însă lucrul e regulat. Héquet e în puterea faptului îndeplinit... Dar noi, dragă Lefranc, cum stăm? Ce ne facem? Invenția lui Jean, cu motoare care dau aeroplanelor, maximum de putere, cu minimum de greutate, l'a îmbogățit.

AB. JULIEN

E stăpânul fabricii.

LEFRANC

Impreună cu mine.

FRED

Știu, știu, dar Jean a introdus noutăți. (Supărat). Asigurarea lucrătorilor. Teatrul popular, cursuri pentru adulți... Mutualitate... Și participarea la beneficiu!

H. LEFRANC

La început și eu am fost adversarul acestor noutăți. Nu mă puteam obișnui cu ideea participării la câștig. Ei bine, recunosc că acest sistem nu e mai rău decât altul. Cred că nu o să mai avem greve. E un foarte bun lucru.

FRED

Nu vă gândiți decât la interesele D-voastră. Ați scăzut onorariul meu.

H. LEFRANC (indiferent).

In negoț, nu individul e interesant, ci afacerea...
Și apoi nu avem contract cu D-ta.

FRED

Contract! Ce contract? Se stabilise un uz, o tradiție... Ce devine tradiția? D-ta o calci, D-ta un om de ordine!

H. LEFRANC

A, mă iartă. Sunt un om de ordine până unde pot. (Doctrinal) In istoria indivizilor ca și în...

FRED

Istoria Societăților... Cam veche această muzică. (Se plimbă).

H. LEFRANC

Cunoști muzica dar nu cunoști cuvintele. In istoria indivizilor ca și în istoria societăților, vine un moment... când, momentul vrea să trăiască, prin viața lui proprie... Atunci, o rupe cu celalt moment. Timpul cât ține această sforțare se chiamă evoluție. Când sforțarea e isprăvită se chiamă revoluție... Asta'i... Și așa. Foarte simplu.

(Șueră un vals și se leagănă în măsură).

FRED

(Rămâne încremenit. Își încrucișează brațele, dă din cap șuerând).

Vrea să zicăi aci D-voastră ați făcut o revoluție?

H. LEFRANC

(Râzând, se trânteste pe un fotoliu).

În mic.

FRED

Frumos. N'am ce zice... V'ați supus lui Jean. (Șade. Pauză). Și eu am rămas cum s'ar zice, în afară de revoluție ?

LEFRANC (lovindu'l peste burtă).

Ca toate tradițiile,

FRED

.... Triste vremuri !

H. LEFRANC

O ! Cât despre aceasta !.... Foarte triste vremuri. (Șade).

AB. JULIEN

Numai știți nimic nou ?

H. LEFRANC

Ce s'a făcut cu ticăloșii aceia ?

AB. JULIEN

I'au prins ?

FRED

Nu știu. Așteptăm ziarele. Jean a fost chemat telegrafic la Cameră. Pleacă în astă noapte.

H. LEFRANC (pe gânduri).

Atât ne lipsește. Complicații !

AB. JULIEN

Ție frică ?

LEFRANC

(se codește. Apoi glumet).

Dragă Abate, m'am bătut în duel. Ca om nu sunt fricos... Dar ca financiar ! Și apoi am oarecare obiceiuri. (Se silește să fie glumet). Prânzesc la cutare oră... Merg la teatru în cutare seară, Joia și Marțea... La birt în cutare zi, Lunea și Mercuria. Totul ar fi răsturnat. (Serios). Și unde pui. neliniștea, cazna. Nu, nu. Să ne dee pace.

AB. JULIEN

Héquet ce zice ?

FRED

De eri nu l-a văzut nimenea. A stat singur cu Portal.

AB. JULIEN

Ce știe Portal ? (O rază de soare luminează scena frumos)

FRED

Din când în când Héquet întreabă : «Sunt sin-

gur?» Atunci Portal tușește. Iată toată convorbirea acestor doi oameni,

AB. JULIEN

Portal e un om foarte cum se cade.

FRED

Pfff! Un om care trăește la umbra altuia... Portal e un parazit.

SCENA IV

H. LEFRANC. FRED. AB. JULIEN. DENISA. RENÉE.
(Salutări etc. Se aud ciocanele lucrătorilor)

RENÉE

Privește ce vreme frumoasă. Primăvara oamenii nu ar trebui să se urască.

H. LEFRANC

Să nu ne mai gândim la trecut. Azi se mântuie de reparat.

DENISA

Nu pot uita seara cea de groază. Țipetele sălbatice și acum le am în ureche. «Jos Héquet!... Jos de Bussang... Jos Juda, jos Chamalières!» Pentru ce jos Chamalières?

H. LEFRANC

Pentru ei, Chamalières este reacțiunea.

DENISA

Nu sunt reacționară.

RENÉE

Ei, ei, nici așa stacojie nu ești.

DENISA

Să mă erți. Imi displace însă, tot ce nu are rădăcini adânci în trecut.

FRED

(fără convingere)

Bine. Foarte bine...

LEFRANC

Oricum triste timpuri!

DENISA

Cum or să sfârșească ?

FRED (Înțepat)

Cu atât mai triste, cu cât indivizi cari se cred deștepți, tari și au chiar pretenții de bun simț, încep să dea îndărăt dinaintea valului ideilor subversive (H. Lefranc merge repede și miroase niște flori) În fiecare avut e un fricos.

AB. JULIEN

Fred d-ta ești un sărac?

FRED

Ei parcă mă gândesc la mine. Vorbesc de indivizii cari prin pozițiunea lor, neavând alt merit decât averea, ar fi în stare să se opue curentului și nu o fac. Nu e vorba de mine.

H. LEFRANC

(cu uasul în alte flori)

Da de cine?

FRED (furios)

De cine? De Finanță! (se scoală).

LEFRANC

(coboară încet scena)

Ce e finanța Fred?

FRED (zăpăcit)

Ce? Finanța? Pe mine mă întrebi? Nu știu... A! îți ofer definiția unui grevist. «Finanța e arta de a se îmbogăți pe seama celor cari muncesc.» (șade).

RENÉE (Cu admirație)

Ce sincer e Fred!

H. LEFRANC (șade)

De asta îl iubesc. Dragă Fred, nu e vina mea dacă d-ta refuzi să te îmbogățești pe seama celor cari muncesc.

SCENA V

H. LEFRANC. FRED. ABATELE JULIEN. DENISA. RENÉE.
ALBERT. HÉQUET. PORTAL.

A. HÉQUET

(Intră cu Portal prin ușa din dreapta).

(E orb și foarte îmbătrânit. Se oprește puțin pe prag. Portal face câțiva pași cu el. Se dă îndărătul lui. Héquet merge singur păind cu toiagul. Când intră se face mișcare. Se duc cu toții și îi dau bună ziua. Héquet se așează pe un fotoliu. Pauză).

Ce vorbești?

RENÉE

Fleacuri (pauză).

HÉQUET

Azi e inaugurarea?

PORTAL

Da.

HÉQUET

Cum e afară? Imi miroase a soare (încet își pipăie fața). Il simt cum mă mângăe.

RENÉE

E primăvară (pauză).

A. HÉQUET

Conflictul ?

AB. JULIEN

Nu știm nimic.

HÉQUET

Pentru niște dezertori !

DENISA

O ceartă fără mândrie.

RENÉE

Urâtă.

AB. JULIEN

Lipsită de dreptate (pauză).

FRED

Albert, ce crezi ?

HÉQUET

Sunt liniștit. Vor fi și acolo iubitori de pace și poate chiar bărbați cari iubesc Franția... Jean unde e ?

PORTAL

Am fost după el. Va veni îndată. Făcea o încercare cu aviatorul.

HÉQUET

Trebue să poată sbura vertical ca liliacul.

AB. JULIEN

Măreață e mintea omului.

HÉQUET

Se micșorează întinderea necunoscutului.

PORTAL (șade lângă Héquet)

Cât mai este! Aflavor vreodată oamenii adevărul cel din urmă?

DENISA

Care e acel adevăr?

PORTAL

Rostul vieții și al universului.

HÉQUET

Ce legi ne stapânesc?

DENISA

Legea Dumnezeiască. Dumnezeu e totul.

PORTAL (visător)

Și totul e necunoscutul. (Denisa privește cu dispreț pe Portal și răsfoeste un album).

RENÉE

(căscă și se plimbă)

Am putea discuta astfel o sută de ani. Lăsați necunoscutul și universul. Viața e destul de tristă...

LEFRANC

O asemenea discuție nu rentează. Portal, ce spun lucrătorii de noul lor stăpân?

PORTAL

În ei e o prefacere. Ei se privesc ca niște mici patroni. Sunt acționari,

LEFRANC

(își freacă mâinele veseli)

Prea bine. Astfel își vor face o educație financiară...

AB. JULIEN

Și vor pricepe până unde pot merge utopiile.

HÉQUET

Dar pe Jean cum îl văd ei?

PORTAL

Jean e considerat ca un Director.

FRED

Cum stau cu socialismul lor?

PORTAL

Năpârlește.

FRED

Unde vor să ajungă?

DENISA

La revoluție, la sânge?

PORTAL

Nici ei nu mai știu, se căznesc, se trudesce sărmanii să afle și ei încotro să apuce.

RENÉE (plictisită)

Mă rog vouă. Faceți-vă milă de o biată femeie nevinovată. Nu se vorbește de revoluție în o zi de inaugurare.

SCENA VI

ALBERT HÉQUET. AB. JULIEN. H. LEFRANC. FRED. PORTAL. DENISA. RENÉE. FRANCINA și JEAN HÉQUET.
(Acești din urmă sărută pe Héquet).

H. LEFRANC

Când începem lucrul?

J. HÉQUET (enervat)

Măine dimineață reluăm lucrul... Dar nu mi-e gândul la afaceri. (Scoate o telegramă din buzunar. O citesc pe rând. Mimică de mâhnire, de revoltă, de mânie).

HÉQUET

Afacerea dezertorilor?

FRANCINA

Da.

A. HÉQUET

E o sfidare aruncată tradiției de cinste a unui popor.

DENISA

Ne-a părăsit Dumnezeu. Toate acestea ne vin unele după altele, în vijelie.

RENÉE

Un crivăț, pe când ne schimbăm haina.

FRED

De abia ne-am reparat perderile și bang! alte amenințări.

H. LEFRANC

Sunt complet descurajat.

FRED

Și tot alergăm după reforme, după noutăți.

DENISA

Și nu ne oprim o clipă.

FRED

Mergem, mergem cu repeziciune nebună.

DENISA (strigă)

Unde? Unde mergem?

FRANCINA

Tot-înainte.

J. HÉQUET

Tot-înainte, încrezători în puterile rasei.

H. LEFRANC

(Scos din țâțâni se așează, se scoală, schimbă de scaun, sbucenește).

Rasa? Rasa? Dar unde e rasa Jean? (Se plimbă furios, joc de scenă animat). Francezii numai fac copii și când e un excedent de 10.000 prunci ne mândrim cu toții, parcă fiecare dintre noi, am fi contribuit cu ceva la acest spor.

FRED

Cea dintâi datorie a rasei este să se înmulțească.

LEFRANC

Mă rog câți suntem aci? (numără). Opt inși. Câți copii...? Nici unul (râsete).

AB. JULIEN

Mă numeri și pe mine?

J. HÉQUET

De abia ne-am însurat.

FRANCINA (sfioasă)

Jean! (Jean o sărută). Jean!...

LEFRANC (cu vioiciune)

Dacă d-ta, dragă Abate, ai fi trăit pe timpul lui Henric al IV, rege bun și bun cocoș, ai fi avut copii, vreo trei-patru (repede) șase, zece, patrusprezece... (râsete).

AB. JULIEN

O ho!

RENÉE

Oprește că numai încap.

DENISA

Devii scandalos.

LEFRANC

Scandalul e să nu ai copii (se așează).

RENÉE

Teza mea. (Se uită gales la Fred care dă din umere și arată că Lefranc e ținut).

LEFRANC

Când nu simți nevoia să ai copii, înseamnă că ai pierdut simțul rasei.

FRED

Dar d-ta de ce nu ai copii?... (Numără pe degete, trei, patru, zece, două-zeci).

LEFRANC (mirat)

Eu? (numără pe degete 1, 2...) ...al treilea, am oroare de mucoși. Și apoi dragă de Bussang fiecare cu meseria lui. Eu nu mă gândesc la rasă. Nu e meseria mea și iar vă spun cu durere: Biata Francie (se scoală).

FRANCINA (mânioasă)

Ce tot sărmană Francie! De ce biata Francie, domnule Lefranc?

LEFRANC (uimit. Gest vag).

Aaa!, dacă nu ne mai e îngăduit să ne gândim la Patria noastră... (ridică brațele).

FRANCINA (aspră)

Vrau să știu odată pentru totdeauna ce e cu strigătul ăsta stupid de: «sărmană Francie»? De ce?

LEFRANC (furios)

De ce? (Arată spre geam). Numai e ordine, numai e siguranță, numai e încredere. Totul e turbure. Groaza zilei de mâine, apasă creierul, strânge inima. Descurajarea e peste tot...

A. HÉQUET (ca în vis)

Descurajarea e peste tot...

LEFRANC

Iar cei cari ghicesc, înfricoșați, se aruncă în desfrâu, de teama zilei de mâine. Ne-a cuprins frica de noi înși-ne... Și pe lângă aceste simptome îngrozitoare un capitalism care și-a pierdut piuita, capitaliști sburliți... Și o monedă năucă...

DENISA

Grea cumpănă.

AB. JULIEN

Adevărat

FRED (șueră de admirație)

Ce limpede vede finanța. (Héquet trist, dă din cap).

LEFRANC (incântat)

Să vă dau un exemplu. De când cu afacerea Dreyfus...

DENISA

Ssstt! Ssstt! (Toți cei din picioare cad rând pe rând pe scaune).

FRED

Bang! Am pățit-o.

LEFRANC

(cu jumătate de gură. Plictisit)

Am fost imprudent. (Se trânteste pe un fotoiu).

FRANCINA (aprinsă).

Afacerea Dreyfus e cea mai strălucită dovadă a spiritului rasei.

DENISA

Ssstt! Ssstt!

AB. JULIEN

Pace vouă!

RENÉE

Afară, afară!

FRED

La amendă!

LEFRANC

Iar!

J. HÉQUET

Da iar. In orice altă țară afacerea rămânea ru-sească, germană sau altfel. Fiind însă că s'a în-tâmplat aci, pe pământul acestei biete Francii, afa-cerea a luat proporțiile uriașe ale unui interes mondial. (Semne timide de mirare și de aprobare.) Uita-ți-vă la Revoluție....

FRED (speriat)

Aaa nu! Ssstt! E cu ghinion. (râsete).

FRANCINA

Revoluțiunea? Anglia a început Revoluția, nu noi. Dar în Anglia a rămas englezească. In această sârmană Francie, ea a' devenit Revoluția cea mare... a Omenirei.

J. HÉQUET

Bravo Francino, bravo !

A. HÉQUET

Bravo, fiica mea.

FRED

Păcat că n'a rămas în Anglia!...

RENÉE

(aplaudă sărind de bucurie)

Bravo Francino... Uf! Incep să resflu. Uf!

HÉQUET

Ce mai zici Hubert?

LEFRANC

Braaavo! (Aplaudă ușor). Acesta e aburul... Nu văd bucatele... solidul....

J. HÉQUET

(râzând, se uită la ceas)

Încă n'a bătut ceasul.

FRANCINA

Solidul stă în aceia că pecetluim cu sigilul nostru tot ce e măreț.

H. LEFRANC

Nu zic, dar de, am impresia că suntem osteniți.

RENÉE

Fără îndoială.

A. HÉQUET

Se poate.

FRANCINA

Avem și dreptul. Sunt sute de ani de când suntem în fruntea omenirii.

J. HÉQUET

Noi deschidem drumurile în necunoscut. Noi ne avântăm. Noi sângerăm, și când oboșiți poticnim sau ne oprim...

FRANCINA

Cei cari vin pe drum croit strigă: Decadență! Decadență!

J. HÉQUET

Osteneală e aceasta când ne chibzuim să trecem un pas primejdios?

RENÉE

Așa e.

A. HÉQUET (grav)

Sunt aproape o mie de ani de când ținem facla.

FRANCINA

Copii cari vin din urmă nu se mai uită la munca făcută. Ei privesc numai la strâmbătura opintelei noastre. (Aprobări. Mișcare.).

A. HÉQUET

(Întinde brațele. Francina vine la el. Héquet îi pune mâinile pe obraz).

De ce mi-a fost dat să-mi perd vederea tocmai acum... Aș fi vrut să te văd vorbind astfel.

H. LEFRANC (molatec)

Foarte frumos. Totul e să ne înțelegem. Nu zic, avem și noi calități: economia....

DENISA

Prudența....

FRED

Și frica de ridicol....

FRANCINA (râzând)

Mamă, acestea sunt cusururile rasei.

H. LEFRANC

Doamnă. D-ta ești cel mai primejdios revoluționar, (râzând). Fiind femeie, aduci în discuție o eleganță pătimasă. Și apoi iartă-mă, dar nu fără îndrăzneală, D-ta vii și răstorni principii care au călăuzit generațiunea mea. Auzi Albert? Economia un cusur!... Imi perd pofta de mâncare.

FRANCINA (râzând)

Domnule Lefranc, spiritul de economie, creiază spiritul de timiditate, care nu rizică nimic...

AB. JULIEN

Bravo, așa e. (Către Fred). Spirit timid în toate manifestările lui, mulțumit cu un venit sigur de trei la sută.

J. HÉQUET

Acel spirit răsucește omul asupra lui și îl face nepăsător la tot ce nu e el.

RENEE

Din pricina economiei lui Fred eu nu am nici un copil.

FRANCINA

Uite germanii, uite englezii. Ei nu se îngrijesc cum să-și ție banii....

AB. JULIEN

Ci cum să-i plaseze.

J. HÉQUET

Banii noștri sunt fricoși. Ai lor îndrăzneți, cuceritori.

AB. JULIEN

Și totuși o lume întregă știe că numai fricoși nu suntem, când e vorba de pielea noastră.

A. HÉQUET

Cheltuiala deschide minței orizonturi largi.

RENÉE

(aplaudă sărind în sus).

Bravo, bravo! Teza mea! Trăiască cheltuiala!

FRED

(Descurajat se plimbă examinând mărunțișurile)

Dacă economia a devenit nn cusur urât, atunci...

LEFRANC

Nu mai avem nici o calitate, și atunci o dată mai mult: sărmana Francie!

FRANCINA

Avem alte calități.

FRED

Să ascultăm.

RENÉE

Haide Francino, spune și nu uita nici una.

LEFRANC (solemn)

Onorată adunare!

FRANCINA (râde, tușește)

Primo: simțul gloriei.

VOCI

Bravo!

FRANCINA

Secundo : simțul dreptăței.

VOCI

Bravo, bravo !

RENÉE (șipă cât poate)

Terțio : dragostea frumosului.

TOȚI (strigă)

Bravoooo ! (Aplause).

H. LEFRANC (cu un săut adânc).

Cele trei cucoane mari ale Franciei. (Râsete).

FRANCINA

Când le vom pierde, voi striga și eu: biata Francie!
(Aplause).

LEFRANC

Câte odată cred și eu că suntem tari apoi mă
apucă groaza.

A. HÉQUET

Tu totdeauna ai fost fricos:

H. LEFRANC

Am experiență... În fine, fie ce o fii! (Pausă).

FRANCINA

Tată. A! uitasem; o izbândă. Jean a sburat vertical un sfert de ceas.

TOȚI

Bravo! (Strigăte, aplauze).

H. LEFRANC (câtre Jean)

Gânditute-ai la partea comercială a invențiunei?

J. HÉQUET

Iubite Domnule Lefranc, lasă-mă să răsufli. Vrei ca îndată să vin cu registre?

H. LEFRANC

Indată și chiar înainte... Nu râde (Solemn). Nu invenția în sine mărește avutul omenirei ci urmările, folosința.

FRANCINA

Dar nici nu știm încă dacă vom întrebuința planuri mari sau o serie de planuri mici.

LEFRANC

Planurile trec: comerțul rămâne. (Râsete).

AB. JULIEN

De am avea pace.

LEFRANC

(Brusc bătând cu pumnul în masă)

Mi-e groază. (Mișcare).

AB. JULIEN

Ce ai?

FRED

Nu ți-e bine?

RENÉE

Vrei ceva?

A. HÉQUET

Frică de ce?

J. HÉQUET

Așa de o dată?

DENISA

Râdeai?

FANCINA

Ce groază ai?

PORTAL

De necunoscut?

LEFRANC

(Se pune jos, foarte mișcat)

Am ceva... Am... (șoptește tare) Mai bine tac.

DENISA

Ne sperii, ce ai ?

H. LEFRANC

Vă spun ce e în fundul sufletului meu... Mi se sue sângele în obraz... Imi e rușine să vă spun adevărul. (Se scoală).

AB. JULIEN

Lefranc, între noi s'au petrecut atâtea! Astfel ne;au sguđuit împrejurările, atât ne-au îmbrâncit unii, peste alții, în cât am prins a ne cunoaște mai bine... Nu e unul printre noi care să fie o minciună.

H. LEFRANC (rezemat de o masă)

Mi-e groază. (Mișcare. Tăcere). Mi-e frică de ce știți... de război!... (Tăcere adâncă).

HÉQUET

(Rezemat pe umărul Francinei, dus de dânsa, pășește încet spre Lefranc. Măreț).

Hubert! S'a întâmplat ca Europa să fi bătut pe stăpânii noștrii. (Amenințător). Dar nu s'a întâmplat ca lumea să fi învins nici Cugetarea nici Revoluția franceză. (Încet își reia locul).

LEFRANC

(Râde nervos și merge de strânge mâna lui Héquet)

Imi trebuia această vorbă. (Pauză. Fluieră).

DENISA

Ce veac de grije. Vai de generațiunile cari vin!
Ce cumplită amenințare... Războiul!

AB. JULIEN

Câte milioane se vor duce în carne omenească.
(Héquet se frământă treptat).

J. HÉQUET

Țara va face apel la rezervele mari și la micile
economii.

AB. JULIEN

Și la tot ce e generos. Ne trebuiesc jertfe!

FRED

Nu mai în jertfe o duc...

FRANCINA

Mata ce zici tată? (Héquet tace). Tată ce zici?

HÉQUET (încurcat)

Ce să zic? Voi răspunde atunci.

FRANCINA

Să presupunem că țara face apel. Cât ai da mata?

HÉQUET (tresare)

Eu? Glumești?

J. HÉQUET

E o presupunere.

HÉQUET

Ei, știi eu? Ce să spun?

FRANCINA

Cum, nu ești sguduit?

HÉQUET (ineurcat)

Nu. Când voi fi zguduit voi da,... cât voi putea.

FRANCINA

Cât?

HÉQUET (inte)

Cinci mii, zece mii, nu știi. (Tăcere. Răstit). Ei ce? Tăceți? Nu mai sunteți aci?

FRANCINA

Tată, aș fi vrut să spui că dai totul.

(Murmure).

J. HÉQUET

Să pui izbânda în mâna soldatului.

FRANCINA

Tată, dă totul. (Protestări).

FRED

Dar eu cu ce rămân ?

A. HÉQUET (luptă cu sine)

Jean ascultă... și voi cu toții. Nu știu cât voi mai trăi. Nici unul dintre voi nu poate ști ce urgie e în mine... N'am suflet de ascuns... Iubesc banii! (cu patimă) Banii! (șoptește) Banii! (pauză) Banii mi-au dat putere și mândrie. (Pauză). Vroiam să o țin la mine... Până la moarte. Cu mâna caută un sprljin. Se scoală rezemat de Portal, șoptește). Deschideam lada... Și desmerdând banii, îmi desmerdam visurile... de altă dată... Treceam încet pe dinaintea mea. Banii..! (pune mâna în buzunar). De vor dăngăi clopotele, de vor bubui tunurile (aruncă cheia pe scenă) Na!... (Se așează tremurând pe scaun. Pauză. șoptește amar) M'a înghițit trecutul! (Din momentul când Héquent a aruncat cheia banilor, cu toții îi întorc spatele și nu se mai ocupă de el. Se aud murmurele mulțimei în depărtare. Jean se pleacă și ridică cheia. Murmurele cresc. Uimire printre cei de pe scenă, frică, groază când murmurele crescând sunt la ușa salonului. La ușă se aude ceartă. Firmin intră ținând cu mâna ridicată o telegramă, urmat de un mare număr de lucrători, și lucrătoare. Panică pe scenă, mișcare.

DENISA

Ce? Iar? (Firmin dă lui Jean telegrama).

J. HÉQUET (cu glasul tremurând)

De la Paris. (Frământare. Toți îl înconjoară de aproape).

G. Diamandi. — Tot-înainte.

VOCI

Dela Paris ? Să știm și noi. Ești deputatul nostru.
(Strigăte) Pace, sau Răsboiu ? (Murmure).

J. HÉQUET

(Desface telegrama și strigă emoționat)

Pace cu cinste!... (Respiră cu toții ușurați. Apoi de o dată își strâng mâinele. Cu toții aplaudă. Bravo, bravo).

A. HÉQUET

Și pentru alții e cinste...

UN LUCRĂTOR

De când cu conflictul nu mai avem liniște.

VOCI

Așa e, așa e !

ALT LUCRĂTOR

Vroiam să știm ce e cu noi ? Ce'i de țara aceasta ?

VOCI

Scuze ? Până când ? Mai bine să se sfârșească odată.

FRANCINA

De ar fi fost război ce ați fi făcut ?

UN LUCRĂTOR

Ce ar fi făcut toată democrația franceză....

ALT LUCRĂTOR

La arme și la graniță.

AB. JULIEN

Dar dacă Franția ar fi fost zdrobită? (Tăcere adâncă)

UN LUCRĂTOR TÂNĂR (râde cu hohot)

Poi când s'o prăbuși Franția peste lume, ce mai rămâne din lume?

VOCI

Bravo. (Râsete).

LUCRĂTORUL TÂNĂR

Și apoi ne-am fi făcut și noi voiajori. Exportăm revoluția. (Râsete. Strigăte de veselie, câteva accente din Marsilieză.

VOCI

Haideți. Ne așteaptă ceilalți. (Lucrătorii se retrag veseli, salutând și râzând. Ese strigând) **Trăiască Franția!** (Pauză. Cei de pe scenă își reiau locurile, departe de Héquet și de Portal).

FRANCINA

Iată o frumoasă pagină de istorie contemporană.

A. HÉQUET (cu ironie amară)

Să te uiți mai de departe la contemporani... Am vrut să privesc istoria contemporană mai de aproape și am orbit... (râde amar).

FRED (către Denisa)

Ce mă izbește în Albert, e că fiind ateu a ertat.

DENISA (către Fred)

Nu ia rămas ură împotriva celor cari i-au păgubit averea.

A. HÉQUET

Deniso, de mult ne-am fi înțeles dacă ai fi vrut să crezi că putem fi buni și fără Zei...

FRED (către Denisa)

Ori cum, bietul Alfred a orbit din cauza grevei.

H. LEFRANC (către Renée)

Avea și bani vărsați în fabrică.

RENÉE (către Lefranc)

Și judecă totul cu o nepăsare...!

A. HEQUET

Dragii mei, fiind orb îmi dau bine seama că omul vede rău când privește la arderea avuției sale (râde tăcut).

FRED

Am să-mi fac și eu o mică revoluție.

RENEE

Ssst! Azi inaugurăm, nu revoluționăm. (Lumină electrică).

DENISA

Aide să vedem pregătirile.

VOCI

Aide, să mergem. (Ese cu toții prin stânga, afară de Héquet, Portal și Renée care căutânduși voaleta, trece pe lângă Héquet)

SCENA VII

HEQUET, RENÉE, PORTAL.

HEQUET

Renée, stai puțin cu mine. (Portal merge într'un colț din stânga, de unde privește scena).

RENEE (plictisită)

Iaca stau. Ce vrei? Spune repede.

HEQUET

De ce mă ocolești? De ce, de când... mâna ta, n'a mai mângâiat fața mea! Ce s'a schimbat în tine?

RENEE (aspră)

Eu am rămas aceeași, dar tu... tu, te-ai schimbat... Nu știu. Dar ești arțăgos, oțetit, tiranic... nu știu...

HEQUET

Eu știu,... Sunt orb! (aprins) Ei și? Sunt un om și te iubesc, femeie. (se scoală) Sunt un om tare (întinde brațele spre Renée care se ferește) Vino. Te vreau, te vreau. Sunt tare.

RENÉE

(râde batjocoritor)

Tu un om tare? Ai fost. Azi ești fără vlagă.

HEQUET

Eu? Fără vlagă, eu?

RENÉE

Da tu, căci de erai tare nu dădeai altora cheia puterii tale, cheia banilor... Acum ești neputincios...

HEQUET (strigă)

O voiu lua îndărăt. Cheia! Cheia!... Renée iubita mea, stăpâna mea, vino să ne iubim... (cu patimă) Și apoi, te-am iubit... ți-am dat ce-ai voit... Azi umil îți cer, ca de milă, o sărutare. Imi datorești...

RENÉE

Nimic. Tu nu m'ai iubit pe mine, căci n'ai știut să uiți totul pentru dragoste. Iți eram jucărie, îți țineam de urât. (răutăcioasă) Tu, Albert, tu înșelai fabrica ta, cu veselia mea, cu trupul meu... Cu banii tăi ai putut să cumperi dragoste... Dar cu

banii, n'ai putut să dai tu iubire... Mă duc...
Adio!

HEQUET

Stai. Acum te iubesc.

RENÉE

Prea târziu! Ca și norocul, dragostea stă la îndemâna fie căruia, măcar odată în viață... N'ai știut, n'ai priceput... Ai fost omul afacerilor ... și acum că nu mai ai afaceri e prea târziu... Tu nu mai ești om și... dragostea a trecut... Héquet.

HEQUET (aprins)

Stai (pășește hotărât spre Renée, vrea s'o apuce. Renée scapă. Valsând și cântând se îndreaptă spre stânga. Aproape de ușa Portal îi face semne de muștrare. Renée dă din umere și eșă cântând).
Femeie, te vreau (strigă) Renée aci, aci (dibue, se împedecă și cade. Se scoală încet ajutat de Portal. Héquet își rupe hainele, își mușcă pumnii, apoi sbucnește în plâns scurt) Renée, Renée!... O! Portal dragă, câine bătrân, câine credincios ce ești (vrea să sărute mâna lui Portal). Cea mai strașnică pedeapsă Portal...! Totul se răzbună în potriva mea... Afacerile, rudele și... și iubirea.. Răzbunarea vieței!... Și eu n'am trăit, Portal! Eu am muncit... N'am fost în viață...!! Ci în afaceri. Și în afară de putere, mai e ceva și în veci nu voi mai ști ce e acel ceva (pauză) Renée..

PORTAL

Héquet, tu n'ai avut decât un țel Forța, n'ai

avut decât un zeu Forța și Forța e oarbă, neindurată... și înșelătoare...

HEQUET

Forța nu cruță nimic...

PORTAL

... Și pe nimeni.

HEQUET (dus pe gânduri)

Renée!

SCENA VIII

ALBERT HÉQUET, ABATELE JULIEN, PORTAL.

AB. JULIEN

(Se pune lângă Hequet)

Domnule Hequet, voi pleca după inaugurare.

A. HÉQUET

Unde?

AB. JULIEN

Nu știu. Departe.

A. HÉQUET

De ce?

AB. JULIEN

Am rămas omul cel vechiu. În mine clocotește încă, sângele baronilor de Bussang, purtători de cruce și de spadă... Mă voi duce în țările unde a rămas un Dumnezeu.

A. HÉQUET

Și aci sunt suflete nevoieșe. Fă-le să iubească un Zeu latin... iubitor și ertător... ca o gândire măreață.

AB. JULIEN

Vroi vor oamenii ceva simplu ca o cugetare?
(Pauză). Și atunci, atunci... Eu ce voi fi?

A. HÉQUET

Aproapele meu.

AB. JULIEN (șoptește)

Un simplu cetățean?

A. HÉQUET

Invățător de omenie dacă poți.

AB. JULIEN

(Esc prin fund, strigând dureros)

Eli, Eli, lama se abachthani!...

S C E N A IX

ALBERT, HÉQUET, PORTAL,

A. HÉQUET (Pauză lungă).

Sunt singur? (Portal tușește). Singur! (Portal iar tușește)
 Portal, în această casă nouă a fiului meu sunt
 singur..., chiar când suntem cu toții. Văzut'ai adi-
 neaora, după ce am aruncat cheia banilor?... Vă-
 zut'ai? (Pausă) Renée! Toți au vorbit de mine...
 Nimeni însă n'a mai vorbit cu mine. Și sunt atât
 de decăzut în cât eu, care altă dată nu țineam la
 bani, acum îi iubesc... Țin la aur! Vai! Și nimeni
 nu mi-a vorbit.

PORTAL

Abatele.

A. HÉQUET (dând din cap)

Au vorbit doi disperați. (Pauză) Renée !... Renée !..
 Portal ! mie silă (soptește) Am trăit destul !

PORTAL

Vrei să te ucizi ?

HEQUET

Da.

PORTAL.

De ce?

A. HEQUET (Nespus de trist)

Ai văzut? Au luat cheia banilor. Au vorbit de război... M'au înșelat... De ce nu'mi dau cheia îndărăt? Dece? Cheia! Banii! Banii! (Râde eu desgust)
 O ce jos am căzut! Sărmanul Héquet! Vreau să mor fiindcă sunt neputincios... Nu mai sunt eu... Măine, poimăine, toți se vor obișnui cu ideea că numai sunt... fiindcă nu mai pot... Am ajuns să fiu de prisos... Mă îngroapă de viu... De viu! E cumplit (șoptit). Nu mai sunt! Nu mai sunt! (Stă cu capul între mâini rezemat de masă). Ne om... Ne om!...

PORTAL

(Imbrățișând pe Héquet)

Azi ești un un om, căci azi nimeni nu te mai urăște... Albert acum e Primăvara. Totul se pri-menește.

HEQUET

(Deasupra capului joacă o rază de soare. Héquet ridică capul încet. Se pipăie. Intinde mâinile spre rază ca un copil. Se scoală domol, pășește, șovăind și fără cârjă urmărind raza de soare care dispare încet. Desnădăjduit).

Încă, încă, (șoptește dureros). Lumină, lumină! (Pipăe în deșert. Portal îl așează pe un fotoliu și se pune lângă el) Héquet a murit! Mort, mort. (Își acoperă fața) Sunt un neom... Numai sunt. (Încet). Câtă durere!

PORTAL

Durerea e în fiecare... Și veselie tuturor e în mine.

A. HEQUET

(Se uită la Portal)

Tu vorbești astfel? Tu cel desgustat de toate?

PORTAL

Eu nu mai gândesc. Eu simt. (Tăcere lungă. De o dată șuerul sirenei sbucnește puternic).

HEQUET

(Se scoală repede și cu mâinile pipăe în spre șuer)

Viața e acolo. (Întinde brațele.) Viața!... Și 'mi-e dușmană viața!

SCENA X

(Perdelele se dau la o parte; în fund fabrica frumos luminată. Case cu lampioane. Drapele tricolore. Pomi înfloriți, lucrători, femei, copii. În pro scenă personagiile din scena precedentă, fete și băieți. Fetele și băieții cum și cei din fund sunt îmbrăcați astfel că la un loc să dea vederea tricoulului francez. Toți țin în mâini ramuri înflorite de cireși. Murmure vesele. Francina se îndreaptă cu Jean spre Héquet. O fetiță oferă lui Héquet un buchet cu culorile Francii.)

HEQUET

(Ia buchetul. Pipăe figura fetiței)

Copilă, copilă, cine ești?

FETIȚA

Eu.

HEQUET

(Ridică fetița în brațe și o sărută îndelung)

Puțin îmi pasă de numele tău. Primăvară să-ți fie viața, franceză micuță. (Dus de Francina și de fetiță se îndreaptă spre fund. Se oprește, nevrând să înainteze).
Nu simt unde merg. Incotro ?

COPII (arătând spre fund)

Înainte, Tot înainte (Pășesc astfel și împing grăbiți pe Héquet și pe Portal spre fund. Marseileza din ce în ce mai tare).

VOCI

Trăiască Héquet! (lucrătorii agită ramurile de cireși)
Pacea! Pacea!

TOȚI

Primăvară, primăvară! (Tăcere scurtă. Sirenele și fluerele fabricii țipă puternic. Un ura formidal)
Trăiască Francia! Trăiască Francia!

CORTINA

ERATA

<u>Pag.</u>	<u>In loc de</u>	<u>Rog cetiți</u>
10	Ia-o	Iat-o
17	Jean Héquet	Héquet
17	Jean Hébuët	Héquet
17	Jean Héquet	Héquet
17	Jean Héquet	Héquet
21 22	Héquet, Elias, Portal, Lefranc, Hé- tier, vorbesc toți odată,	
67	voastră	noastră
68	vei face politică.	vei face politică?
70	Jean Héquet	Jean
75	nu se dă	un se dă
77	mergem prea repede	merge prea repede
79	Vorruitul	Vorreitul
79	Știi...	Știi ?
95	Bine, fie.	Bine, fie,
97	afaceri	f aceri
99	Crizele	crizela
100	Royer, Elias, Lefranc, Fred, Bléhard, vorbesc toți odată	
104	Nu m'a mulțumit	Nu m'am mulțumit
114	Delegații, Héquet, vorbesc toți odată	
115	Mougne, Servat, Lerouge, vorbesc toți odată	
118	Ai un tun automobil	Ai un automobil
129	de Bussang	D. de Bussang
141	Lefranc, Renée vorbesc toți odată	
171	Portal	portal
172	Cum intru eu în viață?	Cum intră ei în viață

